

REVISTA DE PSIHLOGIE TEORETICĂ ȘI APLICATĂ

Vol. VIII.

Iulie—Septemvrie 1945.

Nr. 3.

PSIHOSOCIOLOGIA MAHALALEI

de George Em. Marica

I. PRELIMINARII

1. Preocupările noastre sociologice se îndreaptă astăzi exclusiv asupra satului. Nu e aceasta atât prelungirea unei vechi mentalități de proveniență romantic-semănătoristă, cât mai ales expresia unei masive stări de fapt: a mării predominanțe a lumii rurale în viața noastră națională. Dar nici în trecutul cel mai îndepărtat satul n'a fost unica formă de așezare românească. Și atunci au existat, dacă nu orașe propriu zise, în stilul celor occidentale, cel puțin târguri. Pe măsură însă ce ne apropiem de vremurile noastre, importanța alcătuirilor urbane crește tot mai mult. E aceasta cazul în special în secolul al XIX, când procesul de urbanizare a luat proporții neobișnuite până atunci, în țările române, în strânsă legătură de altfel cu progresul citadinizării pretutindeni. După primul război mondial acest proces a continuat să sporească, orașele, datorită mărimii și importanței lor, ocupând un loc și mai însemnat în ansamblul românesc; mulțumită nu numai aportului adus de Ardeal, care are o viață urbană mai veche, mai consolidată, mai intensivă și mai autentică, dar și creșterii urbanizării în Vechiul Regat, în special în Muntenia. Lucru ce va continua într'un ritm mai accelerat de acuma înainte, pentru că viitorul e în favoarea aglomerărilor orașenești. Țăranii înșiși tind spre adoptarea formelor de viață citadine. Deocamdată procesul e numai în curs, satele constituind încă la noi locurile ce adăpostesc cea mai mare parte din populația țării. Pe de altă parte, orașele românești, mari sau mici — mai ales acestea din urmă — sunt, cu deosebire la periferie, foarte pătrunse de elemente și forme de viață rurale. Pe lângă aceasta, ele parcă n'au căpătat până acum caracterul autohton pe care-l au orașele apusene, fiind pline de infiltrații străine, atât din punct de vedere al vieții lor social-

culturale, cât și al populației și înfățișerii exterioare (amestec bizar de stiluri citadine străine: oriental, francez, german, american). Dar mai de vreme sau mai târziu, urbanizarea adâncă a vieții noastre naționale va deveni o realitate incontestabilă. Avem însă deja de pe acum o formație socială urbană modernă, care poate fi considerată ca un produs al pământului nostru și în genere a spațiului sud-est european și care merită pentru acest motiv oarecare interes: e mahalaua.

Mahalaua a fost mereu în trecut obiectul celei mai crude zeflemei. Și de această pacoste n'a scăpat nici acum, constituind și astăzi un termen de comparație pejorativ. „Ca la mahala“, „mahalagi“ sunt expresii de batjocură în gura claselor de sus, implicând o teribilă desconsiderare. A contribuit la această dispoziție și zeflemeaua scriitorilor noștri, în special spiritul genial dar plin de o ironie amară și necruțătoare al lui Caragiale, care a făcut din lumea mahalalelor și din mahalagii unul din subiectele de predicție al operelor sale, fie piese de teatru, fie schițe, material foarte potrivit pentru a scoate efecte grotești. Dar mahalagiul nu e numai un om ridicol, ci și un om cu necazurile, greutățile și cu omenia lui, care merită și ea relevată. Fenomenul se cuvine să fie cercetat obiectiv, dincolo de deformarea care trăiește în sufletele noastre din cauza literaturii și criticii social-culturale. El trebuie cercetat cât mai neîntârziat, pentru că mahalaua — nu suburbia — e un produs istoric, datorită unor împrejurări speciale — contactului dintre lumea apuseano-citadină și cea orientalo-rurală (vom reveni asupra acestei chestiuni) — care nu va întârzia mult să dispară. Diferitele cartiere de orașe, care pe vremea lui Caragiale erau mahalale ale Bucureștiului, Ploieștiului, cu siguranță că astăzi nu mai sunt așa ceva; nu atât pentru că nu mai sunt periferice, ci pentru că și-au însușit treptat, în cursul ultimelor decenii, un suflet citadin, integrându-se astfel în lumea propriu-zis urbană.

De aceea se impune cercetării științifice actuale același imperativ față de mahala, ca și față de sat: tocmai pentru că și una și alta din aceste unități sunt amenințate cu transformarea radicală, adică cu dispariția, se impune ca ele să fie cât mai neîntârziat analizate și explicate. Sigur, preeminența de investigație trebuie s'o aibă satul, el e realitatea românească cea mai autentică: e mai vechiu, mai numeros, mai autohton. Mahalaua e o apariție mult mai nouă: nu are nici o sută de ani de când există; iar importanța ei numerică e mult mai mică. Dar în cadrul unei sociologii a vieții

românești se cuvine să i se găsească și ei un loc și să nu fie lăsată, ca până acum, numai pe seama reportagiului de presă sau a înfățișării literare. Oricât talent literar ar fi avut scriitorii noștri care au prezentat în paginile lor mahalaua — Caragiale, Delavrancea, în zilele noastre George Mihail Zamfirescu, P. Mihăescu (Sărmanul Klopstok), I. Peltz, etc.¹⁾ — ei ne-au dat, în mod fatal, numai ceea ce au vrut din viața ei, fiindcă optica lor nu a fost aceea a omului de știință, care înregistrează cât mai fidel realitatea, ci a artistului care alege din ea și plăsmuiește pe baza acestui material. Chiar când unii din ei, pătrunși de o înțelegere mai adâncă pentru această lume, au zugrăvit-o mai complet, imaginea pe care au trasat-o e tot fragmentară și subiectivă, limitându-se apoi la o simplă descripție și evocare, neputând înainta propriu-zis la o analiză cauzală și explicație. — De altfel o sociologie românească, dacă vrea să fie completă, va trebui să înglobeze și târgul — o veche realitate națională, ce se menține și astăzi — ca și continuarea acestuia, care e orașul nostru actual, cu toate insuficiențele sale^{1a)}.

Studiul de față nu vrea și nu poate pretinde să spună ceva definitiv în ce privește problema mahalalei. El năzuiește să fie un simplu prim început, schițând cel mult coordonatele cercetărilor în această materie. La baza lui nu sunt însă numai impresii superficiale, ci o experiență autentică: câteva luni trăite în cantonament, în mahalaua unui oraș oltean. E unul din avantajele armatei. Te pune în contact cu realități la care altfel — din cauza vieții noastre mai claustrate și a prejudecăților legate de situația intelectualului român — nu ajungi așa ușor. Armata e, în genere, un câmp foarte bun de observații sociologice, dat fiind materia-

¹⁾ Ar merita să se facă un studiu comparativ asupra mahalalei în literatura românească, atât în ce privește materialul utilizat cât și tehnica artistică.

^{1) a)} E curios că chiar în excelenta revistă *Sociologie Românească* se găsesc așa de puține referințe relativ la problema mahalalei, deși, cu toată preferința arătată pentru chestiunile de sociologie rurală, nu s'a limitat numai la acestea, în paginile ei întâlnindu-se și studii referitoare la alte aspecte ale vieții naționale: la Românii de peste hotare, la unele din orașele noastre, la funcționari și chiar și la muncitori. În afară de câteva schițe și reportagii sociografice asupra unor grupe de imigranți rurali ajunși la marginea Capitalei, nu există în această publicație decât un singur studiu consacrat periferiei, datorit D-nei Manuilă (*Pauperismul și criza familială într'un cartier mărginaș al Bucureștilor* (Tei). *Sociologie Românească* IV 4—6 1940).

lul atât de divers ce se găsește acolo adunat, și ofițerul ar putea ajunge un auxiliar foarte prețios și chiar un sociolog, dacă ar fi puțin inițiat și îndrumat în acest sens. Mă gândesc la aceasta nu de dragul teoriei, ci în vederea practicei, în folosul instituției respective. Știința apărării națiunii trebuie să se întemeieze și pe psihologia și sociologia poporului nostru. Dar, revenind la ideea dinainte, cu tot fundamentul empiric al acestei lucrări, ea are un caracter incomplet. Cu toate că am făcut apel și la alte surse, informându-mă asupra împrejurărilor din alte mahalale, totuși concluziile sale sunt aproximative, resimțindu-se de situația locală dela care am pornit²⁾. Nu epuizează el nici viața de mahala a unui oraș, cu atât mai puțin poate pretinde să scoată în evidență trăsăturile generale ale mahalalei românești ca atare. Dacă el va îndemna însă și pe alții să-și îndrepte atenția asupra acestui fenomen, contribuind la spărirea materialului monografic și cunoașterea altor mahalale, atunci rostul său e împlinit.

2. Cuvântul *mahala* e de origine turcească și înseamnă cartier (orașenesc). În limba noastră el a căpătat însă astăzi un sens mai restrâns, însemnând cartier periferic, cu alte cuvinte: părțile dela marginea orașului mai mizere și mai sărace. Probabil, cum vom mai vedea, pentru că centrul modernizându-se și occidentalizându-se, numai suburbiile mai semănau cu orașele orientale — după modelul cărora erau alcătuite odinioară așezările noastre urbane — numai ele au mai rămas „mahalale“. În românește acest termen a mai luat și o altă accepțiune, putându-se referi și la cartiere mai puțin excentrice, anume la acelea unde se simte prezența unui anumit spirit, zis de mahala. Astfel că *in extremis* mahalaua și mahalagismul ajung o anumită stare sufletească. Conceptul suferă deci o dematerializare: dela o realitate geosocială, ajunge o structură psiho-spirituală. Intre aceste două extreme se va mișca și cercetarea noastră, căutând să scoată în evidență ambele aspecte, laturi specifice fenomenului studiat: atât cel teritorial-morfologic cât și cel psihic-cultural. Socotesc că mahalaua

²⁾ Mahalaua observată de mine (pe locul ei actual) nu' era veche; primele așezări sunt numai de 40—45 de ani. Așa că mai toți adulții ce locuiesc astăzi acolo sunt născuți în altă parte; numai copiii lor sunt fiii ai acestei lumi; ceea ce prezintă un avantaj, fenomenul putând fi observat *in statu nascendi*, dar și un desavantaj, structura mahalagească nefiind deplin realizată.

constitue o formă de viață complexă, ea fiind o realitate spațială ca și una sufletească³⁾.

Mahalaua reprezintă într'adevăr o așezare la marginea orașului. Se impune însă aici o precizare. Nu orice cartier periferic e astăzi, la noi, mahala. Înainte de război, e drept, lumea bună (clasa de sus) locuia numai în mijlocul orașului, după cum sunt mărturie vii diferitele palate boierești: la București, Craiova, etc., așezate în centru; e de prisos să dau exemple, căci acestea sunt la îndemâna oricui. După război s'au schimbat însă și la noi lucrurile în această privință ivindu-se cartiere aristocratice la periferia orașelor (uneori mai periferice decât mahalalele înseși), acolo unde se găsește verdeață mai multă, parcuri, păduri, o climă mai sănătoasă. Așa au luat naștere — ca și în Occident — o serie de așezări de lux la marginea Bucureștiului, în special în Nord-Vestul orașului, dintre care cele mai cunoscute sunt: Parcul Domeniilor, Parcul Filipescu, cartierul Șoselei Jianu, etc. Periferia românească a început să se înobileze și ea. Nu orice așezare urbană periferică e deci mahala, ci numai anumite categorii, ce rămâne să le determinăm. Dar dacă lumea bună dela oraș a descins la margine, mahalaua nu s'a mutat mai spre centru, ci a rămas mai departe cartier periferic al unui oraș. Numai că ea nu mai constituie o bordură neîntreruptă în jurul așezării citadine propriuzise, încingând-o ca un cerc — cel puțin în cazul Bucureștiului — ci numai o anumită zonă. În tot cazul, din punct de vedere geografic-morfologic, mahalaua continuă să fie o așezare de margine, fie că e în continuitate neîntreruptă, fie că e despărțită oarecum de restul orașului prin locuri virane.

Uneori mahalaua alcătuiește chiar o unitate politico-administrativă aparte, constituind o comună suburbană, ceea ce nu împiedică însă ca legăturile ei cu restul orașului să fie destul de strânse⁴⁾. Cu toate aceste legături foarte importante, mai ales din

³⁾ În paginile ce urmează, pentru a evita o repetiție obositoare, înțrebuițăm pe lângă cuvântul mahala și termenii asemănători: periferic, suburbie, marginea orașului, deși ne dăm seama că ei nu se acopăr complet cu primul. Vom preciza în ultimele capitole diferența între mahala și suburbie.

În tot cazul utilizarea conceptelor „mahala” și „mahalagiu” se face într'un sens obiectiv, ele nu enunță o judecată de valoare sau vreo acuzație ci designează o structură psihosocială.

⁴⁾ Nu orice suburbană e însă o mahala. Am văzut una, la 5 km. de orașul respectiv, care avea încă un accentuat caracter pastoral-agrar.

punct de vedere economic — o mare parte, dacă nu cea mai mare parte, din locuitorii ei își câștigă existența în întreprinderile orașului sau din comenzile date de acesta — și cu toate că ea poate face parte integrantă, din punct de vedere administrativ, din complexul mai mare orășenesc, totuși, fără să fie o unitate de sine stătătoare, duce o viață relativ proprie. Ceea ce nu înseamnă deloc că între ea și restul ansamblului citadin e o soluție de continuitate. Dimpotrivă, schimbul de forme de viață între mahala și oraș e foarte viu. Evident, orașul, datorită prestigiului și superiorității sale sociale și culturale, e cel care dă mai mult. Dar nici mahalaua nu e numai receptivă față de centrul citadin. Și ea dăruiește câte ceva, în special cartierelor imediat vecine, unde se întâlnesc ușor elemente și motive de origine mahalagească, referitoare nu numai la maniere și comportament, dar și la unele activități spirituale (de exemplu: cântece), având o circulație largă. De altfel, difuziunea motivelor de mahala are loc în ambele sensuri nu numai în spre oraș, dar — mai ales — și spre țară, infiltrându-se pe o arie destul de mare, în special în satele învecinate. La oraș iradierea moravurilor de mahala se face mai cu ușurință în cartierele proaspăt îmburghezite, acolo unde mai subsistă ceva din vechea structură de periferie, când ele erau mai excentrice.

Sunt cartierele unde se găsește mult spirit mitocănesc, care alcătuiesc o a doua zonă dela marginea orașului spre centru; disprețuite și ele de așa zisa lume bună, constituind o adevărată nefericire, în special pentru duduile sau doamnele suferind de bovarism, care sunt silite să locuiască acolo. Mitocanul e un alt tip caracteristic civilizației noastre urbane moderne. Ca nivel de viață (venituri și cheltuieli) el aparține clasei mijlocii, pe când mahalagiul face parte din clasa de jos, ducând o existență proletaroidă; ca structură sufletească el e însă un burghez incomplet sau defectuos realizat, din cauza adaptării sale insuficiente la viața modernă, a însușirii imperfecte, fragmentare a etosului occidental. Mitocănis-mul se întâlnește mai ales în rândurile burgheziei mici românești; dar dacă prezența mitocanului e mai frecventă în cartierele orășenești mai puțin centrale, el nu se limitează exclusiv la acestea, putându-se întâlni și la țară, în păturile ridicate ce formează așa zisa burghezie rurală, în clasa de sus a mahalalei (printre negustori, cârciumari); ca și printre plutocrații din inima orașului. E tipul pe care l-a avut cu deosebire în vedere Caragiale, care merită în mult mai mare măsură oprobriul decât mahalagiul, din cauza

pretențiilor pe care le are în baza poziției sale social-economice, fără să aibă însă cultura sufletească și atitudinea corespunzătoare acestei situații. Mahalagiul, cu toate defectele sale, e mult mai la locul lui, mult mai uman decât arivistul mitocan, care e îndrăzneț, lipsit de scrupule, ireverențios, rău crescut, chiar cinic.

Mă refer aici, bine înțeles, la accepțiunea actuală pe care a luat-o termenul de mitocan, nu la cea veche, care designa o anumită categorie socială: pătura de sus a mahalalelor dinainte. Locuitorii mahalalei, spune autorul celei din urmă evocări a vechiului București⁴a), se împărțeau în două categorii: 1. proprietarii ziși și mitocani, care erau băștinași și 2. cei veniți, ce lucrau cu ziua pe la alții. „Diferențierea asta își avea rostul mai mult din punct de vedere electoral, cei dintâi fiind censitari, deci având în ale politicii o anumită căutare, care îi făcea să nu se țină de o seamă nici cu cei dela centru . . . nici cu cei din categoria și mahalaua lor, dar pe care îi socoteau inferiori lor. Față de lumea aleasă ei păstrau o atitudine „rezervată“ ocolind orice contact mai de aproape cu ea (nu le-ar fi plăcut mitocanilor să meargă prin centru și nici ca boerii să vină pe la ei); față de cei din lumea de jos arătau însă o trufie întru nimic justificată și plină de un fel de spirit autoritar. Intr'un cuvânt oamenii aceia se deosebeau de concetățenii lor și ca fire, și ca vorbă și ca port (îmbrăcămintea lor, spre deosebire de a clasei de sus care era după moda apuseană, se caracteriza printr'un amestec de elemente orientale și țărănești). Fieea lor țanțoșă și vorba lor „de sus“ făceau pe cei de o seamă cu ei, dar mai puțin înstăriți și mai puțin ifosoși să-i socotească un fel de asupritori, iar pe cei din lumea bună să-i privească drept niște proști încrezuți, poreclindu-i mitocani. — Cealaltă categorie a populației de jos era aceea a muncitorilor din fabrici sau „pe apucate“, când și unde se simțea nevoie de ei. Ei veneau mai toți din lumea aceea de zestre boerească, ce, odată cu noile legiuiri democrate, fuseseră sloboziți din starea lor, dar ne mai putându-se înapoia la urma lor, de unde lipsiseră dela împărțeala pământurilor, se trăsaseră la marginile orașului, durându-și acolo câte o gospodărie — așa cum dăduse Dumnezeu. Laolaltă însă, amândouă acele categorii de mahalagii și cu încă ceva țărănime pripășită de

⁴-a) George Costescu, *Bucureștii Vechiului Regat*. București, 1944, p. 137—139.

prin satele vecine cu locurile lor, alcătuiau toată populația așa zisei „stări a treia“ ce umplea mahalalele propriu-zise“.

După cum rezultă din acest lung citat, mitocănimea, a cărui orgoliu și sensibilitate stârnește și astăzi hazul nostru, mulțumită ecoului lăsat de literatură, reprezenta vechea populație autohtonă a orașelor românești din secolul trecut. Ea e astăzi o simplă amintire. O parte din ea, probabil cea mai mare parte, a intrat în rândurile burgheziei și uneori chiar și mai sus; cealaltă parte a decăzut, scoborându-se la nivelul păturii de jos a mahalalei, astfel că populația acesteia s'a omogenizat oarecum. Schimbându-se realitatea s'au schimbat și conceptele. Înainte noțiunea de mahalagiu se acoperea aproape cu cea de mitocan, în orice caz ele erau concepte înrudite; astăzi, fără să fie chiar străine una de alta, au luat un sens puțin diferit. Și termenul de mahalagiu are câteodată o semnificație psiho-culturală, vrând să indice un om lipsit de maniere; dar accepțiunea lui cea mai adecvată e cea sociologică, cea care designează pe locuitorii suburbiilor. Pe când termenul de mitocan nu mai designează nici o categorie socială, pentru că nu mai există așa ceva, ci numai un tip uman. El are în zilele noastre tot mai mult un sens psihologic sau etic. Limbajul actual înțelege prin mitocan un om neciplit, cel mult extinzându-l câteodată și la parvenit.

II. PREZENTAREA ȘI ANALIZA FENOMENULUI

3. Mahalaua e, deci, mai întâiu o parte foarte periferică a orașului. Ca atare se impune să facem o distincție între ea și spiritul de mahala ce, cum am amintit, poate trece dincolo de locul său de origine, răspândindu-se mai diluat pe o arie mai întinsă decât aceea care e suportul său primordial. Ceea ce mai caracterizează mahalaua, continuând a înfățișa aspectul ei exterior, e amestecul hibrid de civilizație și primitivitate, de orânduire obștească și de bun plac. În adevăr, în înfățișarea mahalalei se simte existența unui plan, sau cel puțin intervenția unei autorități edilitare corectoare: străzile sunt ceva mai drepte ca la țară, casele mai în rând; dar aceasta nu înlătură o impresie neplăcută de neglijență nepăsătoare și chiar și dezordine. Lipsește atmosfera rece, colțuroasă însă organizată dela oraș, pe care o creiază mulțimea de blocuri de case alăturate și aliniate, ca și străzile asfaltate; dar lipsește și acel cadru natural dela țară, ce pătrunde prin flori până în mijlocul gospodăriei și care dă chiar celei mai umile așezări sătești un pitoresc și un farmec greu de definit. Căci gospodăriile la mahala, deși nu sunt așa de înghesuie ca cele dela oraș, sunt

totuși și ele destul de apropiate una de alta. Curtea e mult mai mică ca la țară, grădina — când există — e și mai redusă. Pământ arabil au la periferia orașelor numai puțini din locuitorii ei. De o moșie a așezării nu mai poate fi vorba. Nu mai suntem la țară, dar nici n'am intrat propriu-zis în oraș. Mahalaua e în această privință — ca în toate privințele — între cele două lumi: un amestec nu tocmai fericit de organic și mecanic, adică de crescut și făcut, cu predominarea însă incontestabilă a ultimului element.

Aceeași impresie hibridă o ai la mahala și dacă privești clădirile existente ca atare, detașate de complexul din care fac parte. Și în această privință întâlnim o amestecătură de lucruri diferite, ca mărime, importanță și fel de construcție. Găsim alături nu numai case mai prezentabile și cocioabe, dar chiar în cadrul aceleiași gospodării se pot vedea construcții mai pretențioase și dependințe mizere (bine înțeles, marea majoritate a clădirilor sunt sărăcăcioase sau părăginite). Gospodăria mahalagiului, spre deosebire de a ruralului, e de altfel, mai mică, atât ca întindere, cât și ca rol economic. Nu mai îndeplinește atâtea funcțiuni ca cea țărănească, acestea fiind satisfăcute de alți agenți exteriori. A dispărut orice urmă de autarhie economică. E însă mai complexă decât a urbanului.

Impresia defavorabilă amintită o ai nu numai dinafară dar și înăuntru, când intri în casele oamenilor. Inegalitatea e aici mai stridentă: uneori camere mobilate pompos, cu lucruri de proveniența cea mai eteroclită și unde nu ai loc să te miști, constituind adevărate depozite de tot ce are mai prețios proprietarul, mai ales că încăperile la mahala sunt în genere foarte mici, alături de odăi aproape goale, cu o zestre sumară și cu pământ pe jos. Acest contrast, se poate vedea și la țară — și acolo există o odaie mai bună nelocuită și una sărăcăcioasă, de toate zilele — de fapt el e o reminiscență rurală. Numai că contrastul ia la mahala forme mult mai exagerate, din cauză că a pierit cu totul unitatea de stil. Apoi mai intervine aici și sentimentul că decorul afișat e neautentic, având la bază un lux ieftin, imitație de oraș, lucru ce-l vădește neglijența și necurătenia din casă. Murdăria e unul dintre lucrurile cele mai greu de suportat în această lume. Lipsesc adesea obiectele cele mai elementare de igienă. Murdărie se întâlnește destulă și la țară, dar acolo, cel puțin, nu sunt pretenții de civilizație. Și apoi în gospodăria complicată rurală, cu atâtea vite și

păsări, e mult mai greu de ținut curățenie decât în cea mai simplă dela periferia orașelor.

Aceeași inegalitate se poate observa și în îmbrăcămintea mahalagiului. Și aici o fațadă lucitoare acopere o realitate tristă. Cea de toate zilele, de lucru se prezintă într'o stare ce lasă mult de tot de dorit, adesea ruptă, totdeauna murdară. În schimb cea de sărbătoare tinde la o imitare cât mai fidelă a celei orășenești, împărțind și ea fluctuațiile modei (cazul cu deosebire al îmbrăcăminții femeiești). Cum însă mijloacele acestor oameni sunt modeste, ei trebuie să se mulțumească numai cu lucruri ieftine și de calitate ușoară, urmând numai anevoie noutățile în materie de haine ale claselor mai avute; așa că în permanență la periferie coexistă moda cea mai nouă cu cele anterioare. Lucru ce contribuie și el, la rândul lui, la potențarea caracterului peștiș al suburbiei.

4. Constatări identice se pot face și în ceea ce privește cadrul biologic al mahalalei. Tipurile ce se întâlnesc aici sunt mai amestecate ca înfățișare, structura somatică a populației sale e mult mai neomogenă. Aceasta se datorește nu numai prezenței mai numeroase de străini de neam la periferie, în special de țigani, ci și de străini de loc. Cea mai mare parte din locuitorii autohtoni ai mahalalei sunt născuți aici, dar un număr apreciabil dintre aceștia a venit de curând din satele din jur, din hinterlandul orașului, sau din alte cartiere ale lui. Așa se explică deosebirile antropologico-rasiale, ca și de limbă și moravuri, dintre cetățenii suburbiilor. Originea lor diferită ne-o arată foarte bine și faptul că nu mai revin la mahala, ca la țară, câteva nume în mod frecvent, reprezentând de obicei familiile și neamurile cele mai vechi, cele mai autohtone și cele mai numeroase. Imigrație necesară, pentru că periferia pierde la fiecare generație o parte din oamenii ei, care emigrează mai departe, ducându-se aiurea sau mutându-se în alte părți ale orașului, cei mai buni năzuind să iese din cercul strâmt și sărac în care s'au născut, cu direcția spre cartierele mai bogate. Constatăm deci la mahala o oarecare mobilitate a populației; nu-i așa de mare ca a populației propriu zis citadine, e însă mai mare ca a celei rurale. În general, există aici și multă lume flotantă (oameni care se așează pentru o bucată de timp, plecând apoi).

Dacă însă, în punctele de mai sus, suburbia se apropie de oraș, în schimb în materie de prolificitate ea se depărtează simțitor de acesta, apropiindu-se cu totul de sat. Ba mahalaua întrece ca nu-

măr de copii satele îmburghezite, mai ales că mortalitatea infantilă e simțitor mai mică la periferie decât la țară. E destul numai să te uiți pe orice stradă dela periferie, ca să-ți dai seama de bogăția progeniturilor ei, care nu încap în curțile prea mici și neprietenoase pentru exuberanța copiilor, aceștia revărsându-se pe stradă, fiind și puțin controlați de părinți. Să nu se piardă apoi din vedere că la mahala pot locui în aceeași casă mică mai multe familii, sau cel puțin în aceeași curte (nu ca la sat). Unde să încapă și să se poată mișca în voie atâta lume, cu deosebire copiii! E firesc ca ei să se simtă mai în voia lor pe stradă sau pe maidane.

De altfel, în genere, strada e foarte animată la mahala, constituind un fel de scenă a vieții de toate zilele, nu numai pentru copii dar și pentru adulți, cu deosebire pentru femei. La țară strada capătă viață numai în zilele de sărbătoare, în restul săptămânii, când nu are de lucru la ogoare, săteanul se cantonează în limitele gospodăriei sale, care fiind mai complicată îl cere în mai mare măsură, oferindu-i și posibilități mai largi de mișcare. Copiii se joacă aici mai degrabă la câmp, la pădure, în zăvoi unde ei pasc vitele; căci, spre deosebire de suburbie, la țară copiii sunt puși de timpuriu la treabă, constituind auxiliare prețioase ale gospodăriei. Strada la oraș e — în general — animată, uneori foarte animată (arterele principale), dar ea e impersonală. Pe asfalt nu se pot juca copiii, pentru aceasta e nevoie cel puțin de nisip. Numai la mahala strada ia caracterul unei simple prelungiri a căminului, ce nu închide nimic neprietenos sau neprevăzut; afară, bine înțeles, de căile de circulație largă.

5. O altă serie de caracteristici exterioare ale vieții de mahala sunt legate de structura ei economică și profesională. Sunt trăsături care ne vor ajuta să pătrundem mai adânc în ființa intimă a acestei lumi. Anumite părți ale mahalalei, părțile ei periferice amintesc în multe privințe satele. În special mahalalele din orașele cu mai puțină industrie, unde fatal caracterul agrar al marginei e ceva mai accentuat. Dar în orice mahala se mai pot vedea câteva gospodării complexe, cu grajd, șopron și alte acareturi, posedând chiar grădini. Acestea nu sunt însă apariții specifice ei, așa că sunt ne semnificative pentru caracterizarea acestei unități. Mai revelatoare pentru apropierea suburbiei de sat e simplitatea, structura rudimentară — în comparație cu orașul — a așezărilor de o parte și de alta. În aparență aceeași existență precară, ca posibilități economice, în ambele locuri. Această sărăcie

exterioară a casei nu trebuie însă să ne inducă în eroare și să ne facă să trecem cu vederea deosebirile profunde dintre mahala și sat. Sunt două lumi deosebite, cu toate punctele lor de contact. E adevărat că țăranul nostru, în special cel din Vechiul Regat, duce o existență redusă, trăind foarte prost. De vină e familia numeroasă pe care o are, pământul adeseori puțin, nepriceperea de a pune în valoare posibilitățile sale, dar și dorința de a agonisi bani pentru a-și mări patrimoniul (achiziționând pământ, vite, unelte). Atingem cu aceasta deosebirea esențială între săteni și locuitorii suburbiilor. Țăranul e în primul rând un proprietar. Nu-i un proprietar mare; dimpotrivă, e unul foarte mic. Totuși el are conștiința acestei situații și ține la ea, cu toate că proprietatea sa, pământul, nu-i asigură pretutindeni subsistența — cazul la munte și în genere acolo unde moșia e pulverizată — fiind nevoit să-și completeze venitul din alte munci și activități lăturalnice (lucru la pădure, cărăușie, practica vreunei meserii, comerțul, etc.). Având însă necesități puține, el reușește mai totdeauna să-și înfăptuiască o existență modestă dar sigură, la adăpost de fluctuațiile pieții sau crizele economice. Trăsături care se găsesc și mai reliefate la țăranul ridicat, care e mai bogat și trăiește mai bine.

Altfel se prezintă lucrurile la mahala. Nici locuitorul suburbiei n'a pierdut complet dorința de proprietate, în special cel proaspăt descins de la sat. Dar chiar la cei autohtoni mai subsistă ceva din vechea năzuință de posesiune: persistă dorința de a avea cel puțin o casă. Suntem încă departe de situația proletarului modern, care a renunțat la ideea de a acumula, cheltuind tot ce câștigă pentru ridicarea nivelului său de viață. Dar, în primul rând, cu toată persistența mentalității posesive, la mahala nu mai e toată lumea proprietară, cum se vede deja din faptul că nu mai locuiesc toți în case proprii. Apar la mahala chiriașii, cu atât mai numeroși cu cât așezarea periferică are un caracter mai urban. În al doilea rând, proprietatea locuitorilor suburbiei — e vorba de masa posesorilor — se reduce la o casă modestă și o curtică (la care se adaugă uneori câteva unelte simple de lucru), o proprietate care nu asigură decât o foarte mică parte din nevoile traiului, restul pe care îl necesită existența trebuie câștigat prin munca brațelor, fie în întreprinderi proprii, fie — mai ales — la altul. Și cum posibilitățile de câștig ale mahalagiilor sunt mici — în afară de excepțiile ce vor fi amintite — ei neavând nici capital, nici vreo

pregătire tehnică superioară și nici un etos economic modern, standardul lor de existență e redus. Ce folos că mulți dintre ei au câte ceva, când duc, în fond o existență proletaroidă. Să fie comparat omul nostru de la periferie, nu cu țăranul din satele ridicate, caracterizate prin bună stare, ci mai cu seamă cu muncitorul apusean, lipsit de orice posesiune, însă conștient de rosturile și drepturile sale și având în adevăr un nivel foarte ridicat de viață.

Dar mahalagiul mediu, pe lângă că e mai sărac de cât țăranul, o duce mai greu și din cauza disproporției între veniturile și dorințele sale. Țăranul e obișnuit cu puțin, el nu concepe altfel de viață, așa că pentru acesta limitarea nevoilor nu constituie nici o problemă. Nu că săteanul ca atare ar fi sobru. El e capabil de excese și risipește când are. Dar țăranul nostru e deprins cu traiul prost. În tot cazul, nu găsim la el un decalaj între năzuințe și posibilități. E just că și omul suburbiei își strâmtează de atâtea ori necesitățile, dar o face aceasta cu conștiința resemnării, pentru că nu departe de locul său, mai în spre centrul orașului, el vede lux și bogăție. Atmosfera strălucitoare a orașului, ce deșteaptă atâtea poftă, cu posibilități rapide de satisfacere, distracțiile ce le oferă el la tot pasul, toate acestea nu sunt de natură să încurajeze spiritul de economie — admitând că are de unde — al locuitorului de la periferie. Ceea ce mărește impasul său e nesiguranta veniturilor. Cu cât el e mai puțin calificat, cu atât el e mai ușor aruncat înafara procesului producției de primul val de criză economică. Pe când țăranul are totdeauna în spatele lui propria gospodărie și pământul, care-l pun în mult mai mare măsură la adăpost de încercările conjuncturii; agricultura e dintre ocupațiile economice cea care se poate sustrage cel mai mult legilor pieții.

Cu aceasta suntem la o altă caracteristică a mahalalei pe latura economică. Ceea ce mai deosebește pe locuitorii suburbiei de cei de la țară e faptul că ei, cu toate că atâția sunt de proveniență recentă rurală, nu se mai ocupă nici de agricultură, nici de creșterea vitelor. Pe puținul pământ pe care-l au aceștia, ei cultivă de obicei legume; iar vitele existente nu constituie decât pentru câțiva un mijloc de existență. Uniformitatea profesională de la țară — toți practică acolo aceeași meserie — dispăre aici în folosul unei varietăți, care, fără să atingă amplitudinea dela oraș, e fatal destul de mare, pentru că meserii sunt mai multe. Pe lângă

meseriaşii propriu-zişi, se mai găsesc la mahala comercianţi, mici funcţionari şi pensionari, apoi lucrători calificaţi, lucrători necalificaţi (salahori), lucrători ocazionali, oameni de serviciu. Fenomen accentuat şi de faptul că nu toate aceste profesii au aceeaşi consideraţie socială şi nu sunt la fel de lucrative (factorul cel mai important de diferenţiere socială în viaţa modernă). Se poate spune că la mahala se observă, mai întâi, stratificarea socială; avem deja aici prefigurate clasele sociale, de o importanţă atât de mare în viaţa urbană modernă. E un lucru ce-l simbolizează foarte bine înfăţişarea mult mai variată, în comparaţie cu satul, a caselor din mahala. La ţară locuinţele sunt aproape la fel, datorită atât dominaţiei canoanelor arhitecturale colective, cât şi deosebirilor mai mici de avere între locuitori. La periferie omogenitatea e privată atât de fundamentul ei colectiv, cât şi de cel economic. Cei bogaţi, în chip firesc, îşi clădesc case mai bune.

În vârful piramidei sociale în suburbie sunt cei câţiva intelectuali, funcţionari şi negustori. Nu se poate spune cătuşi de puţin că, dintre aceştia, cei din urmă joacă un rol mai mic decât cei dintâi. Socotesc chiar că plutocraţii mahalalei sunt figuri mai însemnate, în viaţa ei socială, decât reprezentanţii vieţii culturale şi ai statului. Urmează apoi meseriaşii cu întreprinderi proprii şi lucrătorii mai calificaţi, ce pot fi puşi alături pentru că atelierele de la mahala sunt mici, utilizând foarte puţină mână de lucru străină, astfel că veniturile pe care le au meseriaşii nu întrec pe ale muncitorilor specializaţi. După ei vin, în ordinea ierarhiei, lucrătorii necalificaţi şi oamenii de serviciu. Aceste două categorii din urmă, meseriaşii şi lucrătorii calificaţi pe de o parte, simplii muncitori şi servitorii pe de altă parte, formează împreună masa cea mare a locuitorilor aşezării noastre. La capătul de jos al scării sociale trebuie puse, în sfârşit, existenţele nesigure şi uneori dubioase, ce trăiesc din expediente, furt etc., sau declasaţii şi oamenii decăzuţi care n'au un venit precis sigur şi continuu.

Diferenţierea socială mai mare a mahalalei faţă de sat se datoreşte şi împrejurării că nu toţi locuitorii ei sunt născuţi acolo, o parte însemnată fiind veniţi din alte locuri, între altele de la ţară. Ori, psihologia omului proaspăt stabilit e alta decât a celui originar chiar din periferie. Primul e de cele mai multe ori un sătean, un rural; numai al doilea e un tip reprezentativ al mahalalei. E adevărat că masa de emigranţi rurali care se stabileşte în suburbie nu e nici ea omogenă. Vin elemente diferite: cei lipsiţi

de pământ (adică săracii), apoi leneșii, aventurierii și cei ce caută o viață mai ușoară, în sfârșit, îndrăzneții și spiritele dinamice, active, cărora orizontul sătesc le e prea strâmt pentru aspirațiile și puterea lor de muncă și care reușesc prin străduință și tenacitate să se situeze în fruntea scării sociale. Dar oricât ar fi de diferiți aceștia, ei au totuși multe trăsături comune, datorită nu atât originii lor rurale, cât faptului că vin deja formați sufletește de la țară. Oricât prestigiu ar avea mahalaua (și moravurile ei) asupra lor, influența ei modelatoare nu va putea fi tot atât de adâncă ca cea primordială rurală. În genere, mediul sătesc are o înrăurire mult mai adâncă decât cel dezorganizat al mahalalei. Așa se face că ruralii capabili reprezintă personalități mai bine închegate decât băștinașii, ajungând repede în locurile cele mai bune din suburbie; ei domină în comerțul local. Natural, anii aduc o asimilare tot mai accentuată a intrușilor; de o eliminare totală a deosebirilor dintre cele două categorii nu poate fi însă vorba. Orice ochiu mai atent deosebește ușor pe cei născuți în mahala de cei veniți mai târziu. Copiii acestora din urmă nu mai seamănă însă cu nimic părinților, — din cauza tovarășiei și influențării lor adânci de către copiii autohtoni — încadrarea lor în atmosfera suburbană e perfectă.

6. Cu o structură socială simțitor complicată, mahalaua oricât ar fi de mică, nu mai poate constitui o unitate în genul satului. Pe lângă că e mai neomogenă decât acesta, e lipsită și de comunitatea de interese economice, ce se poate observa și astăzi încă la țară. Ne mai existând nici un interes comun (pășune sau pădure comună, etc.), fiecare urmărindu-și interesul său propriu, suburbia e dizolvată într'un număr de gospodării independente, egal cu numărul capilor de familie. Și cum propriul interes poate fi mai bine realizat în oraș — pentru marea masă — mahalaua devine dependentă din punct de vedere economic de restul așezării urbane. Cum în oraș se găsesc atâtea locuri de muncă, mulțumită numărului său mare de întreprinderi comerciale și industriale, integrarea economică a suburbiei în complexul citadin e un fapt inevitabil. E cazul nu numai al lucrătorilor calificați sau necalificați, dar și al micilor ateliere, care lucrează nu atât pentru locuitorii din mahala sau pentru clientela țărănească, cât mai ales pentru întreprinderile din centru, dela care primesc comenzi. Apoi, periferia e legată și prin consum de oraș, deși în mai mică măsură. Cumpărăturile mărunte se fac din prăvăliile dela mahala,

dar cele mai importante se fac mai din interiorul oraşului, unde există alegere mai mare. Prin intermediul dependenţei economice vine apoi treptat, însă ineluctabil, şi cea social-culturală, proces care înseamnă încadrarea deplină a aşezării periferice în atmosfera citadină. Prin aceasta ea îşi pierde cu timpul caracterul de mahala, rămânând numai o simplă aşezare de margine, locuită de oameni mai săraci. La capătul acestei evoluţii avem de obicei cartierul proletar modern. Deocamdată el e numai *in nuce*.

Sunt puţine elemente, deci, care favorizează o solidaritate comunală la mahala. De aceea e atât de greu să-i înhami pe oamenii de acolo la o treabă obştească⁵⁾; așa se explică între altele şi faptul că ei sunt desbinaţi. Nu există interese comune tuturor, cel mult faţă de producătorii rurali, de care suburbia depinde, în aceeaşi măsură, ca şi nucleul urban (deja aici se iveşte — şi e trăită ca atare — opoziţia de interese dintre sat şi oraş). Restul sunt numai interese parţiale comune; ale negustorilor între ei, ale meseriaşilor independenţi, ale lucrătorilor, pe care aceştia le au însă împreună şi cu tovarăşii din restul oraşului (împotriva statului, marilor angroşişti, capitaliştilor, etc.). Diferenţierea socială, apoi, între diferitele grupe profesionale şi economice e un alt factor care împiedecă fuziunea tuturor locuitorilor dela mahala într'o unitate. Lipseşte pentru aceasta condiţia de bază a oricărei unificări suprapersonale: omogenitatea. La sat, cu toate deosebirile din sânul lui, unitatea nu e nici un moment ameninţată. De altfel, nici unul din factorii creatori de diferenţiere socială: nici originea, nici averea, nici profesiunea (mai toată lumea are aici aceeaşi meserie: agricultura) şi nici cultura nu sunt așa de însemnaţi ca să poată da naștere la inegalități dăunătoare unității rurale. Numai în satul evoluat, unde se diferențiază net o burghezie țărănească, proprietară de pământ, în opoziție cu o categorie numeroasă de lucrători agricoli, e pericol ca solidaritatea sătească să dispară. Dar această structură, care la noi e numai la început, e opera unei masive influențe capitaliste. La mahala, în schimb, cum am spus, pe lângă proveniența diferită a locuitorilor — mahalaua e mai de adunătură — factorii amintiți, având o importanță mai mare,

⁵⁾ Mahalagiii între care am trăit n'au nici astăzi o biserică. Cauza nu e atât slăbirea credinței, cât lipsa spiritului social, adică lipsa de înțelegere și colaborare dintre ei; de aceea cu toate că există un loc afectat în acest scop și un comitet de construcție, nu s'a reușit în cei 25 de ani scurși dela primul război mondial, să se găsească mijloacele practice pentru edificarea ei.

crează deosebiri mai adânci, astfel că între un negustor bogat și între un lucrător ocazional sărac nu mai e aproape nimic comun. Intre urmașii acestora nu va mai fi nici atât.

Cel mult se poate vorbi la mahala de o solidaritate difuză și laxă între membrii categoriilor celor mai numeroase, datorită similității de soartă, identității felului de viață și nevoii de socialitate. Această apropiere nu ajunge însă niciodată la consistența unității sătești, rareori se încorporează ea într'o voință comună. Nu se găsesc însă la mahala nici grupuri mai cuprinzătoare, cum sunt la țară neamul sau vecinătatea, sau în satele evoluat diferitele asociații de ajutor mutual. Cu toată puternica aplecare spre sociabilitate a mahalagiilor — vecinii și cunoscuții parcă simt o adevărată necesitate și voluptate să stea de vorbă ori de câte ori se întâlnesc: la poartă, în fața casei, pe drum; se adună pentru taifas chiar în grupuri mai mari — relațiile dintre ei fiind intime, lipsite de orice caracter protocolar sau convențional, căci marea masă se tutuiește, numai față de intelectuali și de negustori există oarecare distanță, totuși ei n'au ajuns să prețuiască avantajile solidarizării. Așa se explică de ce nu găsim la mahala nici formele moderne de cooperare, întovărășirile de caracter final-voluntar: profesionale, economice, sociale, culturale. Asocierile care se fac la mahala sunt de foarte scurtă durată și ele sunt — spunea un locuitor din mahalaua în care am trăit — tovărășii de tragere pe sfoară (sau de bârfeală), nu de ajutor reciproc (numai diferitele categorii de Țigani de acolo aveau un spirit de grup dezvoltat; ei păstrau, de altfel, în genere mult mai bine obiceiurile vechi decât Românii).

Pe acest fond înflorește însă o socialitate labilă mai diferențiată, mai nuanțată decât la țară. Alături de legăturile între rude, nași-fini, vecini care, fără să implice aceeași asistență mutuală ca la sat, se mențin mai departe, apar legăturile între tovărășii de muncă (cei care lucrează în același atelier, fabrică sau uzină) și între cei asemănători în ce privește gusturile și modul cum înțeleg să-și petreacă viața, cu alte cuvinte, între prieteni. Nu sunt însă legături puternice sau durabile; se fac ușor, dar se desfac tot așa de ușor, astfel că apropiierilor le pot urma repede îndepărtări și uneori certuri între parteneri. În tot cazul comunitatea largă se fărâmițează la mahala într'o serie de grupulețe, ce au alt caracter decât cele rurale, care pot fi bine observate la cârciumă.

Atingem cu aceasta una din instituțiile cele mai importante ale mahalalei. Cârциumă există și la sat, dar ea joacă acolo, în comparație cu periferia orașului, un rol modest⁶⁾. Iarna e mai cerțată, dar vara numai Dumineca e ea animată, când nu e numai un loc de consumare de alcool, ci și unul de distracție; acolo se face și hora. Altceva e la mahala. Aici cârциuma e o chestiune mai de toate zilele și ia același loc în sufletul bărbaților ca cinematograful în acela al femeii. La cârциumă uită omul de asprimea vieții și de existența sa chinuită, aici se comentează faptele locale, se discută chestiunile obștești, se face politică. Cârциuma devine un factor însemnat al opiniei publice și un polarizator al vieții sociale. Ea joacă un rol asemănător berăriei, bodegii sau cafenelei din centrul orașului — chiar mai important decât acestea, dat fiind că orășanul mai are și alte surse de informație (presa, radio) pe care mahalagiul le consultă mult mai sporadic — fiind frecventată regulat de clienții obișnuiți, astfel încât cârциuma suburbană ajunge adesea un fel de club popular; în special când cârциumarul se bucură de prestigiu, asumându-și un rol conducător, mulțumită abilității comerciale pe care o are, personalității sale, vârstei, etc. În mahalaua observată de mine era o astfel de figură, care reușea să domine și pe cei mai nărăvași. Bine înțeles, nervul acestei atmosfere e alcoolul, care e consumat în chip nemăsurat, constituind nu numai un pericol pentru sănătatea locuitorilor, dar și o grevare mare a bugetului lor. Alcoolismul e o mare plagă la mahala. E factorul principal de demoralizare al omului și de soluție a familiei. De altfel, însuși simplul fapt al șederii îndelungate în cârциumă e o lovitură adusă uniunii conjugale, căci el răpește din puținul timp pe care-l petrec soții împreună, despărțiți în restul zilei prin locurile lor diferite de muncă.

7. Din cele spuse până aici se vede că nu numai comunitatea largă, dar nici familia n'are la mahala coeziunea și personalitatea pe care o are ea la țară. În comparație cu comunitatea, familia suburbană pierde mai puțin pentru că adâncea ei bază biologică și, altoită pe aceasta, funcțiunea ei socială de primul rang, care e procrearea și creșterea tinerelor generații, o pun la adăpost de o slăbire prea mare. Dar prin trecerea dela sat la mahala, familia

⁶⁾ O bună ilustrare a funcțiunii cârциumii rurale într'un sat mai ridicat la T. Herseni, *Câteva date privitoare la o cârциumă țărănească*. Arhiva pentru știința și reforma socială, XV, 1—2 1937.

iese și ea simțitor diminuată. Cuplul matrimonial — care e nucleul familiei — nu mai e o comunitate de lucru, cum e cazul la țară, unde bărbatul și femeea au aceeași profesiune și muncesc împreună cot la cot, înțelegându-și mai bine rostul (ceea ce promovează concordia între soți). Lipsește apoi la mahala și controlul mare al rudelor, ce se întâlnește iarăși în lumea rurală, legăturile cu ele fiind mai slabe. În foarte multe cazuri acesta nu e posibil pentru că ambii soți, sau cel puțin unul din ei, sunt veniți din altă parte, așa că n'are cine să intervină. Cu aceasta am atins un alt factor al coeziunii mai labile a familiei suburbane: diferența mai mare între soți ca origine, obiceiuri, limbă chiar. În asemenea împrejurări e firesc ca normele suprapersonale, factorul socializator fundamental în orice viață mai primitivă, să nu aibă priza pe care o au la sat. Individul singur e prea slab aici ca din propriile sale puteri să-și impună auto-controlul și limitarea necesară oricărei vieți obștești. Un singur lucru apropie bine familia suburbană de familia țărănească: volumul ei mare, datorită nu faptului conviețuirii mai multor generații în cadrul aceleiași gospodării, fenomen mult mai rar aici — numai de nevoie, din sărăcie trăiesc la mahala părinții și urmașii lor împreună — cât numărului mare de copii. Existența copiilor e, cred, factorul unificator principal al familiei dela mahala. Dacă n'ar fi el, această instituție ar fi expusă pieirii, neavând un suport trainic în imperativele sociale și cu atât mai puțin în etosul individual, așa cum e cazul în structura burgheză, unde familia se reface pe baze noi, mai individualiste, dar cu o personalitate suficient de reliefată, fiind apărată de moravuri și legi severe.

Că familia dela periferie e mult slăbită ne arată o serie de fapte, unele verificabile și statistic. În primul rând scăderea autorității părinților față de copii și în genere incapacitatea lor de a face cum trebuie educația tinerei generații. Copiii sunt lăsați la voia întâmplării, nu sunt puși la treabă, fiind toată ziua pe străzi sau maidane (jucând cu predilecție rișca). Lipsiți de orice control adult, ei iau ușor unul de la altul toate năravurile rele, devenind un fel de haimanale. Sunt unele cazuri — mai puține — când copiii sunt chiar răsfățați, ca la oraș. În genere sunt însă trimiși târziu la muncă, pe la 14—15 ani, timpul când încep să învețe o meserie; spre deosebire de cepiii rurali, care sunt utilizați de mici, fie în casă, fie înafară (trimiși să păzească vitele). În asemenea împrejurări nu e deloc surprinzător că tineretul de la mahala e

demoralizat. În al doilea rând divorțurile sunt ceva mai numeroase aici decât la țară. Nu-i nevoie să insist că acestea sunt un indiciu al slăbirii spiritului de solidaritate, a dispoziției în acest sens, mai ales când ele sunt frecvente. Concubinajul ia și el forme serioase, nu atât ca număr, care nu e cu mult mai mare la mahala în comparație cu lumea rurală, cât ca semnificație. Concubinajul la țară e o simplă fază pregătitoare a familiei, concubinii constituind o gospodărie împreună, astfel că copiii care se nasc din legătura nelegalizată au cam aceeași atmosferă de familie ca și ceilalți. La mahala concubinajul nu mai ia aceleași forme, iar posibilitățile de separare și evadare sunt mult mai ușoare; de aceea și viața multimei de copii nelegitimi e aici mult mai grea. În sfârșit, un alt indiciu al slăbirii spiritului de familie în așezările de la marginea orașelor e adulterul. Pentru aceasta nu se poate aduce, e drept, nici o dovadă statistică — cine s'ar încumeta să facă așa ceva? — dar e suficient să trăiești o bucată de vreme acolo ca să te convingi de acest lucru, pentru că la mahala se spune totul, nu există secrete.

Toate aceste împrejurări se datoresc faptului că vechile autorități nu mai au forța necesară să înfrâneze impulsunile, patimile și egoismul individului; ceea ce e, de altfel, în noile situații și mai greu, atmosfera fiind aici mai plină de tentații. De aceea, la periferie omul începe să se simtă ca o ființă deosebită, lucru ce explică și el de ce cetățeanul ei se abate ușor din cadrele tradiționale, năzuind să-și creeze o viață conform aspirațiilor sale. În mahala înmugurește individualismul, dar nu un individualism constructiv — pentru aceasta le lipsesc suburbanilor puterile — ci unul distructiv, care dorește să se desfacă de tot ce e opreliște, datorită faptului că mahalagii sunt mai desrădăcinați, mai săraci și mai lipsiți decât alții de o instrucție și o educație solidă (e drept că instrucția lor e mai bogată decât a țăranilor, dar e totuși insuficientă; în schimb, educația lor, din cauza slăbirii spiritului de familie la periferie, e mult mai puțin temeinică). De aceea orice mișcare anarhică, care e prima fază a unei revoluții, își recrutează și la noi totdeauna de la periferie suportul principal cantitativ. Nici organizatorii și nici șefii unei astfel de mișcări nu sunt însă din această lume. Pentru a fi conducător de mase trebuie să ai alte calități decât acelea pe care le au mulțimile amorfe ale mahalalelor noastre, formate din individualități ce nu mai sunt ce au fost înaintașii lor, dar nu sunt încă nici ce vor deveni copiii

lor mai dotați, mai pricepuți și mai norocoși în lupta vieții: personalități.

8. Concluzia care se impune din pasagiul anterior e că avem la mahala individualități mai variate, datorită provenienței lor mai diferite, diminuării presiunii colective unificatoare, ca și diversității orașului, unde locuitorii săi își petrec o parte din timp. De personalități nu poate fi însă vorba, nu numai în sens superior (creator), ci chiar în sensul obișnuit de indivizi unitari și bine conturați, hotărâți și care știu ce vor. Asemenea exemplare sunt rare la mahala, vom vedea mai jos motivele. Dacă luăm însă fenomenul într'un sens formal-psihologic, înțelegând prin analiza personalității mahalagiului, analiza trăsăturilor sale sufletești, atunci putem vorbi de personalitatea locuitorului din suburbie, după cum putem vorbi de cea a țaranului sau a primitivului.

A face psihologia omului de la periferie nu e ușor pentru că acesta nu este un tip așa unificat și stabilizat ca țaranul, ci e un tip ceva mai diferențiat, dar mai mobil, deci fără relieful celui dintâiu. Luând parte la mai multe lumi și cercuri sociale, supus deci mai multor influențe, el e o existență mai complicată, însă împărtășindu-se mai superficial din acelea și, nefiind capabil să și le asimileze în mod temeinic, e mai puțin încheșat decât țaranul. Superioritatea sa față de acesta din urmă e pe planul cognitiv. E mult mai sprinten și mai maleabil decât țaranul, prinde mai repede, se adaptează relativ ușor la situații noi, apoi știe multe și e gata să discute despre orice. Toate aceste calități le datorește posibilităților mai largi de informație și în genere atmosferei dinamice a orașului, cu care el are contact de fiecare zi. Dar aceeași împrejurări îi datorește el și superficialitatea, neavând nici timpul, nici posibilitatea să prindă exact și să asimileze organic tot ceea ce aude și vede, cum e cazul elementelor propriu-zis citadine. Astfel, ca să dau un mic exemplu, în mahalaua în care am trăit, oamenii nu știau adeseori — cazul de altfel al tuturor semi-doctorilor — sensul exact al cuvintelor mai radicale: toată lumea întrebuința în chip fals termenul de parvenit, designând prin el pe toți cei veniți din altă parte și stabiliți la ei acolo.

Pe deasupra, acel bagaj intelectual, făcut pe apucate și din izvoare de mâna a doua, se așează pe o structură mintală insuficient dezvoltată, fără un simț serios de discernământ. De aici ușurința cu care se dă crezare la mahala zvonurilor celor mai fantastice, colportându-se lucruri și de o manieră ce amintește menta-

litatea magică. Așa că dacă din punct de vedere al vioiciunii spiritului, al numărului de cunoștințe, al orizontului, mahalagiul e superior țaranului, din punct de vedere al structurii intelectualității acesta din urmă nu îi e inferior. Și la locuitorul suburbiei constatăm o deficiență a spiritului critic. Aceasta în ce privește marea masă, căci, spre deosebire de țară, unde individul ori cât ar fi de înțelept nu depășește hieratismul tradițional, putem întâlni la mahala și exemplare mai diferențiate, care ajung la o schemă de gândire personală, independentă despre lume, viață și societate.

Cred că mai mari sunt diferențele între mahalagiu și țaran pe plan afectiv-conativ. Spre deosebire de ultimul, care e comparativ domol, așezat, cumpănit, mahalagiul e irascibil, repezit, pătimaș, certăreț, violent, supărăcios (fără să fie însă ranchiunos), cu oarecare aplecare spre aventură. De aici instabilitatea și precaritatea vieții sale, determinată și de faptul că e un om lăsător, nehotărît și nesigur. Cu toate că e plin de sine și invidios, nu are ambiția țaranului și nici dorința de ascensiune și întrecere a acestuia din urmă, care caută pe cât îi e cu putință, fie acasă, în sat, fie între străini, să se afirme și să se ridice; dacă nu el, cel puțin copiii lui, pe care îi trimite cu multe greutate și privațiuni la școli, unde ei însă reușesc și răsbesc deobicei, ajutați foarte mult de tenacitatea și robustețea puternică pe care o au ruralii în genere. Mahalagiul nu-și trimite copiii la școală, de aceea se ridică atât de puțini din mijlocul așezării suburbane. În mahalaua cercetată nici unul din fruntași nu era autohton, toți fiind veniți de aiurea.

Nivelul scăzut al vieții din suburbie — marea majoritate a oamenilor de la mahala, am mai relevat-o, sunt nevoiași — se datorește și mentalității sale economice înapoiate și în genere concepției sale de viață. Nu se omoară cu munca — reputația sa e de om leneș — și după toate acestea muncește și neorganizat, nesistematic. Lucrează când vrea, când are poftă, de mântuială și numai dacă e plătit bine, știind să ceară bani mulți pentru ceea ce prestează. Pe deasupra, mai e și lipsit de spirit de chiverniseală, de simț gospodăresc. Mahalagiul nu știe să economisească, cheltuind tot ce are, și de atâtea ori mai mult de cât are (luând pe datorie), pentru ca apoi să rabde din greu. E un om al momentului. Banii așa cum vin, așa se duc: pe mâncare, băuturi și înbrăcăminte. Cineva din mahalaua în care am trăit, parafrazând dictonul vechiu: „adună bani albi pentru zile negre“, zicea că pentru mahala se poate mai degrabă spune: „câștigă ziua și bea

noaptea". Mahalagiul trăiește mult mai bine decât țăranul, care caută să facă, în detrimentul nevoilor sale elementare de existență, economii și investiții (în pământ, unelte); dar trăiește cam de azi pe mâine, risipind mereu tot ce câștigă pentru traiul de toate zilele.

Așa se explică faptul că, cu toate că condițiile sale de lucru sunt mai nesănătoase — nu muncește în aer liber, ci de foarte multe ori în încăperi insalubre, etc. — cu tot alcoolismul ce bântuie la mahala, totuși mortalitatea atât a copiilor cât și a adulților e aici, proporțional față de țară, mică (mă refer cu deosebire la țăranimea înapoiată, în curs de căutare a unui nou nivel de viață, ce are deocamdată de făcut față la mari greutăți de adaptare, la care sănătatea lasă în adevăr de dorit, nu la țăranimea ridicată, ce a trecut peste aceste nevoi, cum e la noi în primul rând țăranimea ardeleană). Numai tuberculoza face ceva ravagii, în tineret. Vine foarte mult în ajutor și asistența medicală mai bună, dela oraș (aceasta nu trebuie însă să ne facă să uităm că starea sanitară la mahala — în special în comparație cu restul orașului — e departe de a fi excelentă: ea e un focar de boli sociale și de maladii parazitare, de unde se răspândesc și la sate).

Meniul mahalagiului e frust și primitiv preparat — bazându-se foarte mult ca și cel rural (din Vechiul Regat) pe mămăligă, fasole, varză, lapte etc. — dar e incontestabil mai bogat decât cel al țăranului (la periferie se consumă și multă pâine, carne). Se hrănește mai bine și calitativ și cantitativ decât acesta din urmă; cu toate că el trebuie să cumpere tot ce mănâncă, neavând nimic în hambar și magazie, ca produse ale propriului pământ. (Trăiește rău la mahala numai țăranii veniți cu gândul de a nu rămâne aici și care pentru acest motiv nu-și aduc familia, astfel că nu are cine să-i îngrijească; pe deasupra ei caută să facă economii cât mai mari dela mâncare, pentru a se putea întoarce mai repede acasă). În schimb tot ce depășește nevoile imediate e neglijat. De aici sărăcia mobilierului său, a albiturilor, a lucrurilor necesare dormitului, mult mai numeroase în satele înstărite. Nu numai că nu împodobește casa, nici pe dinafară, nici pe dinăuntru, — afară de camera zisă bună, când are mai multe; aceasta însă cu podoabe de un gust foarte dubios (de ex.: pereții sunt decorați cu cromolitografii ieftine și în special cu foarte multe fotografii) — dar îi lipsesc adesea chiar obiectele cele mai necesare unei gospodării. Numai în materie de îmbrăcăminte e mai pretențios, aici chiar caută

podoaba. Cum vedem, suntem la antipodul concepției de viață burgheză.

Desigur, o parte din deficiențele semnalate înainte le întâlnim și în viața rurală. Nici țăranul nu are o psihologie economică prea modernă, nici el nu e un om voluntar, dinamic, practic. Că nu e așa o vedem foarte bine în mahală, unde imigrantul rural se comportă la fel ca cel născut acolo. Numai că la sat, stabilitatea vieții, ritmul naturii și cadrele colective rigide creează o disciplină a muncii, dând și individului o unitate mai mare și asigurând în același timp continuitatea activității. De aici constanța și regularitatea vieții sătești, spre deosebire de caracterul mai oscilant și mai anomic al mahalalei (ecoul atmosferei mobile a vieții citadine), unde omul e lăsat la propriile sale puteri. Aici numai un singur factor poate determina pe individ să lucreze: necesitatea. Nu există nici periodicitatea naturii, care constrânge pe cultivator, vrând nevrând, să semene primăvara, etc., nici presiunea opiniei publice, fărâmițată la periferie, deci fără forța de la țară, care să îndemne pe om prin exemplu, critică și altele la muncă. De aceea când nevoia nu e presantă, mahalagiul se lasă pe tânjeală. Deprinderea și disciplina muncii e un bun care se câștigă greu, e o chestie de înaltă civilizație.

În sfârșit, o ultimă explicație a nivelului de viață al locuitorului suburbiei (și a realizărilor sale mici) — în același timp rădăcina sa cea mai adâncă — e concepția sa de viață, să-i zicem hedonistă. Mahalagiul e un om care înțelege să se distreze, să-și petreacă viața. De aici postul important pe care îl au cheltuielile pentru distracții de tot felul — petreceri la câmp, baluri, jocuri în fața cârciumii, chefuri, spectacole (mai ales de circ și de fel de fel de scamatorii; la care se adaugă astăzi și cinematograful minor) — în bugetul său. Nu consimte să renunțe la plăceri, nici să le amâne pentru un lucru mai îndepărtat, dar mai valoros și mai durabil. E punctul de vedere al oricărui om liberat de sistemul de viață tradițional, din cauza dezintegrării sufletești. Sărăcia și rendamentul redus al activității sale sunt condiționate, deci, și de slăbiciunile sale ca om. Cu aceasta atingem aspectul etic al problemei, de unde vom culege și alte date în ce privește psihologia mahalagiului.

9. Se obișnuiește — acum am amintit — să se ponegrească mahalaua, aruncându-se în spinarea locuitorilor săi un repertoriu foarte bogat de defecte și păcate (brutalitatea, tembelismul, obrăz-

nicia, intrigăria, promiscuitatea, stricăciunea în genere etc.). Se spune — cel puțin în anumite cercuri — că mahalaua reprezintă drojdia, pleava societății. O afirmație inexactă și nedreaptă, în generalitatea ei. Mahalagiul nu e un ticălos sau un pervers, ci cel mult un desaxat, din cauza desrădăcinării sau din cauza atmosferei sociale desorganizate în care s'a format și în care trăiește. De aici și ridicolul unora din manifestările sale: vorbirea sa pretențioasă, importanța pe care și-o dă și care nu acopere o realitate corespunzătoare. De câte ori am stat de vorbă cu elemente mai proeminente — sau și chiar mai puțin însemnate — din suburbie, n'am putut înăbuși anumite ecouri din Caragiale. În adevăr, limbagiul lor, în special când oamenii au și băut puțin, e și astăzi caragialesc. Intuiția artistică a marelui scriitor a fost extraordinară. Dar, pe lângă aceste insuficiențe, câte alte calități, dintre care o parte le-am relevat înainte. Ceea ce impresionează, mai ales, la mahala e sinceritatea: omul nu-ți ascunde nici păcatele altora, dar nici pe ale sale. Sinceritatea e nu numai o înaltă calitate etică, dar și un admirabil mijloc de înțelegere. De aici larga comprehensiune a vieții și a situațiilor omenești de către mahalagii mai diferențiați. Cea mai interesantă și mai frumoasă amintire din suburbia în care am trăit e prietenia cu un cizmar mai în vârstă, înzestrat cu humor și cu darul povestirii; un exemplar de un bun simț, de o omenie și de o capacitate de înțelegere nebănuită la un om simplu — nu avea nici clasele primare făcute, învățase carte odată cu copiii lui — la care reflexiunea se amesteca cu viața (o gustase în toată amplitudinea ei: ca bine și ca rău), își trăgea seva chiar din ea, astfel că pot spune că era în felul lui un adevărat înțelept.

Nu se poate, deci, reduce mahalăua la umbre (nu trebuie confundată și identificată cu cartierul rău famat, ce se întâlnește în orașele mari și în porturi). E adevărat numai că acolo se găsesc multe elemente decăzute, că din ea vine un contingent însemnat de clienți ai poliției și ai caselor de prostituție — cazul de altfel al tuturor suburbiilor din lume. Dar aceștia constituiesc o minoritate, la periferie, fiind recrutați din categoria existențelor celor mai nesigure de acolo, în special din rândurile tineretului și a golănilor fără căpătâi; majoritatea locuitorilor ei, muncitorii și meseriașii, sunt oameni cumsecade. E just că mahalagiul, în raport cu țărănul, e mai îndrăzneț și mai emancipat, cu o propensiune mai mare spre anarhie. Dar dacă nu cunoaște sfiala și perplexitatea

pe care o are țăranul de tip vechiu (mai ales) în fața „domnilor“, se lasă totuși ușor dus și el de cei pe care îi socotește superiori prin rangul și situația lor socială, fiindcă, cu toată afirmarea sa zgomotoasă, el suferă de un complex de inferioritate. De aceea e foarte încântat de atenția acordată de cei de sus. Fiind vorbăreț, anchetatorul poate afla mai multe și mai ușor dela el, despre propria sa viață, decât dela țăran, care nu e guraliv, se exprimă greoi și e și — cu tot prestigiul pe care-l au boierii în ochii lui — neîncrezător față de ei.

Mahalagiul, orice s'ar spune în această privință, nu e un om rău. Trăgându-și substanța, nu într'o mică măsură, încă din vechea mentalitate orientalo-balcanică, sau descins nu de mult de la țară ori, cel puțin, având destule legături cu satul, el păstrează multe din atmosfera și deprinderile patriarhale de odinioară. Simțul de ajutor între rude — se mai întâlnește și limbajul tradițional ceremonios dintre ele: „cumnate“, „nepoate“, „nașule“, „fine“ — și chiar între vecini n'a dispărut cu totul la mahala ca la oraș, unde între locuitorii unei case domnește indiferența; de asemenea, nici spiritul de ospitalitate. Mai mult, în comparație cu țăranul, mahalagiul, cu toate că se încaeră mai des, că ajunge mai ușor la bătae decât acesta, e mai puțin dur. Materialul sufletesc din care e făcut nu mai are, în orice caz, asprimea sgrunțuroasă a ruralului, e de o calitate mai ușoară, e mai moale. (Maleabilitatea lui se mai poate vedea și din aceea că nu e așa de rutinar și îndărătnic ca țăranul). La mahala se observă bine începuturile sentimentalismului (vizibil atât în atitudinea părinților față de copii, cât și — cu deosebire — în raporturile erotice, în special în cele dintre tineri). Suburbanul e chiar un om care se înduioșază ușor (nu are însă încă adâncimea necesară acestei atitudini). Reputația proastă de care se bucură el se datorește faptului că e un om slab în fața tentațiilor vieții, neavând o armătură sufletească suficient de rezistentă pentru a se opune lor. De unde să aducă el forța, care să poată lupta împotriva propriilor slăbiciuni? Nu i-o dau nici imperativele colective, nici o educație severă și nici vre-o cultură diferențiată. Așa se explică pentru ce îl bat toate vânturile. De vină nu e, deci, numai el ca om, ci și împrejurările în care trăiește (mai ales acestea): atomizarea comunității largi, slăbirea familiei — adică agenții principali ai controlului social — mizeria în care se sbate, din cauza unei educații

insuficiente (ancestrale) în ce privește munca, apoi atmosfera plină de distracții a orașului.

Slăbiciunea mahalagiului se vede cu deosebire în ușurința cu care pune pe el stăpânire vițiul. Aici apar propriu zis — ca fenomen frecvent — vițioșii; după cum perversiunea, care e o chestiune de rafinement, e apanagiul centrului orașului. La țară există oameni pătimiși, dar nu oameni vițioși (afară de satele dezagregate). La mahala se ivește mai întâi, în viața românească, jocul de cărți — spre deosebire de băutura, ce se găsește dela început și la țară — care face ravagii serioase, pentru că mahalagiul e un om sărac, ce nu-și poate permite luxul de a pierde mulți bani. De altfel jocurile de noroc, în genere, sunt practicate, la mahala, pe o scară foarte întinsă. Au început, în ultima vreme, să se răspândească și printre săteni. Dar vițiul cel mai răspândit și mai păgubitor la periferie e beția. De aici mulțimea cârciumilor acolo, care își trag existența desigur și din clientela rurală în trecere; dar baza lor e tot populația locală, dat fiind consumul ei mare de alcool. Pentru că la mahala beau nu numai bărbații, ci și femeile și — ceea ce e mai grav — însuși tineretul. Aici rezidă problema grea a mahalalei și în acest sector trebuie luate, în primul rând, măsuri de îndreptare. Dezorganizarea sufletească a tinereții se vede și pe planul erotic, în libertinajul raporturilor dintre sexe. E firesc că aceste apucături să continue și mai târziu. Am amintit mai înainte frecvența concubinajului și a adulterului la mahala (care are loc din motive mercantile: dorința de lux a femeilor tinere). De aceea se vorbește de relaxarea moravurilor aici. În orice caz, ele sunt mai labile de cât ale burgheziei autentice și ale țărănimii. Moravurile sexuale ale țărănimii — cum am mai spus-o — nu sunt nici ele perfecte. Din punct de vedere al eticii familiare burgheze, mai așcetice, ele lasă sigur de dorit, ar fi o eroare să se idealizeze pe această latură viața sătească; dar micile abateri de la fidelitatea conjugală nu afectează în aceeași măsură structura familiei țărănești, care se găsește bine angrenată în unitatea cea mare, controlată atât de opinia publică respectivă, cât și de rude. Obiceiurile premaritale, ca și infidelitățile conjugale dela țară n'au aroma vițiului. La mahala însă, moravurile sexuale, din cauză că locuitorii săi au pierdut din originaritatea și simplitatea caracteristică omului puțin diferențiat și dat fiind rolul însemnat pe care-l are erotismul aici, se apropie adesea, în deslănarea lor, de desfrâu.

O expresie a acestei situații e lipsa de pudoare aici. Raporturile sexuale ilicite sunt știute de toată lumea — e de altfel și greu să le ascunzi într'un cadru restrâns — și sunt practicate fără cine știe ce jenă. Inafară de împudicitate, lipsa de discreție e o altă caracteristică a mahalalei, o atitudine înrudită cu cea anterioară. Totul e aici de domeniul public, însăși o parte din viață are loc în fața casei; în tot cazul, nu mai există nici o rezervă. Oamenii locuiesc și prea înghesuți ca să nu fie îndăscreți și curioși. Pe când țaranul, din cauza felului de a fi al așezării sale, care are o oarecare distanță față de a vecinului, nu se amestecă în viața lui, atâta vreme cât acela nu calcă prin purtarea sa obiceiurile și comandamentele colective în genere. Dar racila cea mai mare a mahalalei, atitudinea cea mai proprie ei și care îi desfigurează enorm sufletul, e vulgaritatea. Ea pătrunde până în actele sale cele mai simple. Când îți povestește un fapt divers, mahalagiul nu poate, pentru a sublinia mai bine lucrurile, să nu înjure sau să nu întrebuințeze o expresie urâtă. Vulgaritatea atinge însă un grad superlativ în cazul conflictelor, unde pe lângă trivialitate mai intervine și o vehemență disproporționată față de obiectul în litigiu, specifică oricărui om nestăpânit. O ceartă la mahala înseamnă o colecție teribilă de epitețe, insulte, acuzații — cei doi adversari, în special femeile, își aruncă în față, fără nici o jenă, toate murdăriile și păcatele — amenințări, sfârșind adesea cu păruiala — bine înțeles, toate în auzul vecinilor — la care participă uneori și lucrurile din casă. Scena se poate repeta adoma câteva zile consecutive, pentruca la un foarte scurt interval, apoi, cei certați, ce păreau iremediabil îndușmăniți, să se împace, comportându-se după aceea ca și cum nu s'ar fi întâmplat absolut nimic înainte între ei. E o lipsă de constanță și consistență afectivă, de tăria convingerilor, datorită și ea desorganizării pe care o suferă etosul în suburbie, o primitivizare emotivă ce nu se vede în mediul rural. — Scandalul nu urmează de altfel la mahala numai după discordie, ci el e foarte adesea și epilogul petrecerilor.

Că vulgaritatea e elementul principal care determină complexul sufletesc al periferiei românești ne-o arată cea mai simplă scrutare a sensului pe care-l dăm în viața de toate zilele termenului de mahalagi. Când atribuim cuiva epitetul de mai sus, indiferent de clasa socială din care face parte, ne referim la vulgaritatea expresiilor sale și la lipsa sa de moderație în gesturi, altfel spus: la lipsa de educație. Personal socotesc că aceste elemente,

atât brutalitatea, cât și vulgaritatea, se explică mai întâi prin fondul balcanic-oriental al vieții noastre, în deosebi al vechii civilizații urbane românești, ce a suferit la periferie și un proces de degradare, căzând cu o octavă mai jos. În al doilea rând, ele sunt de origine țigănească. De aceea se spune că mahalaua e țigănie: nu numai pentru că adăpostește mulți țigani, dar — mai ales — pentru că a adoptat unele maniere și moravuri țigănești. În ori ce caz, ele n'au fost aduse de la țară decât într'o mică măsură. Sigur că nici țăranul nu e un om înhâbat, că și el ajunge la păruială, proferând uneori obscenități; există totuși o deosebire de grad și de natură între el și locuitorul periferiei. Țăranul nu se teme de cuvintele *tabu*, însă nici nu găsește o plăcere atât de mare în a le debita. Nu întâlnim la sat frecvența și cu atât mai puțin calitatea înjurăturilor de la mahala. Cu toată naturaletă țăranului, el nu e nici nerezervat, nici lipsit de decență și nici vulgar.

Și pe la sate trăiesc Țigani, dar ei locuiesc acolo în cartiere separate, în general la marginea așezării, casele lor distingându-se imediat prin înfățișarea lor mizeră. Apoi chiar când ei sunt în număr mai mare, sunt socotiți ca o categorie inferioară, fiind cu totul dominați de țărănimе. În tot cazul, țărăni nu se amestecă cu Țigani la țară, constituind fiecare din aceste categorii o lume proprie, cu moravurile ei specifice. Acest spirit de castă dispăre la mahala, unde Țigani nu locuiesc aparte, în arii separate de Români, ci amestecați cu ei, unde există în mod fatal raporturi mai intime dela unii la alții și unde au loc și mariajuri între cele două grupuri de locuitori, așa că moravurile lor pot fi împrumutate ușor reciproc. Impermeabil la influențe țigănești în sat, țăranul fiind în mahala un desrădăcinat sărac, neavând rezimul familiei sau comunității, își apropie treptat și anumite atitudini țigănești: în speță vulgaritatea. Aceasta mai provine însă și din atmosfera încă orientală a periferiei orașelor noastre.

Moralitatea la mahala — cel puțin în anumite sectoare — e mai scăzută față de nivelul rural, nu numai pentru că ea nu mai are suportul social de acolo, individul (conștiința sa) fiind prea slab pentru a deveni el însuși temelul eticei, ci și pentru că nu mai are acel fundament religios pe care o are în sufletul țăranului. E rândul acum de a examina religiozitatea și în genere metafizica din suburbie.

10. Religia oficială, în adevăr, nu mai are aceeași priză la periferie ca la țară. Să nu pierdem din vedere că mahalagiul e un

om mai „luminat“, în continuu contact cu oraşul, etc. Cinstirea pe care o dă el preotului e mai mică — lucru natural la un exemplar relativ emancipat, nu așa respectuos față de vechile autorități — de asemenea, și frecvența sa la biserică nu are deloc aceeași intensitate ca la țară (e chiar redusă), posturile nu mai sunt respectate în întregime. Edificiul religios tradițional e aici plin de eroziuni. În general, cu cât te apropii de oraș, cu atât e astăzi credința mai slabă, chiar la sate. Totuși, suntem departe de situația claselor proletare moderne, mult mai raționaliste. Mahalagiul — lucru ce trebuie amintit mereu — e cel puțin în parte un fost țăran și el vine cu multe elemente din zestrea de credințe de la țară; stoc ce e alimentat mereu prin noile imigrări rurale. Să nu uităm apoi fondul vechiu de religiozitate al mahalalei, de esență orientalo-ortodoxă, ce mai supraviețuiește, într'o bună măsură, și el. Cu toate că frecvențează relativ rar biserica, mahalagiul e un om cu frica lui Dumnezeu. Nu numai că nu e ateu, dar are respectul ceremoniilor religioase. Când vrea să se căsătorească, el nu se oprește la cununia civilă, socotind că singură cea religioasă consfințește nunta. Numai după slujba la biserică (nu după ceremonia la primărie, care se poate săvârși cu mult înainte) are loc petrecerea propriu-zisă. Fiind însă o făptură slabă și neconstantă, trăind pe deasupra într'o ambianță deslănată, influența religiei asupra conduitei sale e mult mai mică decât asupra țăranului. Că mahalagiul nu s'a emancipat de tot de vechea atmosferă și mentalitate, ne arată o seamă de superstiții de care e stăpânit — se țin parte din sărbătorile băbești, nu se pleacă, cu voie bună, Marția și Sâmbăta la drum, etc. — ca și practicile vrăjitorești, care mai supraviețuiesc la periferie. Magia e apoi alimentată la mahala și de țigani, care aduc cu ei întregul lor capital de acest gen, păstrându-l mai nealterat decât foștii țărani.

Dar alături de aceste forme oarecum primitive de magie, apar la mahala altele proprii, legate cu deosebire de dorința de a smulge tainele viitorului. Nu lipsesc acestea nici la țară, mai ales la Țigani — datul în ghioc e doar specialitatea principală a Țigăncii — însă în suburbie ele capătă o importanță excepțională, după cum ne arată faptul că apare aici un agent special pentru satisfacerea acelor năzuințe și practice: prezicătorul. Nu locuiește totdeauna chiar în mahala, de obicei la marginea ei dinspre centru, cu alte cuvinte cam în zona a doua. Și deși clientela lui nu se restrânge numai la oamenii din suburbie, mergând la el adesea atâția

oameni din burghezia mică și mijlocie, fiind vizitat până și de doamne din clasa de sus (ca și de țărâncea din jur), totuși el aparține mahalalei, atât pentru că de aici își recrutează prima și cea mai statornică clientelă, cât — mai ales — pentru că corespunde structurii mintale a locuitorilor săi. Calitatea lui umană lasă de dorit, e un impostor, o existență dubioasă, un amestec de cabotinism cu șarlatanism — avem aici o primă deosebire față de vrăjitorul rural, care e un om la rând cu ceilalți și crede sincer în practicile sale — dar e o figură însemnată în mahala și se bucură de mare prestigiu, fiind consultat cu deosebire de femei. „Tot ce spune el — m'a asigurat mai multă lume în suburbia investigată — s'a împlinit întocmai. E un om învățat, cu studii în străinătate“. Prezicătorul nu are altă ocupație, practicând magia când vrea și când poate — adică în subsidiar — cum e cazul babei la țară, ci el trăiește din această meserie, având ore de consult, onorar fix și chiar firmă în toată regula. Unii dintre ei își asigură din practica acestei meserii venituri frumoase, ba și proprietăți. Magia, cum vedem, se specializează și se profesionalizează la mahala. Ceea ce mai caracterizează magia citadină față de cea rurală, e faptul că ea nu e numai de resortul femeilor, dar și al bărbaților, fără însă să se poată spune că tinde la oraș să se masculinizeze. E drept că celebritățile de acest gen sunt de obicei bărbați.

Nu numai structura magicianului, dar și metoda sa de lucru e alta decât la țară. În aparență mijloacele par aceleași. De o parte, în lumea rurală, se ghicește cu ghiocul sau cu bobii. De cealaltă parte, la mahala, se ghicește în cărți (mijlocul principal), în palmă, în cafea. Dar prezicătorul nu se limitează numai la simple gesturi mecanice și ritualiste, ca vrăjitorul rural, ci el caută să acționeze și direct asupra clientului, utilizând oarecare elemente psihologice, cum e sugestia, pricepând și ceva hipnoză; face deci apel la unele artificii psihice, pentru că operează cu un element uman nu mai puțin credul, dar mai sensibil și care are nevoie de astfel de elemente imaginative. Așa se explică încrederea mare de care se bucură în mahala.

Dorința de a smulge tainele viitorului e veche, însă ea nu apare cu aceeași intensitate pretutindeni. Cred că și are un prim mediu de formație la nomazi, din cauza existenței lor mai aventuroase și, deci, mai nesigure. De aici nevoia mai mare a acestui tip uman de a-și cunoaște viitorul, tendință ce o întâlnim la nomazii noștri, la Țigani. Un țăran cu o viață socială rigid determi-

nată de natură și de moravurile sociale nu simte aceeași necesitate de a cunoaște viitorul. El trăiește mai vegetativ. Apoi regularitatea existenței sale nu constituie un cadru favorabil pentru astfel de preocupări. Pe urmă el, chiar când e stăpânit de o viziune mai prospectivă, e de părere că în ultimă analiză se va întâmpla ce va vrea Dumnezeu. „Ce-o da Cel de Sus“ e o formulă caracteristică pentru mentalitatea săteanului. Practica vrăjitoarească la țară se referă, în primul rând, la rodul câmpului, la sănătatea vitelor și la bunăstarea omului sau la anihilarea farmecelor contrarii. Când țăranul simte totuși necesitatea să iscodească viitorul, pune să i se dea în bobi sau face apel la Țigani.

Altceva e mahalagiul, care are o existență nesigură, posedând în același timp și el — ca orice om mai puțin diferențiat — o înclinare spre miraculos. Pe lângă aceasta, trăind în atmosfera orașului, el vrea, în spiritul mentalității citadine, să știe și să afle mai multe. E un om mai curios. Incontestabil că nevoia sa de precizie a propriului viitor are și o rădăcină raționalistă. Dar el nu e destul de modern să-și dea seama că viitorul nu ne vine de-a gata ca un dar, că acesta e și opera propriilor noastre eforturi, nu numai a împrejurărilor. Mahalagiul e în ultimă analiză tot un tip static. Nici el nu e în stare să-și croiască singur soarta și nu crede că e în putința lui. Aceasta e semnificația apelului său la prezicător sau la planetă (zodiile). Cu tot caracterul mai psihologizat al practicelor în legătură cu ghicitul viitorului, ele reprezintă tot o formă de magie. Locuitorii mahalalei în care am trăit îi chiar zic prezicătorului de acolo *vrăjitor*, datorită sigur și faptului că acesta, pe lângă că ghicește viitorul, face și pe vraciul, pe tămăduitorul de boale (alături de o seamă de moașe empirice), și mai face și farmece (de împreunare, de vrajbă, de noroc). Pe lângă el, apoi, mai erau în mahala și un număr de femei care se ocupau cu vrăjitul (dădeau în cărți și în bobi, iar vre-o 4—5 pretindeau că vorbesc cu duhurile). Și aceasta era situația și în celelalte suburbii ale orașului respectiv. Cum vedem, înfloresc la mahala o neo-magie exuberantă. Numai în centrul orașelor noastre putem vorbi de o regresivitate a ei, nu și la periferie, unde nu găsim o diminuare, ci numai o transformare a magiei.

O altă rădăcină a metafiziciei periferiei e cea orientală. Orientul a fost totdeauna sediul acestei sensibilități, expresia fatalismului și a concepției sale statice de viață. Sigur că tot de acolo vine și specialitatea Țiganilor în materie de precizie. De proveniență

orientală la noi e și încrederea în noroc și jocurile de noroc foarte frecvente la mahala, practicate până și de copii pe marginea străzilor. Dar asupra importanței motivelor orientale pentru configurația spirituală a mahalalei vom mai reveni. Altceva vreau să discut aici: în ce măsură bilanțul transformării credințelor și practicilor magico-religioase e pozitiv. Am spus înainte că nu numai că acestea nu dispar, dar unele din ele sporesc chiar. Ceea ce nu trebuie să ne surprindă, fiindcă un om ca mahalagiul, dominat de o mentalitate orientalo-rurală, sărac, desaxat, superstițios, care se teme de atâtea ori până și de umbra lui — pretutindeni și mai în fiecă lucră (un vis, un presentiment, întâlnirea cu un om, prezența unei pisici, etc.) e dispus să vadă un semn bun sau unul rău, rezultatul vreunui blestem, etc. — un om dezarmat în fața existenței materiale și sociale ca el, nu poate trăi într'un univers puțin prietenos fără un reazăm absolut, care să-i dea sentimentul că nu e complet părăsit. De aici apelul său la forțele oculte. Personal, socotesc însă că substituirea religiei prin magie și prezicători nu e nici în folosul insului, nici al colectivului. Căci locul Creștinismului îl iau practici și credințe grosiere și materialiste, ce reprezintă o adevărată primitivizare sufletească. Numai biserica poate ridica omul mijlociu la un maximum de idealitate și spiritualitate. Se deschide aici un vast câmp de activitate pentru preoți, dacă năzuiesc să recucerească pozițiile pierdute. Ar fi păcat să lase această dispoziție pentru transcendent nefolosită și să nu profite de împrejurările favorabile religiozității. Pentru aceasta trebuie însă schimbate radical metodele de evangelizare, înlocuite printr'o tehnică mai psihologică și mai individualizatoare — adică printr'o adevărată păstorire — conformă cu evoluția sufletească a mahalagiului. Numai așa educația sa religioasă deficientă va putea fi completată și adâncită.

11. Și în domeniul artistic distingem două straturi de manifestări în suburbie: cele de proveniență rurală și cele proprii ei. Cu cât mahalaua e mai nouă și cu cât ea face parte dintr'un oraș mai puțin industrializat, așezat într'o zonă agrară, cu atât păstrează mai fidel și mai mult folklor. Cazul materialului meu principal de observație. *La lăsata secului* am putut vedea aproape aceleași obiceiuri ca și la țară: s'au adus daruri la nași, s'a petrecut noaptea, iar flăcăii au spus orații fetelor pentru măritiș. În genere însă folklorul pierde la mahala, atât cantitativ, cât și calitativ. Și pierde pentrucă dispar datinile și obiceiurile de care e

legat și care îi dau un sens. Pentru că creația populară nu e, în genere, liberă, lipsită de finalitate umană, și socială, ea merge mână în mână cu, vre-o ceremonie sau îndeplinește un rost practic. Când nu mai există acestea, se stinge și ea, cum vedem în atâtea cazuri. De exemplu, modernizarea nunților la mahala, aducând o simplificare a ceremonialului, ce se îndeplinea cu această ocazie, implică în mod natural o pierdere treptată dar sigură a folclorului, respectiv, în mahalaua studiată acest proces nu era prea avansat, dar obiceiurile referitoare la căsătorie nu mai erau respectate așa de bine ca odinioară. Pe lângă simplificare am putut constata și o mercantilizare puternică a lor, lucru ce se simte până și la țară. Sistemul darului a fost extins și perfecționat, așa că se dă și la logodnă și la nuntă, astfel că un mahalagiu spunea că, nunta astăzi e o adevărată negustorie. Și la ambele ceremonii se dă de două ori. Așa se face că nunta la mahala aduce de atâtea ori câștig, pe când mai de mult darul nu putea acoperi cheltuielile, mai ales că petrecerea dura câteva zile⁷⁾. Cu chipul

7) Da, cu titlu de exemplu, obiceiurile relative la nuntă în suburbia amintită, indicând și unele diferențe față de obiceiurile dela țară, din aceeași regiune.

La nuntă nu se mai prea obișnuiește să se invite, ca la țară, cu plosca sau cu ulcioșul, cel mult cu sticla. Se invită uneori numai verbal, alte ori și în scris. Cei neinvitați nu vin la nuntă. Dintre cei chemați vin mai ales cei cari au copii în pragul căsătoriei, temându-se că, dacă nu iau parte, nu vor veni nici aceștia la ei. Sunt invitați la ceremonie și țigani. Nunta are loc numai Duminică după amiază, chiar către seară, ca la oraș. Obiceiul de a începe de dimineață e socotit rural. La ora stabilită ginerele apare cu lăutarii la casa miresii, împreună cu nașii și cu cumnații de mână (cavalerii de onoare) și pleacă la biserică. Atât înainte de a pleca acolo, cât și după ce s'au întors se servește la casa miresii, de către aceasta însăși, dulceață, pentru care oaspeții trebuie să plătească un dar în bani. Cortegiul când pleacă la biserică, nu mai face ocolul pe uliți, ci merge direct acolo și apoi la fotograf. Numai la întorcere se face o mică plimbare, prin parcul vecin. În timpul slujbei se asvârle cu grâu, cu bonboane, bani. Atât la plecare, cât și la sosire mireasa e obiectul unei ceremonii speciale. La plecare i se frânge o pâine făcută cu dulceață și zahăr în acest scop pe cap și se aruncă cu vin. La sosire ea coboară din trăsură pe o masă, de unde e luată de soacră și sărutată de rude. În acest timp ea și după aceea, se joacă afară hora miresii. La masă, care începe numai către miezul nopții, rămân exclusiv invitații și rudele. La friptură apare lăutarul cu tava pentru dar. Apoi se continuă cu joc și petrecere până la 4—5 dimineața. E obiceiul — lucru foarte semnificativ pentru mentalitatea mahalalei — ca toți nuntașii să fie duși pe rând cu lăutari până acasă, ceea ce poate dura

acesta darul, care era înainte expresia solidarității comunității cu tânăra pereche, devine un fel de bilet de intrare la petrecere. În asemenea împrejurări mercantilo-raționaliste e firesc să nu poată înflori cine știe ce folklor deosebit.

Totuși la mahala se găsește încă destulă producție populară culturală. Mai mult, mahalaua nu e numai receptoare și păstrătoare de folklor rural, ci ea și creiază folklor. De altfel toate suburbiile din lume sunt producătoare pe plan cultural. Cu atât mai mult periferia noastră, cu un om mai puțin modern, adică mai puțin utilitar și unilateral, păstrându-și în consecință în mai mare măsură (relativ) posibilitățile artistice. Creația populară urbană, opera claselor de jos citadine, e și ea anonimă; nu are însă nici bogăția (inventivitatea) și nici calitatea artistică a celei țărănești (e mai retorică, mai declamatorie; nu mai are decât scăpărări poetice, frumuseți de amănunt, în total e deficientă). Domeniile în care se ilustrează ea sunt: limba — anumite categorii, în special tineretul și existențele dubioase, ajung la un argot propriu, cu expresii ce se reînnoiesc mereu, uneori efemere ca și moda⁸⁾ — ver-

până la amiază. La țară acest lucru se face numai pentru rude și nași. O altă deosebire față de sate, e că nunțile se fac la mahala în tot cursul anului (afară, bineînțeles, de epocile grevate de interdicția religioasă). Celelalte diferențe care se mai pot constata arată, dimpotrivă, o diminuare a semnificației sociale a nunții, prin simplificarea datinelor ei. Nu se mai obișnuiește ca mireasa să meargă Duminecă dimineața, înainte de a o înveli nașa, cu rudele să aducă apă dela fântână. Pe cale de dispariție e și obiceiul ca rudele sau cavalerii de onoare născuți în aceeași lună sau zi cu mireasa (lunaticii sau ziuaticii) să o aștepte dela biserică legați în fiare, urmând ca numai când coboară ea din trăsură să fie deslegați. Numai la țigani costorarii moravurile matrimoniale au rămas aceleași, ca și înainte (tinerii se căsătoresc foarte de vreme, mireasa se cumpără, etc.).

⁸⁾ Totuși *argotul* nu epuizează problema limbii dela mahala, el reprezentând numai un aspect special al ei, felul de a vorbi al unei minorități (a tinerilor și a răufăcătorilor). E o chestiune nestudiată de specialiști, probabil pentru că e și mai greu de cercetat, fiindcă limba mahalagiilor — spre deosebire de limba ruralilor — e mult mai neunitară. La țară, toată lumea vorbește la fel: bărbați ca și femei, tineri ca și bătrâni; pășareasca copiilor dela sat nu e un argot, ci un simplu joc. La mahala dispăre această omogenitate. Bărbații, care petrec mai multă vreme la oraș, au, firește, o limbă mai influențată de a acestuia decât femeile, care sunt prin felul lor de viață mai tradiționaliste și stau mai mult acasă. Apoi limba celor în vârstă diferă de a tineretului care are un limbaj propriu, un argot împesitrat cu expresii de origine foarte diferită; de asemenea se deosebește limba borfașilor de a oamenilor de treabă. În genere limba dela mahala a tuturor

sul și muzica, cu alte cuvinte: cântecul. Dispare însă cu desăvârșire la mahala — și nu numai aici, dar și în satele evoluat — cultura plastică autohtonă: portul, obiectele, casnice, etc. (numai femeile venite dela țară mai păstrează câțeva vreme ceva din portul lor). După cum e înlocuită tot mai mult vechea proză populară (Alisăndria, Visul Maicii Domnului, etc.) cu romane de colportaj. Se mai găsește însă ceva folklor medical.

Ceea ce distinge folklorul suburbiei e vulgarizarea motivelor de origine rurală. Predomină în ele elementul erotic⁹⁾, dispărând în mare măsură, nu numai motivele agrare, dar însuși cadrul cosmic¹⁰⁾. De asemenea, și muzica populară de mahala e lipsită de

categoria e mult mai pestriță decât a sătenilor, care e foarte conservatoare și de aceea așa unitară. Diferențele în lumea rurală nu sunt în cadrul aceleiași așezări, ci între regiuni, sunt de ordin regional; pe când la oraș deosebirea sunt înăuntrul unității sociale, în schimb exprimarea și argotul diferitelor categorii sociale, chiar din orașe îndepărtate între ele, pot să semene bine, din cauza mării mobilități a vieții citadine moderne. Ceeace se mai poate spune despre limba mahalalei e că și la ea se remarcă elemente orientale (fie supraviețuiri mai vechi, fie datorită influenței țigănești). Despre limba mahalalelor, care e limba rurală din regiunea respectivă, peste care s'a suprapus un stoc foarte important de cuvinte și expresii orașenești, plus infiltrațiile din argotul asocialelor respective, date fiind legăturile strânse între aceștia și restul populației din așezări, nu știu să existe vreun studiu special: Asupra argotului din suburbii ieșene a se vedea studiul lui V. Gr. Chelaru, *Din limbajul mahalalelor*. Buletinul Institutului de Filologie Română „A. Philippide”. Vol. IV. 1937, Iași.

⁹⁾ Deaceea sunt preferate jocurile orașenești. La ele, spunea un om din suburbie, se poate sta mai intim de vorbă.

¹⁰⁾ Iată câteva mostre de cântece culese din suburbia cercetată, alese dintre cele pe care le socotesc mai reușite, reprezentând toate motivele întâlnite: rurale, de mahala propriu-zise, țigănești, militare. Căci pe lângă motivele obișnuite, circulă astăzi acolo multe cântece pline de reminiscențe din războiul actual, învățate de tineret dela soldați. Așa cum le înfățișez, ele reprezintă, firește, un simplu schelet lipsindu-le muzica. Căci din păcate cele la care am reușit să-mi procur notația muzicală, plăcându-mi melodiile, nu au un text prea frumos.

Ordinea expunerii lor, după cum se poate întrezări foarte ușor, e următoarea: întâi cele rurale și militare (mai numeroase decât îmi închipuam, totuși nelipsite și acestea de infiltrații cu motive mahalagești; de exemplu, finalul primului cântec, cel mai frumos — care e banal tocmai din cauza alunecării în erotic, atât de caracteristică sensibilității suburbiei) și numai la sfârșit cele caracteristice cu adevărat mahalalei, unde intră și unul de proveniență țigăneasă.

frăgezimea celei sătești, fiind mai dulceagă și mai tremolată (cu oftaturi), expresie atât a sentimentalismului cam rudimentar de care sunt stăpâniți locuitorii periferiei noastre, cât și (mai ales) a fondului și influențelor orientalo-balcanice. Dar cu toate defectele sale, acest folklor nu trebuie să fie de tot disprețuit. Pe lângă valoarea lui cognitivă — ca indicator al acestui suflet, cu toate că folklorul suburban are o circulație mai largă, nu e așa legat de loc, ca cel rural — el nu e chiar lipsit de orice valoare estetică. De exemplu, muzica noastră de mahala are oarecare pitoresc. Așa se explică că doi dintre compozitorii noștri — și nu din cei mici, Enescu și Stan Golestan, — au utilizat cu mare efect în compozițiile lor motive de mahala, dând naștere la opere savuroase prin prospețimea și nervul lor.

N'am fi compleți în ce privește capitolul manifestărilor artistice, dacă n'am aminti că la mahala circulă pe o scară largă o serie de producții muzicale, de proveniență citadină ca: romanețe, șlagăre și muzică de dans (jocurile naționale fiind în dispariție). Cu ele vin și instrumentele moderne potrivite acestei muzici, cum

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1. NEGHINIȚA

„Neghiniță neagră,
Mândruliță dragă,
Vino după mine
Ca să trăiești bine“
„Ioane, Ioane decât după tine
Mai bine mă fac
Trestie pe lac
Și-oi trăi cu drag

Departa de lume
Cu gândul la tine!“
„Pe lac trestii-oi tăia
Tu vei fi a mea
Până la moartea mea
Tu vei fi a mea,
Pe tine te-oi lua
Până la moartea mea“.

2. FOAIE VERDE D'UN BUJOR

Foaie verde d'un bujor
Vai de maica cu ficior
Pătimeste până-i crește
Și țara mi-i risipește
Mi-i crește, mi-i face mari
Țora mi-i ia militari
Și mi-i duce la hotară
Și mi-i scoate afar' din țară.
Nu e mamă, nu e tată,
Parc'ar fi născut din piatră

Nu sunt frați, nu sunt surori
Parc'ar fi născut din flori
Foaie verde, trei măslina
Auzi, parc'ă trenul vine
Vine să mă ia pe mine
Să mă duc'n țară străină
Unde nu-i nici dor, nici milă,
Să mă ducă la hotară
Să mă scoată afar' din țară.

sunt: muzicuța, armonica, ca și aparatele de muzică conservată: gramofonul (frecvent în suburbie) și radioul.

III. GENEZA ȘI SEMNIFICAȚIA MAHALALEI

12. După ce am privit până acum mahalaua fragmentar, examinând pe rând diferitele aspecte ale acestei realități, începând cu determinantele materiale (cele spațiale, biologice, economice) trecând prin cele psihocolective (comunitatea, familia, viața sufletească), ajungând până la cele spirituale (moralitatea, religiozitatea și manifestările artistice), se cuvine să examinăm fenomenul nostru și global, lucru ce implică integrarea lui în lumea în care a apărut și din care face parte. Ceea ce înseamnă nu numai a pătrunde mai departe cu analiza trăsăturilor specifice mahalalei, ci a scoate în același timp în evidență și complexul de cauze, căreia îi datorește existența această unitate geosocială. Descrierii și înțelegerii îi urmează deci explicația, fără de care nici o cercetare nu poate fi numită științifică.

Am amintit la începutul acestei lucrări că mahalaua e caracteristică spațiului sud-est european, mai ales era caracteristică înainte, când constituia un fel de suburbie a acestei lumi. Dar cu toate că ea nu mai are azi pregnanța de odinioară, n'a dispărut nici acum de tot la noi. Nu se găsește însă pretutindeni. Nu o ve-

3. MĂ DUC, MAMĂ, LA CONSTANȚA

Mă duc, Mamă, la Constanța,
Unde face Puiu armata
Să vorbesc cu colonelu,
Să nu-mi bată pușorul,
Să nu-l puie de plantonu
Că e mititel și-adoarme,
Adoarme cu arma'n mână
Vine rondul și i-o fură
Adoarme cu arma'n spate
Vine majurul și mi-l bate
Și să vorbesc cu majuru
Să nu facă pe nebunu.
Foaie verde-o colilie
Păsărică cenușie
Ia zboară la primărie,
Să vezi primarul ce scrie
Scrie, cu cerneală albastră
Să mă'nsor, să-mi iau nevastă
Să stau cu copiii la masă.
Scrie cu cerneală neagră

Când îmi fu lumea mai dragă
Foaie verde trei spanace,
Fă-mă Doamne ce m'ai face
Fă-mă roata stelclor
De-asupra cazărnilor
Să vorbesc cu colonelu
Să nu-i tae bretonelu
Bretonelu cel gălbui
La colonel sub picior
Bretonelu gălbior
La colonel sub picior
Vinde, Mamă, centironu
Să-mi cânte acordeonu.
Vinde, Mamă, tot din ladă
Și mă scapă de armată.
Maică nu te pot scăpa,
De armată și de moarte.
Vinde, Mamă, părul tău,
Și mă scapă de la greu.

dem bunăoară în Ardeal, cu toate că și acolo avem orașe, ba proporțional mai multe decât în vechea țară și cu toate că acelea sunt foarte diferențiate, existând și în ele cartiere mai bogate și mai sărace; orașele ardelenene — ca toate orașele din lume — au deasemenea o periferie. Apoi și în Transilvania există o împropătare continuă a așezărilor urbane de către sate; nici aici populația rurală nu ajunge toată, dintr'odată, în inima orașului, ci cea mai mare parte în cartierele mărginașe. Inșă suburbiile orașelor ardelenene nu sunt mahalale. Nu pentrucă nu li se spune așa, fiindcă nu e uzitat termenul, ci pentrucă nu există fenomenul ca atare¹¹⁾. Cu atât mai mult e acesta cazul în Apus. Orașele ger-

4. ARGINTARUL

Și aoleo, m'aș mărita,
Dar n'are cine mă lua,
Că sunt mică și sunt rea
Și mă cert cu soacră-mea
Că sunt mică ambițioasă
Și mă cert cu soacră'n casă
Și-am să public la ziar
Să-mi iau bărbat argintar
Argintarul-i argintar,
Toarnă plumb și face bani

Toarnă mie peste mie
La mijloc e nasolie,
Toarnă sută peste sută,
La mijloc e numai plută.
Și-aoleo, bărbatul meu,
Joacă la barbut mereu
Și când nu are de barbut
Mă trimite să mă mut,
Să mă mut în magazie
Ca să nu plătesc chirie.

5. CÂNTEC

Sunt țigancă și nu-mi pasă,
Căci mi-e neamul țigănesc,
M'a făcut maica frumoasă
Ș'of, of, of, Florentina mă numesc.
Ș'am doi ochi frumoși, albaștrii (bis).
Moare neica după ei.
Ș'of, of, of, moare neica după ei.

Corpul meu învelit cu zdrențe (bis)
Ce mă apără de ploii,
Of, of, of, ce mă apără de ploii.
Bulimași, al meu țiganul (bis)
Moare după ochii mei.
Of, of, of, moare după ochii mei.

¹¹⁾ Deși periferia ardeleană e departe de a avea un caracter foarte citadin. Ea e chiar și astăzi destul de rurală, între altele și din cauză că e românească. Aici au pătruns mai întâi Românii în așezările urbane transilvane; în centrul lor era mai dificil, deodată, pentrucă nu cunoșteau limba majorității populației respective, lăsând la o parte alte cauze ca și măsurile vexatorii de odinioară, ce opreau așezarea poporului nostru la orașe. Totuși, cu tot acest caracter rural al suburbiei ardelenene, ea nu e mahalala, pentrucă țărani ardeleneni sunt mai moderni și mai ridicați, și ei nu găseseră în orașele transilvănene — nici la centru și nici la margine — nici un substrat autohton de proveniență balcanico-orientală.

mane, franceze, engleze au destule cartiere sărace, dar acestea sunt suburbii sau cartierele proletare, nu mahalale; care sunt apariții specifice așezării citadine sud-est europene.

A explica acest fapt înseamnă a face însuși procesul civilizației noastre moderne. Mahalaua, în accepțiunea justă a termenului, e și ea o consecință a modernizării României. Ceea ce pare un paradox numai la prima vedere. Am intrat, în veacul trecut, în orbita civilizației apusene cu o pătură citadină foarte subțire, locuind de fapt mai mult în târguri. Aglomerările noastre de populație de atunci, ca de altfel toate orașele cercului de cultură oriental-european, căreia îi aparțineau, aveau un caracter urban redus. Peste această lume țărănesco-balcanică s'a suprapus civilizația modernă citadină. Rezultatul nu putea fi la început decât un amestec hibrid. Orașele românești, e drept, au crescut și s'au dezvoltat tot mai mult în secolul al XIX-lea, însă numai interiorul lor a căpătat o fațadă occidentală — altfel spus: din primul contact adânc între poporul nostru și Apus singure păturile de sus și-au însușit spiritul occidental și nici acestea complet, cum ne arată figura mitocanului strecurat până în profesiunile superioare — periferia a rămas mai departe orientală și rurală. Situație care a format leitmotivul întregii noastre critici social-culturale până nu de mult, constituind de altfel și o tematică de primul ordin a literaturii românești — nu numai a operii lui Caragiale — culminând în formula: formă fără fond, sau cu alte cuvinte: o pojghiță subțire de civilizație occidentală peste un fond autohton semi-barbar.

S'a exagerat, evident, dar această critică ne-a făcut serviciul că a ajutat să se umple într'o măsură tot mai mare discrepanța dintre cele două lumi. Diferența mai subsistă și acum, nu numai între orașe și sate, dar și între centrul orașelor și periferia lor. E faptul ce surprinde și astăzi pe orice străin care ne cercetează. De o parte un centru îngrijit și bogat, de cealaltă parte o margine mizeră și săracă, constituind adesea o adevărată rușine pentru pretențiile și posibilitățile noastre. Această inegalitate de aspect și viață creea fatal între cele două lumi o distincție tranșantă. Nu puteau fi cele două sectoare: orașul propriu-zis și suburbia, subsumate sub aceeași categorie sociologică (nu politico-administrativă). In asemenea împrejurări a fost firesc să se nască ideea mahalalei ca un corp aparte. Altfel în Occident și chiar în Ardeal, unde deosebirea între cartierele centrale sau bogate și cele peri-

ferice sau sărace e mult mai mică, unde trecerea dintr'o parte în alta se face mai pe nesimțite, mulțumită existenței unei burghezii foarte diferențiate.

Acestor deosebiri exterioare le corespund — lucru mai important — și deosebiri adânci interioare, ceea ce e foarte firesc dacă ne gândim la geneza mahalalei și la origina populației sale. Descendenții vechilor săi locuitori, ca și țărani noștri care vin să se stabilească la oraș, sunt prin însăși structura lor sufletească oameni care aparțin altei lumi: celei primitivo-orientale. Nu sunt, în medie, oameni obișnuiți să muncească intensiv, ordonat și organizat, nu sunt stăpâniți de dorința de a domina natura și de a stoarce cât mai mult dela ea. Dimpotrivă, sunt ființe lășătoare, fataliste, terorizate de o sumedenie de forțe misterioase. Un exemplar uman cu o asemenea formație nu poate să se integreze dintr'odată într'o lume cu totul străină lui, cum e aceea a orașului contemporan: mai tehnicizată, mai calculată, mai lipsită de intimitate, etc. Mahalaua, păstrând mai departe spiritul vechiu, constituie nu numai pentru cel născut acolo, pentru băștinaș, un mediu mai propice, dar chiar și pentru emigrantul rural, căruia nu-i va fi prea greu să refacă, pe baze puțin schimbate, ceva din atmosfera pe care a lăsat-o acasă. Cu atât mai mult pentru urmașii lui, care, cu toate că sunt stăpâniți și ei de unele deprinderi și moravuri dela țară, se integrează deplin în viața semirurală-semiurbană a suburbiei, devenind cei mai buni copii ai ei, după cum vedem aceasta sub ochii noștri.

În Occident nu numai că între omul dela suburbie și cel din centru nu sunt diferențe așa de mari, dar nici între rural și urban nu există deosebirile dela noi¹²). Țăranul de acolo participă cel puțin de o sută de ani la viața ansamblului național (în măsură mai mică sau mai mare, după loc). Apoi și înainte de această dată el a fost mult mai mult influențat de stilul major respectiv decât a fost cazul la al nostru. Așa se face că țăranul francez sau german — pentru a nu releva de cât exemplatele cele mai reprezentative — e un țăran calculat, ponderat, prevăzător, un om care știe să-și organizeze viața, care cultivă rațional pământul, etc. E deci un om cu o mentalitate mai apropiată de a cetățeanului. Sunt unii sociologi (Günther) care găsesc chiar că țărani (referindu-se

¹²) Neavând încă informațiuni suficiente asupra orașelor din U.R.S.S. în studiul de față lipsește comparația cu situația de acolo.

la cei apuseni) sunt mai raționali și mai individualiști de cât masele orășenești, decât straturile de jos urbane. Dar, indiferent de veracitatea acestei opinii, e just că țăranul apusean e adânc pătruns de stilul de viață modern și firește aceasta e și situația suburhanului occidental.

Că mahalaua noastră se deosebește simțitor de periferia orașelor apusene ne arată o comparație a locuitorilor lor. Mahalagiul român are comun cu suburhanul de acolo în special faptul că ambii locuiesc la margine și că nu posedă capital sau mijloace de producție, trăgându-și existența din munca brațelor. Incolo sunt două lumi destul de deosebite. Diferă atât prin structura psihică, cât și prin nivelul economic și concepția de viață. Pe când primul e un primitiv și mai ales un oriental, celălalt cu toate că e departe de tipul ideal al omului modern, e totuși o ființă foarte mult pătrunsă de etosul occidental; în special în comparație cu cel anterior, cum ne arată — în deosebi — rendementul muncii sale, ca și înfățișarea mai îngrijită a așezării în care locuiește. Mai departe, pe când primul are un nivel de viață redus, constituind numai o existență proletaroidă, cel din urmă nu numai că e un proletar deplin, dar prin standardul său de viață, prin câștigul și nivelul pretențiilor sale, el devine tot mai mult un neo-burghez, asimilându-și în același timp și concepția rațională de viață a acestui stil de civilizație, pe când mahalagiul e — cum am spus — un om dominat de o concepție orientalo-fatalistă.

Natural că între suburbia ardeleană și mahala, existând mai multe note comune decât între mahala și suburbia apuseană, diferențele sunt mici, că locuitorul (cu deosebire cel român) dela periferia orașelor din Transilvania, reprezentând un tip de tranziție între mentalitatea occidentală și cea răsăriteană, arată și incontestabile asemănări cu cel dela marginea orașelor din Vechiul Regat. Și în suburbia ardeleană se practică magia, existând și aici ghicitori și prezicători permanenți, nu numai din aceia în trecere. Cred însă că nu cu aceeași intensitate ca în vechea țară, chiar și în epoca dela 1920 încoace (cu toată sporirea incontestabilă a numărului vrăjitorilor după această dată, adică în era românească); în orice caz nu în aceeași formă. Un indiciu e lipsa publicității. N'am văzut nicăieri în Ardeal o firmă în acest sens, agenții magiei fiind cunoscuți numai de cei inițiați (difereau înainte și mijloacele: prezicătorul ghicea numai din cărți, nu și în cafea; în genere acest obicei practicat astăzi și de transilvănențele din lumea bună

nu exista odinioară). Dar ceea ce deosebește, în special, periferia transilvană de cea din vechea țară e lipsa atmosferei balcanice și — legată de ea — a vulgarității accentuate din cea din urmă.

Cu aceasta atingem un alt motiv al mahalalei, relevat înainte, ce trebuie însă subliniat aici cu toată puterea. Ea nu-și trage substanța numai din lumea rurală, ci — mai ales — și din stilul de viață sud-răsăritean, ce stăpânea odată întreaga viață a păturilor noastre de sus, astăzi împins tot mai mult la periferie. E în fond, factorul diferențiator principal între suburbia noastră și cea apuseană. Prima e orientalo-balcanică, reprezentând continuarea unei vechi tradiții în acest sens, pe când cea din urmă, oricât de inferioară a fost și este (în trecut ca și în prezent) ca bogăție, strălucire, artă centrului corespunzător, n'a putut să fie nici odată prea mult deosebită de restul orașului — cum e cazul la noi — pentru că ea a luat totdeauna parte la aceeași lume și la aceeași viață: cea occidentală (numai cu posibilități mai reduse și pe un plan minor). Tot așa stau lucrurile și cu orașele ardelenе, care n'au cunoscut nici chiar în trecutul lor influența sud-estică pe care au suferit-o cele din Vechiul Regat. Urmele acestei influențe se mai văd și acum, până și în centrul orașelor de dincoace de Carpați, cu deosebire însă la mahala. De aceea cine vrea să simtă ceva din atmosfera civilizației noastre urbane de odinioară să meargă la mahala. Aici va mai regăsi, sigur, multe elemente de pe vremuri, reminiscențe din propria copilărie, pentru cel care a cunoscut înainte această lume. La mahala mai există și azi negustori care își expun marfa afară — sistemul bazarelor orientale — se mai poate bea bragă și mânca alviță, etc. Așa se explică faptul, relevat la începutul acestei lucrări: sensul restrâns de cartier periferic pe care l-a luat în limba românească actuală termenul de mahala, spre deosebire de accepțiunea sa originală din turcește, care înseamnă cartier orașenesc ca atare. Pentru că numai periferia mai seamănă cu mahalaua. În adevăr, ea reprezintă, în zilele noastre, singura amintire plastică a faptului că odată modelele majore culturale și colective ne veneau din Sud-Est, înseși orașele noastre fiind copii după cele orientale și balcanice.

Aceste caractere erau mult mai bine reliefate în mahalaua secolului trecut. E un prilej să spunem câteva cuvinte și despre aceasta, așa cum reiese din amintirile celor care au cunoscut-o și trăit-o. Un lucru se desprinde cu toată claritatea din afirmațiile lor: vechea suburbie românească avea un caracter mult mai pa-

triarhal. Mahalagiul pe vremea lui Caragiale era și el un om susceptibil, stăpânit de sentimentul importanței persoanei sale — poate chiar mai mult decât cel contemporan — îndrăzneț, arțagos, vulgar, bârfitor, violent — de aici se recrutau la București faimoșii bătăuși electorali — avea însă în mult mai mare măsură ca cel de azi respectul formelor de viață și a autorităților tradiționale. Era foarte evlavios și superstițios, iar în materie de politică convingerile sale cele mai radicale nu depășeau liberalismul de odinioară. Ordinea socială cu structura ei ierarhizată, adică cu diferențierea socială accentuată de atunci, era socotită ca ceva quasi-natural. Concepția sa social-economică era proprietarială, atitudine firească la o populație alcătuită din negustori, meseriași și mici funcționari (deci din posesori mărunți). Cuvântul categoriilor celor mai de jos din mahala, a muncitorilor și țiganilor, nu prea conta. Dealtfel și acestea, cu toată mizeria în care trăiau, aveau aceeași mentalitate. Inferioritatea și sărăcia erau primite ca ceva dat. Numai mai târziu se ivesc oarecare semne de revoltă. De aceea ideile egalitare au avut la noi, în decursul secolului XIX, o priză așa de mică în suburbii. Socialismul românesc a fost dealungul acestei epoci o chestiune de intelectuali și chiar și de boeri (Morțun). Deabia la începutul secolului nostru încep să se schimbe lucrurile în această privință, el devenind și una de masse citadine, pentru că se schimbă structura socială și odată cu ea și mentalitatea mahalalei. Elementele burgheze o părăsesc tot mai mult, astfel că ea tinde ineluctabil spre proletarizare.

În împrejurările amintite era firesc ca mahalaua să se întâlnească în cultură mai pură decât e cazul astăzi. Datorită concepției de care era stăpânită, barierele sociale puternice ce existau între lumea ei și cea din centru, mahalaua trăia o viață aparte. Contactul între ea și restul orașului fiind redus, împrumuturile și schimburile de motive erau și ele mult mai puține ca astăzi. Mahalaua își avea moravurile ei proprii, respectând cu fidelitate obiceiurile și formele vechi. Ce bogăție de folklor ascundea ea se poate întrezări, în ce privește cel medical, din opera lui P. Mihaescu, care în afară de valoarea ei literară are și una memorialistică. În o asemenea mahala sigur că respectul părinților de către copii era mai mare, încadrarea acestora din urmă în comandamentele familiare — în special în cazul fetelor — se discuta mai puțin. În genere exista la mahala, înainte, mai mult spirit social. Și astăzi locuitorii suburbiei se ajută și se împrumută între ei mai mult decât

ceilalți orășeni — aceasta nu numai la noi, dar și în suburbia muncitorească apuseană¹³⁾ — dar se pare că odinioară erau și mai multe legături între vecini și mai ales între rude. Ceea ce mai distingea mahalaua de odinioară față de cea de azi, în afară de patriarhalismul ei (vieța era mai stabilă și mai tihnită, cu petreceri și sărbători numeroase) era și caracterul ei pastoral-agrar mai accentuat. Inafară de mici ateliere se găseau puține fabrici acolo.

După cum se vede, mahalaua dinainte, care — am mai spus-o — reprezenta vechea noastră civilizație citadină, avea un cuprins mai bogat. Era și (proporțional) cantitativ mai însemnată și în orice caz mai variată. Astăzi lucrurile s'au schimbat, orașul ca atare dezvoltându-se în defavorul ei, încorporându-și treptat zonele ce-i aparțineau, așa că el devine tot mai complex și mai diferențiat, mahalaua în schimb simplificându-se și pierzând din ce în ce mai mult terenul. Dacă n'ar fi fost continua ei înprospătare dela țară, ar fi dispărut până acum.

Cu aceste considerații am atins și problema tipologiei mahalalei. Alături de această primă tipologie, de ordin istoric: mahala veche-mahala nouă, se mai poate releva și una de ordin sociologic, după natura populației ce o locuiește. Am avea în acest sens o mahala de un caracter (relativ) mai agrar, alta de caracter mai proletar și în sfârșit o mahala unde se mai găsește și ceva mică burghezie. Toate aceste trei tipuri se pot observa și astăzi, dar cel mai frecvent și mai reprezentativ e cel dela mijloc: mahalaua cu o pronunțată notă muncitorească. La ea se referă, în primul rând, studiul de față.

13. Din cele spuse înainte nu e greu de desprins funcțiunea mahalalei în viața noastră națională, singura chestiune ce mai rămâne să fie discutată. Sunt considerații care, pe lângă că strâng mai de aproape problema, ne pot servi foarte bine și ca concluzie a acestui studiu. Am văzut că satele noastre și în genere clasele de jos românești au fost mult mai puțin influențate de cultura occidentală. Ori, cu o țărănime și o muncitorime înapoiată nu se poate clădi o civilizație modernă propriu-zisă. Aici intervine rolul important al mahalalei. Ea îndeplinește la noi misiunea de a fi un mediu de aclimatizare, un fel de școală pregătitoare a elementelor autohtone medii pentru viața mai complicată, mai rațională,

¹³⁾ G. Kirch, *Die Nachbarschaft in der Vorstadt*. Kölner Vierteljahrshefte für Soziologie, VIII, 1, 1929.

cu o socialitate, dacă nu totdeauna mai individualistă, cel puțin mai finală a orașului, care e suportul stilului de viață contemporan. Mahalaua reprezintă o problemă analogă și o creație relativ similară cu cartierele de emigranți din orașele americane. Nici acolo noii veniți nu descind dintr'odată în cartierele cele mai bune și mai vechi, ci în cartiere sărace, pline de străini, unde emigranții găsesc mai ușor, dacă nu ceva din atmosfera de acasă, cel puțin o lume mai apropiată de nivelul lor. Ca și în America, elementele cele mai desorganizate sufletește nu sunt cei veniți, ci copiii lor, care cresc între două lumi: a familiei și a comunității largi, fiecare având alte standarde colective, astfel că urmașii emigranților sunt niște hibrizi din punct de vedere psihic, ceea ce are consecințe grele pe plan moral. De abia dela a treia generație înainte începe să se desăvârșască adaptarea la împrejurările citadine.

În adevăr, în mijlociu, numai acei țărani neinstruiți (și urmașii lor) ajung la oraș, care au făcut un stagiul la mahală. Nu zic că nu sunt și dintre aceia care reușesc să intre dintr'odată în centru, datorită faptului că și fac dela început ucenicia în prăvăliile sau atelierile din mijlocul orașului, împrejurărilor favorabile și mai ales datorită capacității lor. Dar aceștia sunt excepții. Masa emigranților rurali adulți pornește mai modest. De aceea socotesc că mahalaua reprezintă prima etapă, primul popas al ruralului român obișnuit, în străduința lui de a cuceri lumea urbană. Îndeplinește în această privință o dublă funcțiune: constituie un mediu formativ în direcția citadinizării pentru foștii rurali, e în același timp o sită care cerne elementele mai dinamice, un filtru care lasă mai departe spre centru numai pe cei activi, alegându-se la fiecare generație elementele muncitoare, îndrăznețe și doritoare să înainteze: fie că sunt de ale locului, fie că sunt născute la mahală, însă din părinți imigrați acolo, sau, în sfârșit, fie că sunt veniți ei înșiși nu de mult, la periferie. Ajung și deadreptul fără această fază intermediară, cum am relevat mai sus, unele elemente dotate în comerț și industrie, dar acestea sunt cazuri mai rare, exceptând, bine înțeles, pe fiii de țărani care au o pregătire profesională superioară sau un titlu academic, putând urca dintr'odată până în vârful piramidei sociale, care însă nu mai sunt țărani.

E natural ca în străduința de așezare la oraș să aibă o situație avantajoasă, dela început, țărani ridicăți, cum sunt cei arde-

leni, care, mulțumită structurii lor sufletești mai progresiste, pot face mai bine față necesităților orașului, încadrându-se mult mai ușor de cât ceilalți în această lume nouă. De aceea ei sunt preferați în centrul Bucureștiului, în slujbele modeste dar de încredere: de portari de case, de oameni de serviciu la hotelurile, etc.; deși ar fi fost, la prima vedere, mai firesc să găsim în aceste locuri mahalagii sau țărani dând jurul Capitalei, sătenii cei mai apropiați. Dar acestora — e vorba de medie — lipsindu-le etosul modern, ei trebuie să facă stagiul amintit în suburbie. Pentru foarte mulți dintre ruralii care vin la oraș, mahalaua nu constituie nici măcar atât, ea fiind numai un loc de oprire temporară, un adăpost pentru vremea pe care o va trăi omul acolo, venit pentru câștig: fie la lucru de sezon, fie la unul de durată, dar cu gândul de a nu rămâne în așezarea citadină: În mahală el găsește o viață mai eficientă și o lume mai asemănătoare cu cea de acasă, așa că e firesc să prefere să locuiască aici. Dar după o muncă aspră, grea, împreună cu mari privațiuni și pe care nu o suportă mult timp (nu atât fizic, cât psihologic), de îndată ce a ajuns să strângă suma necesară pentru întemeierea unei gospodării la țară sau pentru completarea și întărirea ei, el se întoarce acasă fără prea multe urme din șederea la mahală, aducând în special neologisme și cântece.

Mai e ceva. Mahalaua nu e numai locul de integrare a celei mai mari părți a imigranților noștri rurali în viața urbană, dar și a anumitor categorii de străini — am spus înainte că periferia e o lume de amestecătură și adunătură — a străinilor săraci neinstruiți sau declassați și în special a celor care au un statut defavorabil ca entitate etnică, cum e cazul Țiganilor. Un Țigan ca să poată ajunge la oraș trebuie să treacă numai de cât prin mahală (deadreptul, sau prin mijlocirea școlii e greu de conceput, câți țigani, nomazi sau legați de pământ, își trimit copiii la școală? — cum e cel puțin cazul sătenilor chiaburi). Aici începe el treptat, dacă nu în prima generație, în a doua sau a treia, să-și lepede o parte din nărvurile sale ancestrale, incompatibile cu viața civilizată: lenevia, aplecarea spre furt, lipsa de stăpânire și tendința spre violență, altele din trăsăturile sale, în schimb, ca îndrăzneala și șiretenia formând chiar un bun echipament în lupta de cucerire a unei situații mai bune la oraș. Prin urbanizarea lor, Țiganii se încadrează deplin în comunitatea națională, romanizându-se cu totul; astfel că se poate spune că mahalaua consti-

tuie, în același timp, un însemnat factor pregătitor de asimilare etnică.

Importanța ei în această privință se poate vedea bine dacă ne reamintim poziția Țiganilor la țară. În lumea rurală României și Țiganii trăiesc ca două categorii aparte, separați nu numai social, dar și spațial (cei din urmă locuiesc la marginea satului), din cauza deosebirilor tranșante de ocupație, moravuri, limbă. Între aceste două grupe etnice nu există de cât oarecari raporturi de afaceri, nu însă de încuscrire, din pricina situației inferioare a Țiganilor, a felului cum sunt priviți ei; așa că o căsătorie între un Român și un Țigan e socotită ca o declasare pentru cel dintâi.

De aceea și influența Țiganilor în folklorul rural e atât de redusă. A. Graur, care a cercetat deaproape această problemă, declară că limba română populară a luat foarte puține cuvinte țigănești. Nu există cuvinte țigănești nici în formulele magice sau în farmece, cu toate că acestea sunt făcute adeseori de Țigani; nici chiar în limbajul special al meseriilor practicate cu deosebire de ei, ca ferăria și muzica (afară de 3—4 termeni). În limba sătească, continuă acest autor, țigănești sunt câteva înjurături sau expresii, întrebuințate când se povestește de Țigani, sau când e vorba de ei. În concluzie: aproape nu se semnaleză cuvinte țigănești, care să fi pătruns în limbajul de toate zilele, designând obiecte sau acțiuni¹⁴).

Adevărata mină, după acest autor, de cuvinte țigănești în românește ar fi limbajul claselor inferioare orășenești (în special argot-ul), adică limba populației din suburbii. Aceasta s'ar explica, spun filologii; prin faptul că Țiganii trăiesc înafară de societate, ducând o viață ce nu diferă de aceea a răufăcătorilor și cerșetorilor, „cu care seamănă bine pe deoparte prin „nomadism“, pe de altă parte prin nevoia și plăcerea de a-și câștiga“ existența furând¹⁵). Prin intermediul argotizanților apoi, cunoscute fiind relațiile între aceștia și mahalagii, cuvintele țigănești trec în limbajul general al periferiei. Dar influența țigănească asupra limbii mahalalor se datorește, cred, și apropierii mai mari care există aici între Țigani și Români. La mahala Țiganii, cel puțin o parte din ei (anumite categorii) sunt considerați oricum altfel. Mai în-

¹⁴) *Les mots tsiganes en roumain*. Bulletin Linguistique, II. București, 1934, pag. 109 și urm.

¹⁵) Iorgu Iordan, *Limba română actuală*. Iași, 1943, p. 490.

tâi pentru că ei devin aici elemente mai ordonate (cunosc chiar Țigani și încă costorari, adică nomazi, bine situați, proprietari de case la periferie, bucurându-se de o bună reputație) astfel că faima de hoți — caracteristică în genere nomazilor — nu mai grevează așa rău asupra lor; cu atât mai mult, cu cât suburbia, din cauza dezagregării moravurilor pe care o implică, e ea însăși un generator de elemente asociale autohtone. Avem acum și noi faliții noștri! Apoi Românii din mahala sunt și ei declassați și derădăcinați, conștiința superiorității lor nu mai are fundamentul colectiv și proprietarial de la țară, de aceea ea e și mai slabă. Nu e de mirare că, dispărând conștiința netă de castă, încuscirile între Țigani și Români sunt aici mai frecvente. Așa se explică asimilarea relativ mai ușoară a Țiganilor la mahala: se fac cu ei nu numai tovărășii, dar și înrudiri. Acest proces are deci loc pe două căi, care se promovează reciproc: biologic-rasial (prin mariaj) și social-cultural, cu alte cuvinte prin asimilarea standardurilor colective comune; opera, de altfel, nu numai a elementului autohton, ci și a celui alogen.

Procesul de asimilare al Țiganilor în masa românească la mahala nu trebuie însă supraevaluat și exagerat, căci el nu e nici aici ceva curent, de toate zilele, ce se petrece dela sine, fără să întâmpine nici o rezistență. Că nu are loc pe scară mare ne arată prejudecățile Românilor din suburbii față de Țigani. Dacă în ce privește relațiile de toate zilele, de afaceri și petreceri, nu se prea mai fac distincții, în ce privește încuscirile subsistă mai departe barierele care despart cele două grupe etnice. Un Țigan sau o Țigancă, ca să fie primiți într'o familie românească, trebuie să îndeplinească anumite condițiuni: origina țigănească să fie îndepărtată, insul să nu aibă prea reliefate caracterele fizice ale rasei (culoarea pielii să nu fie așa neagră), să fie un om muncitor și de treabă. Cel puțin aceasta era situația în mahalaua cercetată. Din cele 5 categorii de Țigani care locuiau acolo: costorari, trențari (cei mai numeroși, dar stabiliți numai de 3 ani în așezare), potcovari, bolovănești și româniți, numai ultimii erau priviți pe picior de egalitate; se și supărau dacă cumva li se amintea origina. Față de ceilalți rezervele subsistau înainte. La nunți, e drept, nu se făceau distincții, erau invitați tot felul de Țigani, indiferent de categoria din care făceau parte, mai ales că cei cu avere căutau să se întrecă la dar — se cam separau însă singuri la petrecere, simțându-se probabil mai bine între ei — de asemenea

și în viața de toate zilele erau socotiți egali. Totuși Țiganii nu ajungeau în consiliul comunal și în deosebi nu se puteau concepe ușor alianțe matrimoniale decât cu Țiganii româniți; nu cu costorarii, cei mai primitivi dintre ei (jumătate din an erau nomazi) cu toate că aveau bani, și nici chiar cu potcovarii, care erau corecți și cumsecade. Cu toate aceste rezerve, nu se poate contesta că la mahala are loc un proces lent, aproape imperceptibil, dar indubitabil, de romanizare culturală și etnică a Țiganilor, ce se mai continuă de altfel și în interiorul orașului.

O altă funcțiune a mahalalei e de ordin vital. Ea reprezintă astăzi un rezervor generativ al neamului. Pe când orașul propriu zis e deficitar, mahalaua e de o prolificitate uimitoare, ce întrece (mult), cum am amintit, regiunile rurale evolute, cum e cazul la noi a Banatului și a părților apusene din Ardeal. E destul să treci pe la periferie ca să-ți dai seama de aceasta. Evident, unde e atâta cantitate nu poate să fie multă calitate, din cauză că lipsește timpul, ca și mijloacele necesare, pentru a face din acea masă de copii numai oameni merituoși. Cei mai mulți vor deveni însă cetățeni așezați, sporind la rândul lor, prin munca depusă, forța și bogăția patrimoniului național. Iar dacă nu dintre ei, cu siguranță urmașii lor — cel puțin o parte — vor umple multe din locurile de frunte din centrul metropolei.

În sfârșit, să nu uităm și funcțiunea economică a mahalalei, atât pentru oraș, cât și pentru sat. La periferie sunt așezate cea mai mare parte din fabricile noastre, aici sunt centrele de producție; iar pentru lumea rurală mahalaua reprezintă primul loc de unde își satisface ea nevoile de mărfuri. Căci dacă pentru țărănime, nu atât mahalaua, cât orașul reprezintă o piață de desfacere pentru produsele sale, în schimb aprovizionarea cu cele necesare se face mai întâi dela negustorii din margine. Acolo găsește săteanul astăzi cele trebuitoare lui; de altfel aceste magazine îi sunt și mai în drum.

Mahalaua îndeplinește însă și funcțiuni culturale. Mă refer aici nu la activitatea ei creatoare, amintită înainte, fie că aceasta e originală, fie că se reduce — de cele mai multe ori — la o recreare a motivelor de proveniență rurală sau citadină și care se simte până în inima orașului, ci la aceea de mediu de difuziune a atâtor bunuri spirituale în lumea din jur. Mai puțin la cea de factor de transmisiune a valerilor de origină țărănească în viața orășenească — operație care nu e nici ea de neglijat, cu toate că

astăzi o serie de forme de existență rurale intrate în patrimoniul cercurilor propriu zis citadine își datoresc pătrunderea, reînvierii lor conștiente de către clasele de sus, atrase de pitorescul și valoarea ce o conțin (cazul artei populare), așa că ele sunt luate direct dela sursă fără intermediul suburbiei — cât la funcțiunea mai importantă de răspândire a motivelor urbane în lumea rurală. E fapt că de obicei acele elemente urbane ajung la țară care sunt preluate și adoptate de mahala. Și e firesc să fie așa, pentru că acestea sufăr la periferie un proces de adaptare, astfel că numai aici ia țăranul cunoștință cu formele citadine potrivite vieții sale. Din contactul lui cu mahalaua, săteanul aduce totdeauna câte ceva orășenesc acasă: haine și obiecte de îmbrăcăminte, moravuri, chipuri, cântece, expresii lingvistice, etc. (uneori chiar și atitudini sufletești); bineînțeles modificate în spiritul și gustul ei. Mahalaua e aceea care pune în circulație și difuzează pe o arie largă o serie de expresii de proveniență argotică — ca „e de rău“ sau „e de bine“ sau „am luat-o din loc“ — ce se, aud astăzi nu numai în centrul orașului (mulțumită elevilor și muncitorilor), dar până și la țară (în special în satele din imediata apropiere a periferiei).

Dar funcțiunea mahalalei nu se isprăvește aici. Să nu se necočotească și rolul pe care l-a avut ea în trecut, în ce privește în-oirea și progresul social al țării. E un fapt pe care generațiile dinaintea noastră îl știau mai bine, pe care astăzi noi l-am uitat sau nu-l luăm suficient în serios din cauza bagatelizării lui de către Caragiale și alții. A fost răzbunarea cercurilor reacționare împotriva ideilor revoluționare venite din Apus, care le-a minat poziția privilegiată, servindu-se pentru aceasta mai ales de literatură și filozofia culturii. Se știe că în genere literaturii noastre până în preajma primului război mondial au avut o concepție social-politică conservatoare (unii dintre ei scriau chiar la ziare conservatoare) sau cel puțin romantico-patriarhală. Leitmotivul acestei critici a fost, după cum am mai amintit, ideia că modernizarea României e opera *bonjouristilor*, adică a câtorva oameni străini de realitățile noastre sau deformați sufletește de imitația unor modele străine nepotrivite pentru noi, care au pervertit apoi și masele, asmuțindu-le împotriva stărilor existente. În orice caz participarea acestora la viața publică ar fi fost un fel de parodie.

E adevărat că modernizarea țărilor românești s'a făcut datorită importului masiv de forme și instituții occidentale, că ea s'a făcut mai mult de sus în jos decât de jos în sus, că poporul nos-

tru nu s'a bătut pe baricade ca cel francez pentru idealurile de libertate și dreptate socială. Dar nu e mai puțin adevărat că toate mișcările noastre naționale și democratice din veacul trecut, oricât de mare ar fi fost rolul inițiator și îndrumător al conducătorilor, n'ar fi fost posibile fără concursul masselor citadine existente, fără aportul mahalalelor. E destul să se citească pentru aceasta o cât de sumară descripție a felului cum a decurs, de exemplu, revoluția dela 1848 în Muntenia. Aici a rezidat superioritatea ei politică față de Moldova: dispunea de asemenea masse de manevră mai îndrăznețe și mai conștiente de rostul lor; care sigur s'au lăsat ușor seduse de demagogi, nici nu puteau să priceapă bine frazeologia revoluționară încărcată și bombastică a conducătorilor revoluționari, dar care instinctiv își dădeau seama că poporul nu se poate dezinteresa de reformele concepute în spirit popular de o seamă de intelectuali și boeri iluminați și generoși.

Socotesc că nu mai e necesar să insist astăzi asupra acestor lucruri, pentru că oprobiul ce cădea asupra lor începe să facă loc unei atitudini mult mai înțelegătoare din partea păturii noastre conducătoare, atât în ce privește figurile și evenimentele dela 1848, cât și în ce privește mahalaua ca atare; cum se vede pentru cea din urmă din scrisul românesc de după 1919, care prin opera lui Mihăiescu, G. M. Zamfirescu, Peltz, Ardeleanu și alții arată chiar simpatie pentru această lume. Și rolul progresist al suburbiciei românești în evoluția noastră socială nu s'a sfârșit. Ea e chemată și de aici înainte — poate chiar mai mult ca odinioară, după un secol de educație politică — să-și dea aportul.

14. Mahalaua e deci la intersecția a două epoci și a două lumi: a trecutului cu prezentul, a Orientului cu Occidentul, a satului cu orașul. De aici amestecul adesea grotesc de stiluri și forme de viață dinăuntru ei (de exemplu: se zice aici și „țață“ și „tanti“; subsistă deasemenea și obiceiul vechiu de a se da porecle oamenilor, sub care aceștia sunt mai bine cunoscuți decât sub numele lor oficial). Toate lucrurile primare, primordiale sunt vechi, de origine orientalo-rurală, constituind un strat foarte gros peste care s'a suprapus, numai ușor și de curând, civilizația urbano-modernă. De aceea îi va mai trebui câtva timp atmosferei citadine europene până să pătrundă adânc această lume. Până atunci, mahalaua va continua să trăiască o viață oarecum aparte, proprie: nu mai e aici ca la țară, dar nu e încă nici ca la oraș (asemănări mai multe se pot semnala, mai de grabă, cu târgurile noastre și cu vechile

așezări urbane românești). Ceea ce e neplăcut, e faptul că în această fază intermediară, viața noastră autohtonă pierde multe din valorile vechi, fără să câștige altele în schimb. Incontestabil că în procesele de desagregare și reagregare care au loc la mahala, premergătoare refacerii oricărui echilibru social adânc dislocat, se semnaleză deficite și pierderi mari de substanță, înlocuite numai prin surrogate și contrafaceri negative sau de gust dubios. Am amintit mai înainte cât pierde la mahala moralitatea, arta, religia, adică formele cele mai înalte de psihism (cele noetice). Acesta e însă prețul oricărei transformări importante mai rapide, din cauza întârzierii evoluției sociale. Și acesta e prețul pe care trebuie să-l plătească orice modernizare în sens apusean, care implică renunțarea definitivă la vechea cultură popularo-etnografică în folosul altor avantagii.

Dar cu toate insuficiențele ei, vedem că mahalaua îndeplinește rosturi importante. De aici nu urmează că, așa cum se prezintă, ea nu trebuie depășită. Periferia orașelor noastre trebuie să ajungă și ea la nivelul celei occidentale, astfel ca ea să ofere locuitorilor săi un cadru omenesc și demn, dându-le posibilitate să-și ridice standardul de viață și să se bucure și ei de binefacerile civilizației. Numai așa muncitorimea noastră, masa cea mare a mahalalei, va putea deveni un factor de seamă al vieții naționale. E un proces în curs, cel puțin la București, care se desmahalagizează pe zi ce trece tot mai mult. Numeroase din fostele mahalale de odinioară au devenit de mult acolo cartiere burgeze, vechea populație fiind împinsă mai la margine, pe locurile ei ridicându-se așezări mai bune. Paralel cu acest proces vedem astăzi, pe lângă o îmbunătățire a cartierelor periferice sărace de tip vechiu, apariția în capitală de cartiere frumoase muncitorești. Sfârșitul mahalalei nu e deci departe, din cauza apusenizării noastre din ce în ce mai intensive, fenomen ce va fi ajutat foarte mult de ridicarea țăranimii și muncitorimii românești. Ceva din sufletul acestei așezări, însă caricaturizat, va mai supraviețui o bună bucată de timp în cartierul rău famat (*Underworld*), fenomen caracteristic oricărui oraș mare contemporan și cu care se obișnuiește să se identifice pe nedrept mahalaua, cu care însă, repet, ea nu trebuie să fie confundată. Fiindcă mahalaua nu e a prezentului — și cu atât mai puțin a viitorului — ci a trecutului.

INSTITUTUL PSIHOTEHNIC DIN CLUJ

10 ani de activitate.
(1 August 1935 — 1 August 1945).

de Mihail Peteanu

Institutul Psihotehnic din Cluj a fost înființat prin Jurnalul Consiliului de Miniștrii Nr. 1567/1935, publicat în Monitorul Oficial Nr. 184 din 13 August 1935, care la art. 1 spune:

„Se transformă pe ziua de 1 August 1935 secțiunile de psihotehnică existente pe lângă laboratoarele universităților din București și Cluj, în *Institute de Psihotehnică*“.

Asupra scopului înființării acestor institute de știință aplicată, același articol al Jurnalului amintit, continuă:

„Activitatea acestor institute se va încadra în problema generală a îndrumării, pregătirii și organizării muncii naționale. Ele vor avea de obiect studiul științific al muncii în diferitele ei forme și utilizarea rațională a factorului uman, cu scopul de a contribui la o cât mai mare și superioară producție în toate ramurile activității, la o cât mai prosperă stare materială și la o cât mai mare mulțumire sufletească a celui care muncește și creiază.

Înlăuntrul acestor directive generale, Institutele de Psihotehnică vor urmări obiectivele de ordin practic:

1. Orientarea profesională;
2. Selecțiunea profesională;
3. Organizarea științifică a muncii;
4. Organizarea științifică a uceniciei;
5. Organizarea științifică a întreprinderilor;
6. Prevenirea accidentelor de muncă și reeducarea profesională a accidentaților“.

Totodată se înființează, ca organ consultativ permanent al Ministerului Muncii, în sarcina căruia a revenit organizarea și susținerea Institutelor Psihotehnice, o comisie compusă din: „cei patru profesori universitari dela București, Cluj, Iași și Cernăuți,

care conduc laboratoarele de psihotehnică, un reprezentant al industriașilor, un reprezentant al comercianților, doi reprezentanți ai salariaților, un reprezentant al Ministerului de industrie, unul al Ministerului instrucțiunii, Directorul general al muncii și Directorul general al asigurărilor sociale; comisiunea va lucra sub președinția Ministrului Muncii sau a Secretarului general“ (art. 3. J. C. M. Nr. 1567/1935).

Din chiar lectura extraselor făcute din Jurnalul Consiliului de Miniștrii de mai sus, se poate constata, că până la înființarea independentă a celor două Institute Psihotehnice, la noi au existat câte o secțiune psihotehnică pe lângă laboratoarele de psihologie de pe lângă cele patru Universități pe care le aveam atunci. Aceste secțiuni au luat ființă în anul 1927 la propunerea Ministerului Muncii, care era preocupat să ajungă la organizarea muncii pe baze obiective, științifice, așa cum țările mari industriale și comerciale au reușit să ajungă, prin aplicarea în domeniul muncii a principiilor psihologice, cu alte cuvinte, servindu-se de ajutorul psihotehnice. Acest Minister voia să întreprindă, în primul rând, o operă socială, de ajutorare a celor mulți. La noi, cei care aveau mai mare nevoie de ajutor au fost tinerii dela sat și oraș, dornici să îmbrățișeze o meserie. Datorită evoluției tehnice și economice, procesul diviziunii muncii fiind în permanentă și acută creștere, a făcut să crească în aceeași măsură și numărul meseriilor de tot felul, fapt care a pus la grea încercare pe cei mulți și nepregătiți și care se îndreptau spre o meserie sau alta la voia întâmplării. Prevenirea acestui mare neajuns se putea face numai apelându-se la acea parte a psihotehnice, care este în mai mare măsură să realizeze dezideratul: „*om potrivit la loc potrivit*“ și anume la *Orientarea și selecția profesională*. În scopul de a pregăti elementele trebuitoare Oficiilor de orientare și selecție profesională, ce urmau a fi înființate, Ministerul Muncii a subvenționat și ajutat secțiunile psihotehnice pomenite, care s'au transformat apoi, în August 1935, în Institute psihotehnice independente, încadrate cu personal științific, administrativ și de serviciu propriu și trecute în bugetul Ministerului Muncii.

Problema orientării și selecțiunii profesionale a fost preocuparea principală a Institutului Psihotehnic din Cluj dela înființare și până astăzi. Celelalte obiective: organizarea științifică a muncii, a întreprinderilor, etc. au fost urmărite în mod mai stăruitor de către marile noastre uzine, care, paralel cu inițiativa Statului,

și-au înființat și ele Laboratoare psihotehnice, urmărind să-și recruteze un personal select, care să se poată încadra cât mai perfect în planurile de organizare științifică a industriilor respective. După cum am spus, Statul a voit să vină în ajutorul celor mulți și în special a celor din mica industrie și de aceea a dat prioritate orientării profesionale, față de celelalte directive urmărite de psihotehnică.

Intre numărul mare de profesioniști, pe de o parte și persoanele dotate în mod foarte felurit cu aptitudini, pe de altă parte, orientarea profesională încearcă un acord, o potrivire a fiecărui îns cu meseria care se potrivește cel mai bine cu înzestrarea sa nativă. Punând pe fiecare să muncească în direcția capacităților sale, randamentul crește în cantitate și calitate, iar munca, departe de a fi considerată o grea corvoadă, devine plăcere și aduce mulțumire celui care o practică.

În cele ce urmează vom încerca să arătăm cum a fost organizat Institutul Psihotehnic din Cluj și ce a făcut pentru realizarea scopurilor propuse.

* * *

Personal. Director al Institutului Psihotehnic din Cluj a fost numit *Prof. Fl. Ștefănescu-Goangă*, titularul catedrei de psihologie dela Universitatea „Regele Ferdinand I“ din Cluj, care, în anul 1922 a înființat primul Institut de Psihologie din țara noastră și care a jucat un rol însemnat în propagarea și susținerea mișcării psihotehnice la noi. Prin Decizia ministerială Nr. 66620/1935, a fost numit, pe data de 1 Oct. 1935, personalul de specialitate și administrativ al Institutului, anume: 2 psihotehnicieni, 1 medic-psihotehnician și 2 secretari. Personalul științific a fost pregătit ani de-a rândul pe lângă Institutul de Psihologie al Universității, făcându-și completarea studiilor și în străinătate, pe lângă Institutele Psihotehnice și Oficiile de orientare profesională existente acolo.

Local. Un an mai târziu, în 1936, Institutul Psihotehnic din Cluj a fost instalat într'un local propriu, cumpărat în acest scop de către Ministerul Muncii în str. Regală Nr. 9. În acest local a fost adăpostit și Oficiul de orientare profesională din Cluj, înființat în anul 1937 și care a funcționat până în toamna anului 1940, când s'a produs dictatul dela Viena cu cedarea Clujului și Transilvaniei de Nord.

Clădirea este alcătuită dintr'un parter și un etaj. Parterul și două camere dela etaj sunt ocupate de Institut, restul camerelor dela etaj sunt destinate Oficiului de orientare profesională.

Sala de lectură a Institutului Psihotehnic poate adăposti 50 persoane, care audiază cursurile de specialitate, organizate anual de către Institut și pot citi lucrările științifice, streine și românești, asupra problemei psihotehnice. Biblioteca are peste 500 volume de atari lucrări de strictă specialitate, membrii Institutului servindu-se și de biblioteca Institutului de Psihologie al Universității, care are câteva mii de volume lucrări de specialitate.

In *laboratorul psihotehnic* (instalat la etaj) se găsesc aparatele psihologice, unele din ele montate la mese. Tot aici se face examenul individual psihologic și se încearcă funcționarea aparatelor nou construite sau procurate pe seama Institutului sau Oficiilor de orientare profesională. In altă încăpere dela etaj se găsește *cabinetul medical* al Institutului, dotat, pe lângă ustensilele medicale obișnuite, cu o serie de instrumente și aparate speciale pentru studiul organelor de simț și acuităților fiziologice.

Oficiul de orientare profesională este înzestrat cu mobilier special, cu aparate psihologice și medicale proprii, iar în cabinetul medical se găsește și un aparat Röntgen pentru examinarea radiosopică a ucenicilor. Lângă cabinetul medical, ca o anexă a acestuia, se găsește o cameră obscură pentru schiascopie și lucrări de radiografie¹⁾.

Activitate.

Ca să se poată face orientarea profesională, adică să se realizeze acordul între cei doi factori fundamentali *om* și *profesiune*, a fost de lipsă cunoașterea lor în toate amănunțele. Pentru *cunoașterea omului* s'a lucrat mult atât în Institutul de Psihologie al Universității din Cluj, cât și în secția psihotehnică a acestuia. La data înființării Institutului Psihotehnic existau metode de diagnosticare a aptitudinilor, în condițiuni științifice optime. Institutul Psihotehnic nu avea decât să aleagă pe cele mai potrivite aptitudinilor populației (ucenici) pe care voia s'o examineze. Lipsea

¹⁾ Amănunte asupra organizării Oficiilor de orientare profesională din subordinea Institutului Psihotehnic din Cluj, vezi în: M. Peteanu, *Oficiile de orientare profesională din Transilvania*. Revista de Psihologie, Vol. V, 1941, pp. 179—211.

însă, un studiu asupra profesiunilor mai importante dela noi, în care să se arate ce însușiri psihice și fizice se cer pentru fiecare din ele, ca să se poată practica de cineva în condițiuni favorabile. În acest scop Institutul întreprinde o serie de anchete în fabricile și atelierelor din oraș, folosind și bibliografia străină de specialitate, adunând toate datele în vederea întocmirii *monografiilor profesionale*, despre care vom vorbi mai pe larg în cele ce urmează.

În același scop de cunoaștere a cerințelor profesionale Dl. Al. Roșca, psihotehnician în Institut, studiază problema orientării profesionale a persoanelor cu diverse anomalii și turburări funcționale organice și psihice ca de ex. defecte ale organelor de simț: vâz, auz, pipăit, etc.; epilepsie, debilitate mintală, etc. În 1936 publică, pe cheltuiala Ministerului Muncii, rezultatele studiului său în lucrarea: *Orientarea profesională a anormalilor*, pp. 96, care apare în editura Institutului Psihotehnic. Lucrarea este însoțită de un tablou rezumativ în care sunt date cerințele psihice și fiziologice minime, pentru un număr de 130 meserii.

Posedând metode științifice de punere în evidență a aptitudinilor psihofizice și existând posibilitatea de a cunoaște cerințele fiecărei meserii mai importante din țara noastră, Institutul Psihotehnic a cerut Ministerului să înființeze câte un Oficiu de orientare profesională în principalele centre industriale și comerciale din țară. Astfel, în anul 1937 au fost înființate Oficiile din *Arad, Brașov, Cluj și Timișoara*, pentru ca numai după un an să mai fie înființate încă două Oficii, unul la *Oradea* și celălalt la *Sibiu*, toate puse sub conducerea și controlul tehnic al Institutului Psihotehnic din Cluj. Fiecare din aceste instituții au fost dotate cu personalul de specialitate trebuitor: 1 psihotehnician, 1 medic și 1 secretar; cu materialul științific (teste, chestionare, fișe) necesar examinărilor, precum și cu mobilierul de specialitate. Din anul 1941 și Oficiul de orientare profesională din Craiova a fost pus sub dependența Institutului din Cluj. Funcționarea acestor Oficii a fost serios stânjenită din cauza celor 5 ani de războiu, când o bună parte din timp personalul de specialitate a fost mobilizat, vreme în care examinările psihotehnice ale ucenicilor au fost total sau parțial suspendate. Cu toate acestea, dela înființarea lor și până acum s'au făcut peste 20.000 examinări de ucenici, cărora li s'a dat îndrumarea să urmeze profesiunea cea mai corespunzătoare aptitudinilor lor psihofizice.

Spre a se ușura munca psihotehnicienilor dela Oficii, Institutul Psihotehnic publică în 1939, sub îngrijirea D-lui Al. Roșca, a doua lucrare: *Tabele pentru cerințele psihologice ale profesiunilor*, în care se arată care este gradul minim de aptitudini psihice cerut de un număr de 130 meserii, aranjate în ordine alfabetică și pe categorii de profesii.

Un an mai târziu, în preajma refugiului, a fost tipărită în editura Institutului Psihotehnic Cluj, a treia lucrare de specialitate a lui T. Arcan, intitulată *Orientarea profesională în industria metalurgică* pp. 202, unde autorul, bazat pe cercetări experimentale în câteva mari uzine metalurgice din țară (Reșița, Malaxa, etc.), încearcă să stabilească profilul psihologic a 7 profesii mai importante din această industrie, dând indicații asupra felului în care trebuie să se facă îndrumarea tinerilor spre aceste îndeletniciri.

* * *

Cu cedarea Clujului, în urma dictatului dela Viena, în toamna lui 1940, Institutul Psihotehnic din Cluj s'a refugiat la Sibiu, fiind adăpostit în localul Camerei de Muncă. Cu acea ocazie am pierdut Oficiul din Oradea și pe cel din Cluj, care n'au mai funcționat de atunci și până astăzi.

Refugiul a impus Institutului un regim foarte sever, condițiile de lucru fiind mult inferioare celor dela Cluj. Cu toate acestea programul de activitate a fost îndeplinit aproape în întregime, cele mai multe lucrări de specialitate fiind tipărite acum.

În anul 1942, în Editura Institutului Psihotehnic, se publică lucrarea D-lui N. Mărgineanu: *Psihotehnica în marea industrie* pp. 140. Autorul descrie aici metodele pe care le-a aplicat personal în Uzinele I.A.R. și ASTRA Brașov, U.D.R. Reșița, etc., și rezultatele practice obținute în selecționarea profesională a ucenicilor acestor fabrici.

Tot în anul 1942, pe cheltuiala Ministerului Muncii, se publică în Institut, lucrarea subsemnatului: *Aptitudinea tehnică* pp. 130, unde am încercat o punere la punct teoretică a problemei aptitudinii tehnice și mai cu seamă am voit să dau o metodă științifică de diagnosticare a acestei aptitudini, atât de importantă pentru viața profesională.

Un an mai târziu, Institutul își vede împlinit un important punct din programul său de activitate, publicând, tot pe cheltuiala

Ministerului Muncii, Vol. I. și II al lucrării *Monografii profesionale* pp. 476 la elaborarea cărora au colaborat: G. Cotul, S. Cupcea, Al. Roșca și subsemnatul. Primul volum cuprinde monografiile a 27 profesii din industria metalurgică; 9 profesii din industria lemnului și 11 meserii din industria textilă. În vol. II, au fost tipărite monografiile pentru 5 profesii din industria grafică; 6 din industria alimentară; 7 din industria pielei și 13 monografiile pentru meserii aparținând grupei: terasament-construcții-lucrarea pietrei și a pământului prin foc. Total 78 Monografii profesionale. Acum așteaptă să fie tipărit vol. III, în care au fost întocmite monografiile a încă 72 profesii; cele trei volume totalizând un număr de 150 monografii profesionale.

În elaborarea Monografiilor profesionale, Institutul Psihotehnic din Cluj, s'a folosit de următoarea schemă, după care și-a adunat toate datele privitoare la cele 150 meserii:

SCHEMA UNEI MONOGRAFII PROFESIONALE.

- I. *Obiectul și natura profesiunii.*
 - a) Descrierea profesiunii;
 - b) Material și unelte;
 - c) Natura activității;
 - d) Profesii înrudite.
- II. *Cerințe fiziologice și medicale.*
 - a) Necesare;
 - b) Eliminatorii:
 1. Contraindicațiuni nete;
 2. Contraindicațiuni relative.
- III. *Cerințe psihologice.*
 - c) Neeliminarii.
 - a) Peste normal;
 - b) În grad normal;
 - c) În grad inferior normei, dar nu sub centilul 10.
- IV. *Pregătirea profesională.*
 - a) Vârsta cerută;
 - b) Pregătirea școlară la intrarea în ucenicie;
 - c) Cursuri teoretice și de perfecționare, în cursul uceniei;
 - d) Limbi cunoscute.

V. Condiții sociale și economice.

- a) Durata uceniciei;
- b) Întreținerea ucenicului;
- c) Salarul lunar al muncitorilor calificați: calfe și meșteri;
- d) Organizații profesionale:
 1. Obligații;
 2. Avantaje.

VI. Piața muncii.

- a) Locurile ocupate în prezent (ucenici și calfe);
- b) Locurile ce se eliberează anual (ucenici și calfe);
- c) Starea actuală a șomajului (muncitori fără ocupație);
- d) Perspective de plasare la terminarea uceniciei.

VII. Literatura.

- a) Publicații muncitorești cu caracter general;
- b) Publicații muncitorești de specialitate.

După cum se poate vedea mai sus, am căutat să dăm pentru fiecare meserie, toate indicațiile medicale, psihologice, sociale, economice, educative, etc., în așa fel ca și cei care nu cunosc de loc sau cunosc foarte puțin vre-una din ele, să poată ști care sunt cerințele esențiale a căror neîndeplinire duce la eșec. Munca aceasta n'a fost desigur, ușoară și puținului personal științific pe care l-a avut Institutul, i-a trebuit mai bine de 5 ani de zile ca să poată aduna toate datele și să le dea forma definitivă pentru tipar.

Cu tipărirea Monografiilor profesionale s'a completat marea gol al *cunoașterii profesiunii*, ceea ce a dus la ușurarea enormă a operei de îndrumare a tineretului spre meserii. Toate lucrările de până acum au urmărit scopuri prin excelență practice, preocupările teoretice fiind lăsate pe al doilea plan. Când s'a ajuns la stadiul în care s'a putut asigura funcționarea normală a Oficiilor de orientare profesională prin aplicarea metodelor elaborate în Institut, acesta și-a permis abordarea și altor probleme de ordin mai general, menite să lărgescă și să fixeze orizontul în această specialitate. Astfel, tot în anul 1943, Dl. N. Mărgineanu publică în Editura Institutului, lucrarea: *Psihotehnica* pp. 516 în care se încearcă fundamentarea teoretică a acestei științe pe *psihologia persoanei*.

Ultimele lucrări pe care Institutul Psihotehnic le publică la Sibiu sunt: M. Peteanu și Al. Roșca: *Tabele cu cerințele psihologice ale profesiunilor* și V. Lăcrișanu și M. Peteanu: *Tabele cu*

contraindicațiile medicale ale profesiunilor. În primă lucrare este dat, pentru un număr de 150 profesii, gradul minim cerut de 46 însușiri psihice; în lucrarea a doua sunt date 37 anomalii și deficiențe morfofiziologice, arătându-se care din ele permit și care nu permit învățarea cu succes a uneia sau mai multora din cele 150 meserii, aranjate în ordine alfabetică.

În curs de elaborare avem o lucrare de *tehnică a examinărilor psihologice* (în colaborare), pe care nădăjduim s'o putem da, în curând, la tipar.

Mișcarea psihotehnică la noi, în afară de studiile și lucrările de specialitate arătate mai sus, a mai fost promovată și susținută cu mult interes și spirit de înțelegere de către *Revista de Psihologie* din Cluj, în ale cărei coloane, membrii Institutului Psihotehnic și-au publicat cele mai multe din studiile lor, după cum se poate vedea în lista dela sfârșitul acestui raport și care totalizează 736 pagini de tipar.

* * *

În afară de activitatea științifică, concretizată apoi, în publicațiile apărute și pomenite mai sus, membrii Institutului nostru au desfășurat, până în anul 1940, o vie activitate de ordin didactic și practic.

Activitatea didactică a constat în inițierea unor cursuri de specializare pentru licențiații în psihologie, medicii și inginerii, care voiau să se dedice operei de orientare și selecție profesională. Primul curs, la care s'au înscris și frecventat regulat de 29 candidați, a început la 1 Nov. 1938 și a durat până la 1 Nov. 1939, cu următorul program:

I. Cursuri.

Săptămânal:

<i>Prof. Fl. Ștefănescu-Goangă, Dr. Al. Roșca și Dr. S. Cupcea:</i>	
Psihologie diferențială	2 ore
<i>Conf. N. Mărgineanu:</i> Metoda statistică	2 ore
<i>Dr. Al. Roșca și Dr. S. Cupcea:</i> Orientarea și selecția profesională.	4 ore
<i>Dr. S. Cupcea:</i> Indicațiuni și contraindicațiuni profesionale și accidente din punct de vedere psihofiziologic	2 ore
<i>Conf. N. Mărgineanu:</i> Organizarea științifică a muncii, uceniciei întreprinderii și desfacerii	2 ore
<i>T. Arcan:</i> Organizarea, conducerea și funcționarea unui Oficiu de orientare profesională	2 ore

II. Exerciții practice.

Conf. N. Mărgineanu: Exerciții statistice.

Conf. N. Mărgineanu, Dr. Al. Roșca și Dr. S. Cupcea: Exerciții de laborator.

T. Arcan și Dr. T. Pop: Examinări efective.

Asemenea cursuri au fost programate și începute și la Sibiu, dar, din cauze de războiu, ele n'au putut fi continuate decât timp de 1 lună.

Începând cu anul 1937 Institutul a făcut examenul psihotehnic al tuturor candidaților înscriși să urmeze cursurile de șofeuri amatori și profesioniști din Cluj. Cei contraindicați nu erau admiși a îmbrățișa această carieră. Până în toamna anului 1940, au fost examinați un total de 889 șofeuri.

La Sibiu, examinarea șofeurilor a continuat, de astădată nu cu candidați civili, ci militari. Numărul total al celor examinați se ridică la 387 oameni, dintre care au fost selecționați și admiși să conducă mașinile militare, numai cei cu suficiente aptitudini, cerute de această profesiune.

Trebue să mai pomenim ajutorul dat de Institutul nostru la organizarea Laboratoarelor psihotehnice de pe lângă marile întreprinderi industriale: I.A.R., Astra, Brașov, U.D.R. Reșița, I.R. M.C. Ploești, Școala Tehnică Specială de Textile București, etc.

Prin Decizia Ministerială Nr. 19726/1945, cu data de 1 Iunie 1945, Institutul Psihotehnic, refugiat la Sibiu, s'a reîntors la Cluj și s'a reîncalcat în același local de unde a fost silit să plece înainte cu 5 ani de zile. Suntem pe punctul de a redeschide Oficiile de orientare profesională din Cluj și Oradea și, în plus, a fost prevăzut în bugetul Ministerului Muncii, înființarea unui nou Oficiu la Tg. Mureș.

Rezumat.

1. Institutul Psihotehnic din Cluj, cu rază de acțiune în Transilvania, Banat și Oltenia, a fost înființat în anul 1935, având ca principal țel pregătirea personalului, metodelor psihotehnice și monografiilor profesionale, în vederea operei de orientare și selecție profesională a tinerilor, care voesc să îmbrățișeze o meserie din rândul micilor industrii.

2. În editura Institutului Psihotehnic din Cluj au apărut zece lucrări de specialitate, care totalizează 1.560 pagini de tipar. Studiile cu subiect din domeniul psihotehnice sau în strânsă legătură cu el și publicate în Revista de Psihologie, totalizează 736 pagini de tipar. Așteaptă să vadă lumina tiparului mai bine de 500 pagini.

3. Oficiile de orientare profesională, înființate treptat, din anul 1937 încoace, cu toate condițiile vitrege în care au fost silit să lucreze în timpul războiului, au asigurat meseria cea mai potrivită cu aptitudinile lor la peste 20.000 tineri ucenici.

4. În afară de activitatea didactică, în Institutul Psihotehnic din Cluj au fost examinați 1276 candidați, înainte de a începe să învețe profesiunea de șofeur.

Propuneri.

Dacă înainte de războiul actual, până în toamna lui 1940, Institutul Psihotehnic din Cluj a putut lucra în condițiuni favorabile, după această dată aceste condițiuni s'au înrăutățit destul de mult, fapt care a întârziat desfășurarea normală a programului nostru de activitate. Cu terminarea războiului și instaurarea păcii, sperăm să putem reveni cât mai curând la situația de a începe lucrări noi, în care punctul central să cadă pe *verificarea utilității practice* a metodelor psihotehnice aplicate la noi în câmpul muncii. În acest scop:

1. Oficiile de orientare profesională trebuie să-și lărgescă domeniul de activitate și să urmărească progresul sau regresul ucenicului în atelier, să ia din vreme măsurile necesare în cazul în care constată că practica desminte prognosticul făcut cu ocazia examenului de orientare profesională.

Deasemenea, în colaborare cu Camerele de Muncă, Oficiile de plasare și Sindicatul local, Oficiile de orientare profesională vor trebui să țină la zi evidența cererii și a ofertei în piața muncii, ca să preîntâmpine pericolul unui șomaj, care se poate ivi prin afluxul tinerilor numai în anumite ramuri profesionale, în timp ce în altele am putea avea o lipsă păgubitoare de brațe de muncă.

2. Institutul Psihotehnic din Cluj va trebui să abordeze și alte părți din domeniul vast al psihotehnice. Așa, în primul rând va trebui studiată mai cu temei problema *organizării științifice a*

uceniciei, lucru lăsat până acum pe un plan secundar. Rând pe rând vor trebui luate în considerare și puse la punct prin aplicări pe teren și celelalte chestiuni ca: organizarea științifică a muncii, a întreprinderii, psihologia reclamei etc. În același timp sunt necesare lucrări de verificare și perfecționare a metodelor aplicate în orientarea profesională, pentru ca să se elimine la maximum posibilitatea greșelilor în îndrumarea profesională a tinerilor noștri.

3. Menționăm că din cauza formalităților greoaie, cu toată bunăvoința Ministerului Muncii (prin înscrierea în buget a sumelor necesare întreținerii Institutului și Oficiilor) n'am putut fi totdeauna la timp înzestrați cu materialul științific necesar examinării ucenicilor. În cei 10 ani de funcțiune, de cele mai multe ori, procurarea acestui material s'a făcut cu întârzieri mari, fapt care a adus prejudicii destul de serioase operei de orientare profesională a tinerilor. Se impune o simplificare a acestor formalități.

4. Deși Legea pentru organizarea și funcționarea Institutelor Psihotehnice și Oficiilor de orientare profesională din Iunie 1943, prevede editarea, pe cheltuiala Ministerului Muncii, a unei publicații periodice în care psihotehnicienii să-și poată publica studiile și sugestiile în legătură cu problema în care activează, totuși, până în prezent, această publicație n'a apărut. Ar fi de dorit ca apariția ei să nu mai întârzie căci mișcarea psihotehnică la noi ar câștiga un imbold și prestigiu cu mult mai mare, prin existența acestui organ, de a cărui necesitate este convinsă întreaga grupare a psihotehnicienilor dela noi.

BIBLIOGRAFIE

I. Lucrări apărute în volum (în ordinea apariției):

1. FL. ȘTEFĂNESCU-GOANGĂ: *Selecțiunea capacităților și orientarea profesională*. Edit. Inst. de Psihologie, Cluj, 1933.
2. AL. ROȘCA: *Orientarea profesională a anormalilor*. Edit. Inst. Psihotehnic, Cluj, 1936.
3. AL. ROȘCA: *Tabele pentru cerințele psihologice ale profesiunilor*. Idem. 1939.
4. T. ARCAN: *Orientarea profesională în industria metalurgică*. Idem. 1940.
5. N. MĂRGINEANU: *Psihotehnica în marea industrie*. Idem, Sibiu, 1942.
6. M. PETEANU: *Aptitudinea tehnică*. Idem. 1942.
7. G. COTUL, S. CUPCEA, M. PETEANU și AL. ROȘCA: *Monografii profesionale. Vol. I și II*. Idem. 1943.

8. N. MĂRGINEANU: *Psihotehnica*. Idem. 1943.
9. V. LACRIȚEANU, M. PETEANU, AL. ROȘCA: *Monografii profesionale*. Vol. III. (In manuscris).
10. M. PETEANU și AL. ROȘCA: *Tabele cu cerințele psihologice ale profesioniștilor*. (Serie nouă). Edit. Inst. Psihotehnic. Sibiu, 1945.
11. V. LACRIȚIANU și M. PETEANU: *Tabele cu contraindicațiile medicale ale profesioniștilor*. Idem. 1945.

II. *Lucrări publicate de către membrii Institutului Psihotehnic din Cluj și Oficiilor de orientare profesională din subordine, în Revista de Psihologie Cluj:*

1. ARCAN, T.: Problema orientării și selecționii profesionale. Vol. I, 1938, pp. 91—99.
2. — Activitatea Oficiilor de orientare profesională din Ardeal. Vol. II, 1939, pp. 58—79.
3. — Metode pentru cunoașterea individualității, aplicate în Liceele militare. Vol. II, 1939, pp. 392—407.
4. — Motivele alegerii profesiei. Vol. III, 1940, pp. 303—312.
5. CIPLEA, ALEX.: Accidentele muncii industriale. Vol. V, 1942, pp. 1—22.
6. COSTE ARON: Valoarea funcțională a cuvintelor în memoria asociativă. Vol. VII, 1944, pp. 67—81.
7. COTUL, G.: Orientarea profesională a deficienților auriculari. Vol. IV, 1941, pp. 19—42.
8. CUPCEA, S.: Constituție morfologică și inteligență. Vol. II, 1939, pp. 168—176.
9. MĂRGINEANU, N.: Domeniul psihologiei aplicate. Vol. II, 1939, pp. 12—34.
10. — Monografia psihologică a profesiunii. Vol. IV, 1941, pp. 176—199.
11. — Selecția profesională în marea industrie. Idem. pp. 221—247.
12. — Distribuția profesională în marea industrie. Idem. pp. 365—378.
13. — Selecția profesională a muncitorilor (în colaborare). Idem. pp. 379—384.
14. — Organizarea științifică a uceniciei. Vol. V, 1942, pp. 47—83.
15. — Raționalizarea direcției personalului în marea industrie. Vol. V, 1942, pp. 125—156.
16. — Necesitatea selecției și orientării profesionale. Idem. pp. 396—419.
17. — Organizarea științifică a muncii. Vol. VI, 1943, pp. 121—154.
18. — Oboseala profesională. Idem. pp. 155—178.
19. PETEANU, M.: Măsurarea abilității motrice. Vol. III, 1940, pp. 280—302.
20. — Oficiile de orientare profesională din Transilvania. Vol. V, 1941, pp. 179—211.
21. — Psihotehnica în industria textilă românească. Vol. VII, 1944, pp. 118—135.
22. — Problema teoretică a aptitudinilor. Idem, pp. 263—290.
23. — Măsurarea aptitudinii tehnice. Idem. pp. 372—408.
24. — Măsurarea inteligenței cu scara testelor de performanță Pintner-Patterson. Vol. VIII, 1945, pp. 16—40.

25. ROȘCA, AL.: Psihologia intereselor. Vol. I, 1938, pp. 33—42.
26. — Inteligența în mediul rural-urban. Vol. II, 1939, pp. 131—141.
27. — Igiena mintală profesională. Idem. pp. 283—290.
28. — Valoarea autoevaluării. Vol. III, 1940, pp. 33—40.
29. — Orientarea profesională. Vol. IV, 1941, pp. 144—175.
30. — Măsurarea impulsurilor primare. Vol. V, 1942, pp. 157—178.
31. — Experimentul psihologic. Vol. VII, 1944, pp. 109—117.
32. — Psihologia în U.R.S.S. Vol. VIII, pp. 1—15.
33. SAIADE, D.: Necesitatea pre-orientării profesionale. Vol. IV, 1941, pp. 248—268.
34. — Valoarea formală a cuvintelor în memoria asociativă. Vol. V, 1943, pp. 329—357.
35. — Importanța fișei de cunoaștere a individului. Vol. VIII, 1945, pp. 146—172.
36. VĂCARIU, D.: Măsurarea simțului kinestezic. Vol. IV, 1941, pp. 43—71.
37. ZOLOG, N.: Selecțiunea și orientarea profesională în raport cu aptitudinile și defectele oculare. Vol. V, 1942, pp. 23—46.

R E C E N Z I I

PSIHOLOGIE TEORETICĂ

PSIHOLOGIE COMPARATĂ ȘI EVOLUTIVĂ

CAJAL, M.: **Puericultura practică. Copilul dela naștere până la pubertate.** 320. p. București, 1945.

Bazat pe o practică de 30 ani, docentul Dr. M. Cajal ne expune în această lucrare tot ceace dânsul socotește că este mai esențial pentru ca arta de a crește copiii să poată fi însușită de cât mai multe persoane: medici, infirmiere, dar mai presus de toate de mame.

„Puericultura — spune autorul în introducere — se ocupă de igiena fizică, psihică și intelectuală a copilului, dela naștere până la pubertate. Ea este destinată să formeze medicina preventivă a copilăriei”. (p. 7).

Știința puericulturii trebuind să înceapă cu studiul corpului, autorul consacră la început o serie de pagini cunoștințelor de anatomie și fiziologie necesare pentru controlul bunei dezvoltări a copilului.

Copilul fiind o ființă dependentă de mama lui și neavând instinctul celorlalte animale de a primi alimentele care-i priesc și a le refuza pe cele nocive, și nici putința de a se hrăni singur, problema alimentației este primordială în viața lui. Pentru fiecare etate, autorul indică alimentația cea mai potrivită pentru a se evita neplăcerea cu care acceptă mulți copii mesele.

Un capitol important este dedicat sportului, educației fizice a copiilor, întrebunțării timpului lor liber în modul cel mai rațional cu putință.

Pentru ușurarea înțelegerii și reținerii vastului material expus, autorul împarte copilăria în trei perioade:

1. Prima copilărie. Durează dela naștere la 30 luni, când dinții de lapte sunt complet ieșiți. Acestei epoci i se dă cea mai mare atenție, ea fiind perioada cu cea mai mare mortalitate infantilă, cu predominarea gastroenteritelor și turburărilor de nutrițiune. Această perioadă este subdivizată în:

a) Noul născut, dela naștere la 1 lună.

b) Sugarul propriu zis, dela 1 lună la împlinirea vârstei de 1 an.

c) Copilul între 1—3 ani, vârstă în care copilul începe să umble, să vorbească, să se alimenteze variat.

2. A doua copilărie ține dela 3 la 7 ani. Acum are de luptat cu bolile infecțioase: febre eruptive, tuberculoza, difteria, etc. Din punct de vedere psihic, acum se stabilesc trăsăturile esențiale ale copilului.

3. A treia copilărie începe la 7 ani și se termină la pubertate, care survine între 12—16 ani, la fete mai repede, la băieți mai târziu. În această a treia copilărie, pericolul bolilor infecțioase se accentuează, glandele en-

doctrine sunt în plină funcționare, iar din punct de vedere psihic se conturează individualitatea. Este epoca școlară propriu zisă când copilul suferă influențe variate și în care dezvoltarea lui poate lua căi cu totul greșite dacă nu se bagă de seamă din vreme.

În general, D-rul M. Cajal accentuează în lucrarea sa, rolul preponderent *preventiv* pe care medicul trebuie să-l aibă când supraveghează creșterea copiilor, iar nu atât *curativ*, căci a preveni este mai util decât a cunoaște și trata o boală, după ce aceasta a apărut.

Scrisă într'un stil clar, fără prea multe expresii savante, bogată în schițe și fotografii, care ușurează înțelegerea, tipărită în condițiuni tehnice ireproșabile, lucrarea Docentului Dr. M. Cajal se recomandă în primul rând mamelor, apoi educatorilor, medicilor, surorilor de ocrotire și, în general, tuturor acelorora în care cade sarcina de a crește și educa copiii. Deși unilaterală, întrucât pune problemele mai mult prin prisma dezvoltării organice, desfășurarea vieții psihice fiind atinsă în mod foarte sumar, cartea aceasta poate aduce mult folos, mai cu seamă acelorora, care au cunoștințe mai multe tocmai în ceea ce privește dezvoltarea psihică a copilului, dar nu le au pe cele cu privire la partea somatică.

Mihail Peteanu

PSIHOLOGIE APLICATĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PSIHOLOGIE ECONOMICĂ

FRIEDMANN, GEORGES: Problemele Mașinismului în U. R. S. S. și în Țările Capitaliste. Edit. Cartea Rusă, București, 1945.

Deși s'ar părea, după titlu, că această lucrare nu are nici o legătură cu disciplina noastră, perspectiva largă în care autorul privește problema mașinismului, cuprinde o serie de probleme importante pentru psihologie ca de exemplu: orientarea profesională, organizarea învățământului profesional și general, raționalizarea muncii din punct de vedere al factorului uman, etc. Nu este de prisos să amintim că G. Friedmann, Agregat la Universitatea din Paris, este unul din cei mai buni cunoscători francezi ai problemelor economice legate de dezvoltarea tehnicii moderne. Datele furnizate de el în această carte sunt cu atât mai valoroase cu cât sunt bazate pe cercetări personale făcute în U.R.S.S. și cu cât cunoașterea temeinică a condițiilor utilizării tehnicii în celelalte țări, îi permit să ajungă la concluzii generale asupra problemei mașinismului. Punctul dela care pleacă autorul în expunerea faptelor este afirmația destul de răspândită de unii scriitori și susținută de anumite regimuri interesate că tehnica și dezvoltarea ei constituie un pericol pentru om. Argumentele cele mai răspândite ar fi: că mașina înlocuind din ce în ce mâna de lucru, muncitorimea este amenințată de ceea ce poate fi mai grav pentru ea, de șomaj; că tehnica din ce în ce mai dezvoltată permite să se ajungă la mijloace de distrugere din ce în ce mai nimicitoare, omorând milioane de oameni; că munca în fabrici este de multe ori periculoasă pentru sănătatea și adesea pentru viața muncitorului,

etc. Autorul arată că problema mașinismului astfel pusă este falsă. *Contradicția nu este între om și mașină*, mașina nu poate fi dușmană omului decât într'un regim capitalist. Numai acolo ea poate arunca pe drumuri armate de șomeri pentru că numai acolo producția este la bunul plac al intereselor capitaliștilor care pot înceta producția atunci când supraproducția îi amenință cu scăderea prețurilor. Numai într'o societate bazată pe profit personal, pe interese imperialiste tehnica are ca prim scop îmbunătățirea mijloacelor de distrugere în scopul acaparărilor. Și iarăși numai într'o societate în care muncitorul este la bunul plac al industriașului și intereselor sale el poate fi utilizat până la epuizare, silit să lucreze la mașini imperfecte, cu un maxim de ore de lucru. Dar această contradicție nu mai există în U.R.S.S. pentru că acolo s'a creat o societate și un om care stăpânește tehnica. „Totul arată că în noua omenire care ia naștere în U.R.S.S., sunt rezolvate contradicțiile dintre om și tehnică. Programele școlii sovietice au o mare influență, care nu va putea fi măsurată, decât după ce întreaga generație tânără va fi intrat în viața productivă a Uniunii. În școală, în fabrică, în orele libere, peste tot se afirmă acordul intim dintre om și uneltele sale sau mașinile cele mai complicate pe care le are sub controlul său, în serviciul său“.

Formarea omului nou. Prima condiție pentru stăpânirea tehnicii este știința de carte. De aceea guvernul sovietic a avut o grijă deosebită pentru lichidarea analfabetismului. Dar pentru uriașa muncă de construcție ce se făcea, aceasta nu era suficient. Trebuiau create elemente pregătite pentru tehnică și o cultură bazată pe prețuirea muncii productive. Aceasta a fost motivul pentru care după numeroase reforme s'a ajuns în 1934 la școala unică de 10 ani, ca bază a oricărei specializări ulterioare.

Principiile care stau la baza învățământului unic. Este, bine înțeles, obligatoriu; este politehnic. Într'un stat în care nu există diferențe de netrecut între știință și practică, între savant și muncitorul manual, era necesar ca învățământul de bază să fie astfel organizat încât să pregătească pe copil pentru oricare din ramurile spre cari aptitudinile și interesele sale îl vor îndruma mai târziu. De aceea învățământul politehnic este o armonioasă îmbinare între învățământul teoretic și practic. Învățământul tehnic este într'un continuu paralelism cu noțiunile câștigate din învățământul teoretic. Pentru lucrările de tâmplărie elevii întrebuițează cunoștințele lor teoretice, măsurarea suprafețelor și a volumelor, iar pentru cei mai avansați măsurarea unghiurilor prin trigonometrie, etc. Și invers, cursurile de matematici, de fizică, de chimie sunt privite din punct de vedere al aplicațiilor lor în știință, al întrebuițării în viața de toate zilele, al îmbunătățirii condițiilor de muncă și existență. Considerând că însuși știința s'a născut din anumite trebuințe de îmbunătățire a condițiilor de viață, că o aplicațiune se înțelege și se reține mai ușor decât o noțiune abstractă, vedem că învățământul teoretic nu a avut decât de câștigat din această îmbinare cu învățământul tehnic. Bine înțeles această formă de organizare a fost înfăptuită după multe încercări și modificări. La început se dădea mai multă importanță activității manuale, dar în cele din urmă s'a ajuns la o repartitie bazată pe următorul principiu: „Învățământul profesional trebuie să meargă dela cap la mâini“, așa că orele de învățământ teoretic sunt mai

multe în primii ani, iar în anii ultimi predomină orele de învățământ tehnic, cu deosebire electrotehnica. Semnificativ este și următorul fapt. În ateliere nu se lucrează nimic ce ar putea servi exclusiv învățaturii, nu se fac obiecte lipsite de întrebuințare, jucării de amator. Elevii mai mari fac mobilier pentru grădinițe, execută anumite comenzi, etc. Prin aceasta ei învață să se integreze activ prin munca lor în societate, să considere *munca ca un factor de solidaritate socială*. În ceea ce privește învățământul teoretic acesta urmărește o dezvoltare cât mai completă a personalității. Pe primul plan sunt cunoștințele științelor naturii, nu lipsesc, considerând că școala trebuie să pregătească și cetățeni conștienți, științele economice și sociale. Literatura, limbile străine și arta au și ele locul lor. Copilul iese din școală pregătit pentru diverse direcții, gata să realizeze practic sau să înțeleagă teoretic diferite activități, așa cum formulase Marx. „Substituirea individului dezvoltat parțial, simplu executant al unei mici funcțiuni sociale, prin individul dezvoltat integral pentru care diversele funcțiuni sociale nu ar fi decât forme variate și succesive ale activității sale”. Dar ceea ce este mai valoros în organizarea aceasta este spiritul care o conduce. Căci dacă se mai găsesc unele lacune și se fac unele greșeli, există, în schimb, acolo o puternică dorință de mai bine, o continuă voință de perfecționare.

Orientarea profesională. O trăsătură esențială, care are un substrat nu numai psihologic ci și social, există între sistemul de orientare profesională din U.R.S.S. și țările capitaliste. În acestea din urmă există mentalitatea unei predestinații profesionale, a unui fatalism social. Meseriile sunt împărțite într-o mulțime de categorii. În meseria de țesător, sunt de exemplu, o mulțime de specialități socotite ca ireductibile și de care sunt legate grupuri diferite de aptitudini. Orientarea profesională fiind făcută și ucenicia fiind specializarea într-o singură meserie delimitată, alegerea profesiei devine un lucru definitiv. Când se întâmplă ca lucrătorul să nu mai aibe de lucru în branșa sa nu-i rămâne decât șomajul, lipsindu-i pregătirea generală necesară schimbării unei meserii. Șomajul însă servește interesele capitalistului, putând găsi mână de lucru ieftină. În U.R.S.S. orientarea nu are nimic fatal și definitiv, căci pe lângă serviciul de orientare profesională există și un serviciu de *orientarea schimbării profesiei*, atunci când o meserie nu reușește să-l atragă pe lucrător sau atunci când intervine o invalidare. Orientarea se face pe categorii de meserii, de ex. mecanică, țesători, etc. În orientare se ține seama și de *interesele și dorințele* individului. Pentru aceasta înainte de alegerea meseriei i se dă ocazia, prin filme și vizite la diferite întreprinderi, să-și fixeze preferințele. Datorită apoi sistemului de polispecializare se întâmplă foarte adesea în U.R.S.S. în condițiile de construcții masive și planificate ca atunci când se cer mai multe forțe de lucru într-o direcție, acestea să poată fi repede dobândite printr-o minimă specializare.

Organizarea uceniciei. Pentru ucenic, odată intrat în meserie, nu încețază orice activitate de instruire, la fel nici pentru muncitor. Fiecare fabrică are o organizație numită combinat, care are rolul continuării pregătirii teoretice și de a ține treaz interesul pentru anumite probleme. Aceste combinate cuprind o școală pentru ucenici, o școală pentru calificarea adulților care nu au terminat școala elementară de 10 ani, și o școală superioară

tehnică pentru formarea inginerilor dintre muncitorii dotați. Prin cunoștințele generale de tehnică, prin datele asupra celorlalte specialități din uzina respectivă lucrătorul se dezvoltă, devenind mai mult decât un simplu executant. El devine un element activ în dezvoltarea meseriei sale. Autorul citează exemplul unei fabrici, cazul nu este izolat, în care dintre un număr de 270 de lucrători, 20 sunt inventatori.

Raționalizarea muncii. Sistemul de raționalizare a muncii din U.R.S.S. a luat părțile bune ale sistemului taylorist, dar a îndepărtat tot ceea ce era în contradicție cu concepția marxistă asupra muncii și muncitorului. Căci dacă taylorismul este din punctul de vedere al industriașului de un folos nelimitat, nu tot așa este și din punctul de vedere al muncitorului, el constituind cel mai perfect sistem de exploatare al puterii lui de muncă. Prin organizarea comitetelor de fabrică, organizarea socialistă a industriei a ajuns la o participare activă a lucrătorului. Comitetul de fabrică poate schimba planul de lucru atunci când găsește că există o modalitate mai bună. Dar ceea ce este mai important e că organizarea socialistă tinde și în mare parte a și realizat o reducere a orelor de lucru. Știința își dă tot concursul ei pentru îmbunătățirea condițiilor de lucru. Cercetări intense se fac pentru cunoașterea amănunțită a diferitelor meserii și a îmbunătățirilor ce li se pot aduce.

Organizarea orelor libere este o fericită îmbinare a utilului cu plăcutul. Într-o societate care se construiește din temelii aceasta este de o importanță deosebită.

Autorul a observat totul cu imparțialitate. Observarea lucrurilor mari realizate nu l-au împiedecat să vadă și scăderile, acolo unde ele erau. Dar când se face o judecată de valoare asupra situației din U.R.S.S. trebuie să se țină seamă de moștenirea pe care a avut-o. Un alt cunoscător al realităților din U.R.S.S. spunea: „15 ani din punct de vedere istoric, reprezintă o scurtă după amiază”.

Mariana Roșca

ȘTIINȚE INRUDITE

Prof. V. V. PARIN: *Știința medicală în U. R. S. S.* București, 1945. Editura „Cartea Rusă”.

Volumul locuitorului Comisarului Poporului pentru Sănătate, vine să lămurească, în măsura în care cele 300 de pagini ale prezentării permit, realizările pe care Rusia ultimilor 25 de ani, le-a făcut în domeniul medical, atât pe plan pur științific, de laborator, cât și în aplicarea pe teren a tuturor măsurilor preventive curative.

Caracteristica de bază, care directivează întregul sistem de cercetări științifice din U.R.S.S. și poate mai ales în mare măsură medicina, este legătura indisolubilă care trebuie să existe între teorie și practică, idee enunțată din primele începuturi, de făuritorii revoluției din Octomvrie. Medicina, poate mai mult ca oricare altă disciplină, este legată extrem de puternic de materialul uman pe care-l cercetează, iar scopul pe care ea îl ur-

mărește, este unul prin excelență preventiv și terapeutic, de unde cu ușurință se va putea înțelege importantul accent practic care cade pe orice investigație medicală. Nu e mai puțin adevărat, că aspectul teoretic al oricărei probleme, nu poate lipsi, iar orice exagerare a profilacticului duce în mod inevitabil la practicism. Păstrarea unei juste balanțe între aceste două puternice puncte de reper, pare a asigura succesul cercetărilor științifice, și medicale în special, din U.R.S.S.

Dacă astăzi se poate vorbi despre o știință sovietică, mai mult sau mai puțin independentă de celelalte țări, spune Prof. V. V. Parin, aceasta se datorește unor serii de trăsături de bază, pe care medicina din U.R.S.S. le are și pe care încercăm să le schematizăm:

1. *O amănunțită organizare* stăpânește toate domeniile de activitate. Medicina este desigur una din disciplinele care are mai multă nevoie de sistematizare, pentru a putea acumula cu ușurință, în timpul cel mai scurt, cunoștințele necesare, din diferitele compartimente bine etichetate. Este ceea ce s'a obținut prin organizarea tuturor specialităților și institutelor, mai ales a „Institutului Federativ de Medicină Experimentală”. — (V.I.E.M.).

2. *Planificarea muncii.* Problemele care s'au pus și se vor pune poate totdeauna medicinei, sunt atât de vaste, încât fără o cumpanită „distribuție” a muncii, pe clinici, laboratoare și institute, progresul ar fi imposibil. Din punctul acesta de vedere: „misiunea dată de sus și inițiativa creatoare de jos”, este o condiție esențială a studiului.

3. *Contactul științific* între savanții diferitelor specialități, nu poate decât folosi evoluției științifice, care trebuie privită întâiu ca tot, și numai după aceea ca o multitudine de specialități.

4. *Asociațiile științifice* asigură în majoritatea cazurilor o bună organizare a cadrelor și este cel mai bun îndreptar pentru elementele tinere.

5. *Publicațiunile științifice* (41 de reviste medicale în 1941) asigură înfățișat, o răspândire în masele largi a celor mai recente rezultate. Editarea unei masive enciclopedii a Medicinii Sovietice, sub direcțiunea Prof. N. A. Semașco, e desigur cea mai realizată publicație.

Acestea ar fi punctele de reper cele mai importante, care asigură o temeinică dezvoltare tuturor științelor medicale, și care se resimt și în domeniile de specialitate, din care încercăm să spicuiem pe cele mai reprezentative pentru U. R. S. S.:

A) O veche tradiție a științei medicale Ruse, care datează dela *Pavlov*, îndrumă cercetările pe tărâmurile *fiziologiei*, în care întemeietorul reflexologiei a excelat atât de mult. Elevii lui Pavlov (L. A. Orbeli, I. P. Razencov) au făcut cele mai mari progrese pe urmele trasate de maestru.

B) În preocuparea neobicinuită pe care medicina din U. R. S. S. o are pentru terapeutică, va fi normal să surprindem și nenumăratele cercetări care s'au făcut în domeniul *bolilor sociale* (Tbc, Sifilis, Cancer) cât și în a acelor *infecto-contagioase* sau *regionale*, ca malaria. A. I. Abricosov aduce noi metode de investigație pentru tbc., iar N. N. Petrov are cele mai recente studii asupra stanțelor cancerigene. Investigațiile în domeniul sifilisului sunt făcute de către S. I. Bogdanov. Microbiologia își aduce pe terenul social cele mai vaste aplicări, prin seroterapie și mai ales prin vaccinoterapia aplicată multor maladii ale intestinului (M. G. Danielevic).

C) *Sulfamidoterapia*, care a stârnit un atât de bine meritat succes în toate țările, își are aplicările în U. R. S. S. prin preparatele: streptocid, sulfimid și sulfazol.

D) *Domeniile puțin cercetate* din medicină, ca: circulația limfatică (G. M. Iosifov), razele mitogenetice (A. G. Gurvici) și problema durerii (A. D. Speranschi) sunt pe primul plan pentru câteva școli din U. R. S. S.

E) *Problema Infanțilă*, fiind de primă importanță, ca în orice țară, a dus la o serie de măsuri igienice de pediatrie și pucricultură (mai ales școala lui M. S. Maslov).

F) *Chirurgia* a făcut progrese evidente, mai ales prin: anestezia locală, prin metoda infiltratului rigid (A. V. Vișnevski), traumatologia (cu aplicările din războiu), neurochirurgia (V. I. Razumovski) și în sfârșit metoda grefei rotunde (V. P. Filatov) aplicată pe o scară întinsă în toată lumea.

G) *Neuro-psihiatria* a luat un deosebit avânt prin neuro-chirurgie și prin psihiatria infanțilă (G. I. Rossolimo). Un tratament al schizofreniei (V. A. Ghilearovski) a fost încercat, cu oarecari rezultate.

H) Importanța cea mai mare o are însă medicina în vastele ei aplicații din câmpul igienei. Medicina trebuie desigur concepută în primul rând ca „preventivă”, și atunci eforturile pentru o mai bună organizare a rezistenței împotriva tuturor factorilor nocivi, sunt cele mai întemeiate activități din domeniul medicinei. Din cauza aceasta preocupările de igienă (urbană, eugenică, infanțilă, alimentară, etc.), sunt pe primul plan. Numai asigurând posibilitățile cele mai bune, din toate punctele de vedere, vom putea, — spune Prof. Parin, — „să deschidem largi posibilități de activitate științifică tuturor oamenilor capabili și de inițiativă, într-o țară care a făcut ca știința să fie o cauză cu adevărat națională”.

Arthur Dan

PLIȘETCHI, M.: *Originea omului*. pp. 40. Colecția „Știința pentru toți”. Editura „Cartea Rusă”, București, 1945.

Cu broșura aceasta, tipărită sub supravegherea Prof. V. C. Nicolșchi, „Cartea Rusă” inaugurează colecția „Știința pentru toți”, colecție ce vrea să constituie o „mică enciclopedie de cunoștințe indispensabile unui cititor doritor să-și lărgescă orizontul intelectual” (p. 3).

Lucrarea intitulată „*Originea omului*” prezintă în esență câteva răspunsuri la chinuitoarea întrebare: „Cum au apărut primii oameni pe pământ?”.

Cei vechi, ca și mulți neinițiați din zilele noastre, cred într-o origine divină a omului. Mitologia popoarelor antice ne înfățișează pe om ca fiind o creație a zeilor, iar Biblia, în cartea genezei, povestește cum Dumnezeu a făcut pe primii oameni, după chipul și asemănarea Sa și i-a așezat în raiu, de unde i-a izgonit apoi, pentru păcat și și-a osândit să ducă o viață grea și să moară. Prin urmare, omul a avut fericirea să trăiască odată fără griji și fără durere; s'a împărțășit de bucuriile unui „secol de aur” cântat și de poezii lumii antice (Hesiod).

Fată de aceste explicații fanteziste și naive găsim și în vechime gânditori cari iau atitudine (Lucrețiu), dar abia în secolul XIX cu marele *Charles Darwin* se ajunge la punerea problemei originii umane pe temeiuri

științifice, dovedindu-se că omul nu este nici decum o creație supranaturală, ci reprezintă o treaptă superioară de dezvoltare în sânul regnului animal. Omul nu poate fi izolat de lumea animalelor, căci antropologia ne arată asemănări de netăgăduit cu acestea, strămoșii lor îndepărtați fiind aceeași. Când cu milioane de ani în urmă a apărut viețea pe pământ, ea s'a întruchipat în organisme primitive monocelulare, care, după o evoluție de alte milioane de ani au devenit organisme complicate pluricelulare. Acestea dau în mările preistorice o grupă de ființe asemănătoare întrucâtva cu peștii, din care s'au născut amfibiile iar din acestea s'au tras reptilele și apoi păsările și mamiferele.

Ca membru al clasei mamiferelor, omul are cu acestea asemănări pe care nu le pot sesiza toți în aceeași măsură, studiul comparat al omului cu celelalte ființe fiind destul de anevoios. Totuși cercetările științifice din ultima vreme au dus la concluzii foarte sigure cu privire la obârșia omului. Prezentând caractere comune mai ales cu o categorie de maimuțe zise antropoide, studiul comparat s'a făcut mai ales cu aceste animale, ajungându-se la constatarea că deși „maimuțele antropoide de azi stau atât de aproape de om, nici una din ele n'a fost și nici nu putea fi strămoșul omului. Sunt ramuri deosebite ale aceluiași arbore. În timpuri extrem de îndepărtate, ei avuseseră strămoși comuni și anume maimuțele antropoide în prezent dispărute; ele se numesc fosile, întrucât am aflat despre existența acestor animale după scheletele lor desgropate din pământ. Dela acești antropoizi fosili, o linie de dezvoltare a dus la om, iar cealaltă la antropoizii contemporani. Aceștia din urmă s'au abătut pentru totdeauna dela linia de dezvoltare care altădată a dus la umanizarea celeilalte ramuri de maimuțe antropoide fosile. Maimuțele antropoide contemporane au căpătat o serie de caractere în structura lor fizică, care le face imposibilă transformarea din maimuță în om.

Deseori ne întrebăm: dece, în zilele noastre, nicio maimuță nu se transformă în om? Tocmai pentru că în prezent, pe pământ, nu mai există specia de maimuțe antropoide din care se putea naște și într'adevăr s'a născut omul" (p. 19).

Cum a fost posibilă umanizarea strămoșilor noștrii, cu alte cuvinte cum s'a putut separa omul de celelalte animale și cum s'a ridicat deasupra lor? Drept răspuns la această întrebare, M. Plisețchi ne aduce părerea lui Engels, după care „atât omul, cât și societatea umană își datorează originea, muncii", iar „procesul muncii începe abia în momentul confecționării sculelor" (p. 20 și 22). Antropoidul fosil, strămoșul nostru a devenit om, în momentul în care a reușit să-și facă scule și să fie conștient de semnificația lor. La umanizare au mai contribuit apoi o serie de factori biopsihici ca: mersul în poziție verticală, dezvoltarea creierului, dezvoltarea limbajului, etc. Până să ajungă în faza de ființă superioară, omul a avut de dus o luptă aprigă cu elementele naturii, pe care le-a transformat, le-a forțat, și le-a adaptat, atunci când a fost nevoe și nu s'a lăsat supus orbește lor, cum fac celelalte viețuitoare. El n'a căpătat nimic în dar, iar „în urma sa n'a existat nici un secol de aur — spune Lenin — iar omul primitiv a fost copleșit de greutatea traiului, de dificultățile luptei cu natura" (p. 25—26).

În partea finală a lucrării, Plisețchi ne înfățișează descoperirile antropologice, care au dus la stabilirea originii omului și la stabilirea legăturii

dintre antropoidul fosil și omul modern. Astfel, ni se vorbește despre pitecantropus, maimuța antropoidă, din care s'au descoperit rămășițe în insula Java; în China s'a descoperit oasele așa zisului om chinez, sinantrop. În Europa s'au descoperit o serie de rămășițe ale strămoșilor noștri: omul dela Heidelberg; omul din Neandertal; omul din Cromagnon, etc.

Se combate părerea unor savanți după care ar exista deosebiri rasiale între oameni și că nu munca, ci războiul ar fi creat omul.

Scrisă într'un limbaj accesibil tuturor, lucrarea savantului Rus M. Pilsetchi, poate fi citită cu real folos și de către specialiști, care găsesc în ea condensate ultimele descoperiri științifice cu privire la originea omului, și de către cei fără nici o pregătire în materie, pe care-i ajută și-i ușurează în desăvârșirea lor culturală. Planșele și schițele grafice cuprinse în lucrare fac ca ea să fie mai ușor înțeleasă și reținută.

O recomandăm cu căldură tuturor.

M. Peteanu.

OPARIN, A.: Originile vieții pe pământ. Colecția „Știința pentru toți”. Editura „Cartea Rusă”, București, 1945.

A face accesibile adevărurile științifice celor nespecialiști nu înseamnă a le degrada. Există o vulgarizare înaltă în sensul unei transpuneri pe înțelesul celor mulți, a anumitor concepții, a anumitor izbânzi ale cugetului, fără de a le răstălmăci, ori dilua. Această tălmăcire e deosebit de grea și puțin reușesc să o ducă la bun sfârșit.

Academicianul A. Oparin a reușit. Broșura sa de curând tradusă e o sinteză rezumată a eforturilor pe care le-a făcut biologia pentru a dezveli taina începuturilor vieții pe pământ.

Încercările de a rezolva problema sunt tratate istoric, dela primele di-buiri care împărtășeau o credință naivă în auto-producere până la ultimele teorii ale științei. Evoluția acestor idei începe după Oparin prin afirmațiile filosofilor greci perpetuate dealungul veacurilor, afirmații de genul acesteia: sunt anumiți viermi cari se nasc din gunoiu. Ahea în secolul al XVII-lea italianul Redi arată că viermii albi nu se nasc din carne ci sunt larve de muște ieșite din ouăle depuse de acestea. Experiențele lui Redi continuând prin descoperirea microorganismelor de către A. Leuwenhoch și sfârșind cu demonstrația lui Pasteur spulberă teoria generației spontanee, a apariției din senin a ființelor viețuitoare.

Toate acestea însă nu explică felul în care a luat naștere vieța pe pământ. Două mari ipoteze la care Oparin se oprește ceva mai mult au căutat să răspundă: ipoteza panspermiei cosmice și cea reînnoită și așezată pe baze științifice a generației spontanee.

Cea dintâi, susținută îndeosebi de Arrhenius, atribue apariția viețuitoarelor pe pământ prafului cosmic, germenilor microscopici provenind din alte regiuni ale universului stelar. Acești spori, extrem de rezistenți, după ce ar fi străbătut spațiile interstelare, (Oparin excelează în redarea imensităților prin imagini sesizabile), ar fi fost prinse în câmpul forțelor de gravitație ale pământului, pe care ar fi găsit apoi teren prielnic pentru dezvoltare și răspândire. S'a arătat însă că acea călătorie a sporilor germeni n'a

putut avea loc datorită influenței nocive a razelor ultra-violete din spațiile intra-stelare.

Ipoteza a doua încearcă să iasă din acest impas arătând că substanța vie formând corpul viețuitoarelor a luat naștere din materia anorganică în anumite condițiuni excepționale prezente în epocile primare ale pământului.

Trebue să accentuăm ca fiind mai puțin cunoscute în cercurile noastre lucrările savanților ruși expuse în cartea lui Oparin. Astfel deosebit de interesantele experiențe ale lui A. Favorschi și ale școlii sale, precum și cele mai vechi ale lui Butlerov și A. Nicolaevici Bach.

Unei astfel de cărți nu i se cere (căci nu-și propune) originalitatea unui sistem propriu de gândire. Calitățile supreme pe care le poate atinge sunt: exactitatea, claritatea și simplitatea. „Originile vieții pe pământ” a lui A. Oparin le întrunește pe toate.

N. Balotă.

NOTE ȘI INFORMAȚII

Locul cercetării în viața unei Universități. (Rândurile ce urmează le dăm după „The Univ. Review”, din Mai 1945).

În general, universitatea, prin însăși rațiunea de a ființa, este menită să ne instaleze pe linia unde se întâlnesc facultățile creatoare ale spiritului și facultățile receptive; pe acele hotare unde progresul gândirii și descoperirile științei trec dela cei ce sunt inițiatori la cei ce sunt chemați să leculeagă.

Progresul și descoperirile în știință însă cer ca universitatea să fie în primul rând școală „de cercetări”. Aceasta este și vederea adoptată de consiliul asociației profesorilor universitari în Decembrie, 1944, la Londra, cu privire la locul cercetării în viața unei universități.

Universitățile, ca centre de cercetare, aduc — potrivit celor ce se pot degaja din subiectul de mai sus — două servicii: a) o directă contribuție prin *noi cunoștințe* ce au efect asupra vieții sociale și b) *trezirea spiritului de cercetare* în comunitatea mai mare și în aceea a studenților în mod deosebit. Pentru aceasta însă se cere pe lângă o muncă susținută, o deosebită capacitate atât din partea profesorului care este solicitat să conducă cercetările, cât și din partea studenților care, pe lângă o recepționare activă a ceea ce este dat, sunt chemați să controleze idei și fapte descoperite de alții și să se preocupe — prin năzuințe proprii — să scoată altele din lumea încă nedefinită.

Timpul, aptitudinile, informațiile, programul riguros de muncă, inițiativa și spiritul de aventură, alături de sprijinul material — acesta venit din afară — toate sunt condițiuni de bază ale cercetării, care trebuie să fie preocuparea principală în universitate. Ele se configurează deosebit după domenii și obiecte și se cristalizează în tipuri de investigare, putându-se astfel vorbi despre cercetări în facultatea de științe, în facultatea de arte, etc. și în sfârșit în științele sociale, care fiind de mai deosebită actualitate primesc o reeditare mai pe larg în cele ce urmează.

Studiul social sau — ca să folosim un nume alternativ — știința socială, nu este un singur subiect sau un grup compact de subiecte. E mai mult un focar de convergență a celor ce lucrează și sunt pregătiți în una sau mai multe ramuri de învățământ care contribuie la studiul societății.

Științele sociale s'au dezvoltat din două surse distincte care, prin metode și idei caracteristice fiecăreia, nu sunt totdeauna în armonie una cu alta. De o parte este dezvoltarea studiilor teoretice derivate în cele mai multe cazuri din filosofie, iar de altă parte observarea practică, realistă sau empirică și studiul faptelor sociale, care duc la o sistematică clasificare, capabilă să formeze baza științelor sociale.

Nu este cu puțință să se dea o listă completă a studiilor ce intră în compunerea acestor științe. Se semnalează însă ca mai frecvente: antropologia, biologia, criminologia, demografia, economia, educația, etica, geogra-

fia, istoria, dreptul, medicina socială, filosofia și psihologia, la care se adaugă cea mai importantă: statistica.

Se remarcă faptul că aceste studii sunt inegal dezvoltate în universitate și în multe cazuri coordonarea datelor este extrem de redusă. O mai bună dezvoltare a lor și o mai strânsă coordonare a eforturilor dispartate sunt necesare și în aceeași universitate și în universități deosebite, sub directa conducere a profesorilor și prin utilizarea unui personal specializat și în măsură să se folosească și variatele metode de cercetare.

I. Popa.

Universitatea ca factor regional. La Londra, Asociația profesorilor universitari a elaborat în ultimii cinci ani mai multe planuri și rapoarte în care se indică liniile în direcția cărora se crede că trebuie să se desvolte în viitor universitățile. În contextul acestor preocupări, o problemă importantă care este luată în discuție o formează între altele „Universitatea ca vatră sau focar regional”.

Universitățile, care de-a-lungul secolelor au avut o influență dominantă asupra vieții intelectuale a societății, exercitată mai mult indirect, fie prin pozițiile ocupate de cei care au trecut prin ele, fie prin scrierile celor mai iluștri profesori ai lor, nu pot înceta nici azi să îndeplinească aceeași funcțiune. În prezent ele sunt solicitate mai mult ca în trecut să împrumute lumina lor unei societăți care este și se vrea pozitivă și dinamică. Democrația în care puterea politică este vădit distributivă ridică volens-nolens problema dacă cetățenii sunt efectiv pregătiți pentru viața în statul democrat modern. Potrivit opiniei Asociației profesorilor universitari din Londra, asigurarea a cât mai multe și adecvate mijloace de influențare nu poate să ducă decât la o pozitivă și efectivă formare. În această operă, concursul Universităților de azi este mult așteptat.

Așezate în orașe provinciale — capitale de regiuni — de care sunt strâns legate, Universitățile moderne au două răspunderi mari:

a) Pregătirea și educația academică a studenților care sunt mai ales din regiunea respectivă, alături de cercetarea și promovarea descoperirii adevărului și

b) Informarea și educarea comunității din regiunea în care se situează, membrii consiliilor acestor universități intrând activ în preocupările societăților culturale locale, prin conferințe, cursuri, etc.

Importanța acestei funcțiuni din urmă a fost remarcată în Anglia și în 1919 când Ministerul Reconstrucției declara că „educația adultului este o necesitate națională pentru formarea cetățeanului” și ea trebuie să fie „universală și pentru toată viața”. Statul, însă, nu a depus un efort real pentru acest lucru. Totuși, s'a realizat ceva prin concursul Universităților și prin unele corpuri ca „Asociația pentru educația muncitorilor”, „Uniunea cooperativă”, etc. cu o redusă asistență din partea statului. Necesitatea acestei opere de educare a fost semnalată din nou acum la sfârșit de război, de Ministerul Educației care îi dă o deosebită atenție.

Pentru ca universitățile engleze să răspundă în condițiuni mai adecvate acestei nevoi, au depășit de mult stadiul de influențare indirectă, prin organizarea de birouri de studii și chiar prin așezarea unor „departamente

extra-universitare „Extra-Mural Departments”, conduse de persoane cu distincții academice, pregătite și cu vederi clare în materie de probleme extra-universitare și prevăzute cu secții de studii și personalul corespunzător.

Prin directivele acestor „departamente” astfel constituite, ființează în centre mai populate institute de artă, știință, colegii populare prevăzute cu „hall”-uri pentru întruniri, jocuri și concerte, cu săli de lectură, de artă și de muzică, servicii de librărie și birouri de informații și documentare, în măsură să dea relații asupra chestiunilor de caracter cultural, mai ales local; iar în centre mai mici, în legătură cu colegii urbane, se remarcă un fel de cămine culturale rurale pentru cursuri și conferințe săptămânale, precum și unele colegii rezidențiale în care se dă o pregătire mai serioasă, prin predarea științelor naturii.

Formele principale de activitate ale Universităților, ca focare regionale de culturalizare, le constituie:

a) Cursurile serale de 2—3 ani; b) lecturile populare și discuțiile în grup a problemelor ce trezesc și dezvoltă interesul pentru religie, știință, artă, muzică, preocupări practice, etc.; c) înlesnirea de a pătrunde și frecventa cursurile în școlile tehnice și chiar în universitate a elementelor vocaționale; d) organizarea de conferințe și cursuri de reîmprospătarea cunoștințelor pentru nevoile profesioniștilor (inginer, medic, profesor, avocat, conducători locali guvernamentali, etc.); e) în conexiune cu nevoile comerțului și industriei, organizarea, cu sprijinul camerelor de comerț și a diferitelor corpuri industriale, de școli care să dea o educație cât mai completă prin predarea cunoștințelor de economie, geografie, psihologie și științe sociale, celor ce doresc să devină lideri în aceste ramuri de activitate; f) organizarea prin radio a programelor de informare obiectivă și educare, expunerea în orașe a colecțiilor instructive de muzeu, etc.

Prin coordonarea efortului propriu cu acela al altor instituțiuni de culturalizare și formare a cetățeanului, universitățile realizează o colaborare armonică cu acestea, în interior, iar prin difuzarea datelor asupra standardului cultural și intelectual peste granițele statului și prin stabilirea de raporturi cu alte instituțiuni similare din străinătate, se largesc frontierele cunoașterii — latură esențială a civilizației actuale — realizându-se astfel și funcțiunea internațională a acestor instituții de cultură.

I. Popa